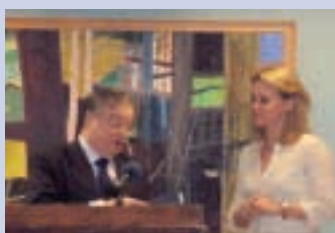

nordisk ARKIVNYT

2 • 2007

Islands Nationalarkiv
fylder 125 år

59

Indvielse af nyt
magasin til
Erhvervsarkivet, Århus

69

Spor
etter oss

78

Jubileumsseminarium
kring Mikael Agricola

85

Två gånger
Wetterling

125

HOVEDREKAKTØR

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivet, Reykjavík
e-post: eirikur@skjalasafn.is

LOKALREKAKTØRER

Danmark

Leon Jespersen
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
fax: (+45)33 15 32 39
e-post: lj@ra.sa.dk

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258, FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
fax: (+358)9 17 63 02
e-post: pertti.hakala@narc.fi

Norge

Maria Press
Statsarkivet i Trondheim
Postboks 2825 Elgesaeter
N-7432 TRONDHEIM
Tel.: (+47)73 88 45 00
fax: (+47)73 88 45 40
e-post: maria.press@arkivverket.no

Sverige

Maria Nordström Jarnryd
Riksarkivet
Box 12541
S-10229 STOCKHOLM
Tel.: (+46)87 37 63 36
fax: (+46)87 37 64 74
e-post: maria.nordstrom@riksarkivet.ra.se

NA udkommer fire gange om året.
ISSN 0546 2851

Layout: Prentsnið ehf
Trykkeri: Prentmet ehf

Retur

Þjóðskjalasafn Íslands
(Islands Nationalarkiv)

Hovedredaktøren

Kære læser,

Dette nummer er det største nummer af Nordisk Arkivnyt i mange år, muligvis i hele dets historie, ialt 72 sider. Vi kan derfor byde på mange og illustrerede artikler, som vi håber, vore læsere finder interessante. Men flere emner og flere indsendte artikler rejser spørgsmålet, om redaktionen skal stå mere fast på sine krav om, at artikler er præcise og kortfattede.

Som sagt er der mange forskellige artikler i bladet. Der kan læses om, at man i Island har holdt Nationalarkivets 125 års jubilæum med mange gæster – indenlandske som udenlandske. Der har været liv i Reykjavíks Stadsarkiv på kulturnatten, og ICAs hovedbestyrelse har holdt møde i Reykjavík.

Fra Danmark får vi blandt andet at vide, at faldende antal besøgende på arkivernes læsesale, delvis skyldes, øget tilgængelighed til arkivalier på internettet. Det viser Statens Arkivers nyeste brugerundersøgelse. Erhvervsarkivet i Århus har, sammen med Statsbiblioteket, fået nyt magasin. Til lykke med det. Forskningen i Statens Arkiver er blevet styrket, og vi kan læse om fem forskningsprojekter, der er beskrevet i bladet.

Den norske del af bladet informerer om et ganske interessant samarbejdstiltag mellem ialt 14 arkiver og museer i Rogalands fylke. Sammen har de dannet et stort fotonetværk, hvor hovedelementer er registrering, bevaring og tilgængelighed. Vi kan læse om et projekt om minoriteter i offentlige arkiver, der blandt andet bygger på ideen, at arkiver også skal repræsentere minoriteter og marginale grupper. Der udover kan vi læse om det tredje norske arkivmøde og et formidlingsseminar, på nettet med arkiv.

Det er givet, at efter århundreders samhørighed med Sverige og Rusland findes der mængder af arkivalier om finner og finske forhold i disse landes arkiver. Med en kopieringsaftale mellem det Finske riksarkiv og Rosarchiv sikrede Finland sig kopier af dokumenter fra ældre og nyere tid. Vi kan læse om et velbesøgt jubilæumsseminar om Mikael Agricola, skaberen af det finske skriftsprog. Blandt deltagere var Kari Tarkiainen forhenværende rigsarkivar i Finland.

Blandt materiale fra Sverige er der en artikel om udstilling fra Krigsarkivet. En kæmpe boxmaskin har det svenske Riksarkivet skaffet sig, en maskine som laver æsker til dokumenter i store formater og andre arkivalier, det kan være svært at købe færdiglavede pakker til, så som glasplader, pergament med segl. o.s.v. Vi læser om Sveriges nye kulturministers besøg på Riksarkivet.

Her fremhæves ikke de faste rubrikker, men dog skal der peges på, at der findes artikler om inspirerende nordiske tiltag. Nordisk centrum for Kulturarvspædagogik har oprettet en årlig pris, og den første vinder er vor gode kollega Charlotte S. H. Jensen. Til lykke Charlotte!

Redaktionen ønsker alle læsere en rigtig god sommer.

Eiríkur G. Guðmundsson

Nordisk Arkivnyt

udgives af Þjóðskjalasafn Íslands (Islands Nationalarkiv)
E-post: na@arkivnyt.nu • www.arkivnyt.nu
Laugavegur 162 • IS-105 Reykjavík, Island
Tel.: +354 590 33 00 • fax: +354 590 33 01

Islands Nationalarkiv

fylder 125 år

Eiríkur G. Guðmundsson

Den 3. april 2007 fejrede man Islands Nationalarkivs 125 års jubilæum. Højtideligholdelsen foregik i tre omgange på denne smukke dag i Reykjavík. Om morgenen var der en højtideligholdelse i arkivets lokaler. Efter middag blev der holdt et kort seminar om nationalarkivers stilling og rolle i verden i dag. Højtidelighederne blev så afsluttet om aftenen med en stor fest, som nationalarkivaren inviterede både personale og andre gæster til at deltage.

Højtideligheder

Før middag var der en højtideligholdelse i Islands Nationalarkiv. Blandt gæsterne var kultur- og undervisningsminister Þorgerður K. Gunnarsdóttir, udenlandske ambassadører, repræsentanter fra ICA (Det Internationale Arkivråd) og repræsentanter fra forskellige udenlandske arkiver. Nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson bød velkommen og fortalte i korte træk om jubilaren og nationalarkivernes rolle. Han sagde bl.a.:

„Arkiverne bevarer bevismateriale på menneskers handlinger og handel, stater ledes med dokumen-

■ Ólafur Ásgeirsson nationalarkivar rækker en gave til undervisnings- og kulturminister Þorgerður K. Gunnarsdóttir, den nylig udkomne bog Nordatlanten og troperne. Forvaltningshistoriske kilder fra Færøerne, Grønland, Island og Tropekolonierne. Foto: EGG.

■ Gæster ved højtideligholdelsen i Islands Nationalarkiv den 3. april. I forreste række fra venstre: Jón Sigurðsson daværende industriminister, Þorgerður K. Gunnarsdóttir undervisnings- og kulturminister, Japans rigsarkivar, Mitsuoki Kikuchiv ICA's viceformand og Joan van Albata ICA's general sekreter. Foto: EGG.

ter, og arkiverne styrker myndighedernes stilling samtidig med, at de bevarer kilder om menneskerettigheder, enkeltpersoners, foreningers og staters rettigheder. Nationalarkiver sikrer offentligheden retten til at få udleveret officielle dokumenter, og foruden at give offentligheden kendskab til sin historie er arkiverne grundlaget for demokrati, gennemsækelig regeringspraksis og god forvaltning.“

Kultur- og undervisningsministeren holdt tale og ønskede jubilaren til lykke. Hun sagde bl.a.:

„Jeg vil ønske Islands Nationalarkiv, hele dets personale og dets velyndere til lykke med 125 års jubilæet, institutionen bærer sin alder godt. Forude er der en mængde spændende projekter i arkivets videre udvikling, så det kan opfylde sin rolle og pligten overfor den islandske nation bedst muligt langt ud i fremtiden. Jeg er helt sikker på, at de næste 125 år ikke vil byde på mindre fremskridt og variation i virksomheden end de år, der nu er gået.“

Flere gæster ønskede Nationalarkivet til lykke og overrakte det gaver. Denne del af højtideligholdelsen

blev afsluttet med et traktement, idet det da også var blevet middag og gæsterne blevet sultne.

■ Erik Norberg forhenværende rigsarkivar i Sverige holder sit oplæg på seminaret i Kulturhuset. Foto: EGG.

Seminar om Nationalarkivers rolle og virke

Efter middag var der et seminar om Nationalarkivers rolle og virksomhed. Det blev holdt i Kulturhuset ved Hverfisgata, hvor Nationalarkivet tidligere var til huse. På tre timer blev der holdt 7 foredrag. To af dem handlede om Islands Nationalarkiv i nutid og fortid. Foredragsholderne var nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson og arkivchef Eiríkur G. Guðmundsson.

Seminaret havde et international islæt, idet fem af foredragsholderne var udenlandske, og mange af gæsterne var det også. Frankrigs nationalarkivar Martine Boisdeffre talte om Frankrigs Nationalarkiv, som i realiteten er det første natio-

nalarkiv i moderne forstand. Så havde Sveriges tidligere nationalarkivar Erik Norberg et indlæg om nordiske nationalarkiver og deres særpræg. Arkivar Bryan Corbett fra Canada talte om lovenes indflydelse på personbeskyttelse og oplysningsretten på nutidsforskning. Han byggede sit indlæg på undersøgelser af indflydelsen fra sådan lovgivning på arkivets arbejde og forskningsarbejde på Edmonton Universitetet i Alberta i Canada. Arkivar Maron Beyea fra New Brunswick i Canada og formand for Det Internationale Arkivråds standardiseringsudvalg havde et indlæg om standardisering i arkiver, brugen og nødvendigheden heraf.

Det sidste indlæg holdt Det Internationale Arkivråds vicedirektør Perrine Canavaggio, men det var en meget interessant forelæsning om menneskerettigheder og arkiver. Hun brugte bl.a. som eksempel sydamerikanske arkivers skæbne og nævnte eksempler på, hvem der drog fordel af, at arkiver gik tabt.

Efter en kort debat afsluttedes dette lærerige og interessante seminar.

Om aftenen var der så galamiddag, hvor personale og gæster blev beværtet, og der var underholdning. Ved festens afslutning fik gæsterne afskedsgaver efter gammel islandsk tradition. ♦

Nyt frimærke

I anledning af Islands Nationalarkivs 125 års jubilæum udgav Íslandspóstur et nyt frimærke. Dets værdi er 80 ISK. Designeren er grafisk designer Örn Smári Gíslason.

I Hólasædets arkivbog fra 1424–35, den ældste brevbog, der er bevaret i Islands Nationalarkiv, er der på første side et billede af en fornem mand iført festdragt efter den tids nyeste mode og med hat. Der står „her er Ari – Ave Maria“. Højest sandsynligt drejer det sig her om det ældste billede af en navngiven islandsk mand, som er blevet bevaret. Om billedet er af arkivaren selv eller af Hóladamkirkens officiali Ari Þorbjarnarson er ikke godt at vide.

Hvordan det end hænger sammen, pryder Aris ansigtstræk frimærket. Inde i billedet er der tekster fra det ældste dokument, der er bevaret i Nationalarkivet, Reyholtskontrakten fra sidste del af det 11. århundrede. På den anden side er Nationalarkivets navn skrevet digitalt, som det gøres i elektroniske medier. På den måde fletter mærket tidsaldrene sammen og dækker arkivarernes og forvaltningens værker ind fra skindbøgernes og brevenes dage og til nutidens opbevaring i elektroniske arkivalier. ♦

Ó. Á.

Liv

på Reykjavík Stadsarkiv på Museumsnatten

Svanhildur Bogadóttir

Fredag den 23. februar var der for tredje gang Museumsnat i Reykjavík. Den er en del af kommunens Vinterfestival. Museumsnatten er på mange måder anderledes end Kulturnatten, som holdes i august, hvor det stadig er lyst om aftenen. Det er kun museer i Reykjavík, der deltager i Museumsnatten, og det er både kunstmuseer, historiske samlinger, fotografimuseer, arkiver og gallerier af forskellig art. De fleste programpunkter er indendørs, da det på denne årstid er mørkt og vejret tit ustadigt. Ideologien bag Museumsnatten er at bevæge sig lidt udenfor den slagne vej i det daglige arbejde og få nye gæster til at komme forbi og tilbyde programpunkter, som stederne normalt ikke ville tilbyde. Der var mange utraditionelle tilbud i år, og her kan f.eks. nævnes en tur gennem en kunstudstilling med lommelygter, historiepersonerne blev levende, garagebands spillede på museet og så videre. Museerne havde fælles brochure og annoncering og fik generøs finansiell støtte.

■ En ung besøgende kigger nøje på udstilte arkivalier vedrørende luftværn i Reykjavík under anden verdenskrig.
Foto: Svanhildur Bogadóttir.

■ Stadsarkivets personale havde travlt ved ekspedition.

Foto: Svanhildur Bogadóttir.

Stadsarkivet med for anden gang

Reykjavík Stadsarkiv var tøvende med hensyn til at deltage i Museumsnatten og deltog ikke første gang i 2005. Det var især på grund af sikkerhedsspørgsmål, det at have et arkiv åbent til ud på natten i bycentrum, og så at der ikke var længe siden Arkivernes Dag var holdt.

Man besluttede at tage skridtet og være med i 2006, hvilket var meget vellykket og Stadsarkivets program fik god introduktion. Den erfaring rigere deltog Byarkivet igen i 2007 og deltog ligeledes i en forberedelsesgruppe, hvilket både var morsomt og gav mange nye idéer. Man besluttede at tage skrid-

tet fuldt ud, bevæge sig udenfor den slagne vej og tilbyde et mere varieret program for publikum sammen med historisk information.

Forelæsninger om alt fra hekseri til atomværn

Hele Stadsarkivets publikumsområde var åbent på Museumsnatten fra kl. 19 til kl. 1 om natten. De fleste ansatte deltog på den ene eller anden måde i forberedelserne. På et særligt forhæng i arkivets vinduer blev der med lysprojektor vist billeder af dokumenter, hvilket resulterede i, at folk lagde mærke til på afstand, at arkivet var til huse dér. Hver hele time hele aftenen

startede et nyt programpunkt. Aftenen indledtes med forelæsning ved en direktør fra værdipapirafdelingen i en bank om opsparing, aktiekøb og værdipapirfonde, derefter var en interessant snak med en litteraturhistoriker om forfatteren Þorbergur Þórðarsons selvbiografi. En forelæser, som er ekspert i hekseri og trolddom fortalte om ideologien bag ved trolddom, og hvordan den er synlig i samfundet i dag. De mange gæster ved forelæsningen havde så mange spørgsmål til hende om hekseri og magiske tegn, at hun til sidst måtte tage de mest interesserede med et andet sted hen. Da var man nået til en ung historiker, som på det sidste

har vakt megen interesse i pressen, men han talte om forsvar ved atomangreb på Island under den kolde krig. Han støttede sig bl.a. til dokumenter fra Stadsarkivet og en del af hans materiale var ikke tidligere blevet offentliggjort. Forelæsningen var velbesøgt af historikere og andre historieinteressede.

Stadsarkivets gæster kunne også sætte sig ned med en kop kaffe og kage, som arkivet inviterede på, og set dokumentarfilmen *Our Town* om Reykjavík fra år 1957 eller svæve på fortidens vinger, da gamle postkort fra Reykjavík blev vist på et forhæng akkompagneret af tidens musik. I receptionen var der også en lille udstilling af interessante dokumenter om luftværn i Reykjavík.

God gang i den på popkoncert ved programmets afslutning

Sidste punkt på Stadsarkivets program på Museumsnatten var en koncert, som startede til midnat. Der sang den kendte popsangerinde Magga Stína nogle kendte islandske popmelodier og slagere sammen med sin guitarist. Der var propfyldt til koncerten, og der kunne ikke komme flere ind på arkivet. Der har aldrig før været så mange mennesker på Stadsarkivet. Fremførelsen var fantastisk, og tilskuerne var som hypnotiserede under koncerten. Begejstringen ville ingen ende tage, og man applauderede igen og igen.

■ Sangerinden Magga Stína og guitaristen Kristinn H. Árnason sørgede for musikken.
Foto: Freyr Steinarsson.

Koncerten var et fantastisk slutpunkt på en flot Museumsnat på Stadsarkivet, som på alle måder var en succes. Ifølge en optælling blev arkivet besøgt af 1019 gæster denne aften, og de fleste overværede programpunkter, fik sig forfriskninger og blev informerede om arkivet af personalet. Det var især en

glæde at se antallet af unge mennesker denne aften.

For os på Stadsarkivet var Museumsnatten 2007 uforglemmelig, og nu er problemet bare, hvordan vi kan overgå os selv til næste år! ♦

Skribenten er stadsarkivar i Reykjavík.

Deltagelse

Ólafur Ásgeirsson

På dagen for Islands Nationalarkivs 125 års jubilæum udkom skriftet *Nordatlanten og Troperne, Forvaltningshistoriske kilder fra Færøerne, Grønland, Island og Tropekolonierne*. Et omfangsrigt værk, som mange arkivarer satte sammen, og som er V. bind i skriftserien Selskabet til udgivelse af Kilder til Dansk Historie under Erik Nørres ledelse og redaktion. Som bekendt er Erik Nørr entusiast og utrolig flittig og har nået mange kæmpearbejder i havn. Det var virkelig morsomt at kunne overrække den islandske kulturminister værket ved jubilæumshøjtideligheden, og samtidig illustrerede den meget flot sammenhængen mellem de vestnordiske forvaltninger gennem århundreder. Det er mig en særlig stor glæde at takke for dette vigtige og gedigne værk her på dette sted.

Nordisk Arkivakademi er en af de stærkeste elementer i det nordiske samarbejde mellem arkiver, selvom denne virksomhed måske ikke er ligeså synlig som Nordisk Arkivnyt, som ligeledes er et meget vellykket initiativ, som ikke viser nogen tegn på alderdom, selvom bladet nu er blevet mere end halvtreds år gammelt. Nordisk Arkivakademi drives uden særlige papirusseri-elementer, og har på det seneste været under akademiets præsident John Herstads ledelse,

mens han var rigsarkivar i Norge. Med meddelelsen om, at John Herstad pga. alder var blevet pensionist blev denne ære flyttet over Atlanterhavet, og undertegnede blev kaldt til præsidentembedet, og nu vil det så vise sig, om den disposition bliver til ære. Arkivakademiet har gerne tilbudt seminarer og videnskabelige sammenkomster, som har drejet sig om de vigtigste spørgsmål og opgaver, som arkiverne tager sig af og er mest aktuelle. Jeg håber, at Det Nordiske Arkivakademis fremtidige opgaver fortsat bliver at stå i spidsen for vigtige konferencer og ekspertmøder, som er en reaktion på de faglige krav, der stilles til arkivarer og nyheder, som arkiverne skal reagere på. Det er meget vigtigt, at præsidenten får tilsendt gode idéer til akademiets opgaver. Han vil ikke

spare på kræfterne med at få dem fremlagt for akademiets bestyrelse, som består af de nordiske landes rigsarkivarer. Disse laver en virksomhedsplan for et eller to år ad gangen. Jeg beder læserne af disse linjer om at fortælle om dette på sine arbejdspladser og opfordrer alle til at sende sine idéer til mig pr. e-mail. Min e-mail adresse er olafur@skjalasafn.is Det vigtigste er at kunne reagere hurtigt og sikkert på faglige krav fra arkivarer og arkiver.

Fornylig havde Nationalarkivet i Island 125 års jubilæum. Ved sådanne lejligheder regner man tit med, at man nøje gennemgår situationen i et historisk lys. Man genopfriskede naturligvis straks, at på dets 18 års fødselsdag i 1900 kom der først en særlig ansat på arkivet. Han sad i embedet i 24 år og var

for det meste den eneste ansatte, selvom det sommetider lykkedes at få lov til at ansætte assistenter. Det minder én om, at rigsarkiver sjældent har været store institutioner sammenlignet med andre i hvert enkelt land. Mange steder i Norden har sådanne små arkiver arbejdet i lang tid, det samme gælder på Grønland og Fijioerne. Små enheder er tit isolerede, og det har til følge, at mindreværds komplekser ofte kommer til udtryk, som oftest uden grund.

Hvis man ser nøje efter, viser det sig, at elementerne i arkivering er de samme allevegne, hvadenten landet er stort eller lille, men sommetider benyttes forkerte metoder pga. uvidenhed eller fattigdom. Længe kunne man leve med noget sådant, for man hørte så lidt om dem, der arbejdede alene. For knapt 20 år siden havde jeg en rolle at spille i ICA Det Internationale Arkivråd, og vi tog initiativ til, at der blev sendt faglige skrifter om arkivkundskab og arkiver til nødtørftige kolleger i fjerne lande. Man fik finansiell støtte til opgaven, og mange var temmelig stolte, da forsendelsen blev afsendt. De samme var ikke så tilfredse, da det rygtedes, at bogfor sendelsen var forsvundet på posthuset, og højst sandsynligt havde postpersonalet solgt papiret til genbrug. Nu to årtier senere kan alle, der har adgang til en computer, få fat i faglitteratur fra Det Internationale Arkivråd,

som er tilgængeligt på dets hjemmeside. Sommetider har den været dårligere, end den skulle være, men den har helt sikkert vendt udviklingen i offensiv retning for dem, der arbejder alene, foruden at direkte medlemskab af ICA styrker professionen over hele verden. Desuden kan arkiver, som er placerede ved verdens ende, gå ind i fjernliggende arkiver og sende sine kolleger forespørgsler om alt muligt. Forespørgsler, som bliver besvaret. Sommetider tror folk, at fattige lande på den sydlige del af kloden har størst behov, men det er ikke sikkert. Små arkiver i Skandinavien er sikkert ligeså glade for at komme i direkte kontakt med andre, som kan give viden og assistance, og det ville være sjovt at høre fra dem, der har benyttet sig af denne revolution indenfor kontakt på nettet.

I 2004 ændredes ICA's organisation for at åbne op for, at alle medlemmer i forbundet kunne komme ind i et internationalt forskningssamfund, der kan åbne op for kontakt mellem kolleger i alle verdenshjørner. Længe havde det professionelle program i ICA været ret domineret af Rigsarkiverne indenfor en fastsat komitéstruktur. Men nu blev der gjort forsøg på at få græsroden til komme med nye idéer til projekter, som kan være yderst forskellige i omfang. Det kan være projekter fra få personer eller endog enkeltpersoner, nå ud

til få eller mange sprogområder, haft meget forskellig virksomhedsvarighed fra nogle måneder op til nogle år. Programme Commission blev nedsat for assistere med at få projekterne igang, lede efter samarbejdspartnere, vurdere projekterne og godtage dem ved at give dem ICA's stempel, og nu er det sådan, at ICA endog kan lægge lidt penge til projekterne.

Det betyder, at det er muligt for de fleste at få sine idéer igennem internationalt, men samtidig er variationen og antallet af projekter afhængig af interessen blandt medlemmerne i ICA selv. Måske bør det fremhæves, at enkeltpersoners initiativer også kan komme på tale, selvom der opfordres til samarbejde med andre, hvis det overhovedet er muligt.

De nordiske lande har tit udført vigtigt arbejde indenfor ICA. Det er ligeså vigtigt nu som tidligere, at de nordiske arkivers stemme høres med den kraft, der stammer fra de nordiske arkivers stærke faglige arbejde. Derfor vil jeg afgjort opfordre jer til at komme med idéer til mange nye projekter i ICA's regi. Det skal være mig en glæde at tage imod jeres idéer hertil på e-mail adressen olafur@skjalasafn.is. ♦

Brugerundersøgelse i Statens Arkiver

■ Læsesalen i Landsarkivet for Fyn.

Foto: Ernst Tobisch

Steen Ousager

Statens Arkiver gennemfører cirka hvert andet år en brugerundersøgelse på de enkelte arkivenheders læsesale i september. Den sidste gennemførtes i oktober 2006. Hensigten var som tidligere at un-

dersøge, hvad Statens Arkivers brugere mener om kvaliteten af arkivernes faciliteter og ydelser. Da der inden for formidlingsområdet i de seneste år er taget en række nye initiativer ved Statens Arkiver, både på læsesalene og på internettet, skulle undersøgelsen også gerne give et indtryk af brugernes til-

fredshed på dette område og give grundlag for en evaluering af disse tiltag.

Resultatet kan ses på www.sa.dk. Generelt viser brugerundersøgelsen 2006, at Statens Arkivers gæster i store træk er tilfredse med Statens Arkivers service og betjening og ikke mindst med, at læse-

salene genåbnede på mandage i 2006. Særlig synes der derudover at være stor tilfredshed blandt Statens Arkivers gæster med den service, der ydes af personalet på de forskellige arkivenheders læsesale. Faktisk har tilfredsheden på en række punkter været stigende i forhold til 2004, mens den kun på få områder har været faldende.

Der er dog punkter, hvor tilfredsheden blandt respondenterne er steget eller uændret, men stadig kan forbedres. Det gælder særligt med hensyn til adgangen til internettet på læsesalen, muligheden for at arbejde i grupper, og den elektroniske bestilling. På flere af disse punkter er forbedringer faktisk også undervejs.

Mindst lige så bemærkelsesværdigt er det midlertid også, at brugerundersøgelsen viser, at besøgsfrekvensen er for nedadgående ligesom det samlede besøgstal på læsesalene. Denne tendens hænger sammen med den forøgede benyttelse af web-services som Arkivalier-online og Dansk Demografisk Database, hvor en række kilder og oplysninger fra især kirkebøger og folketællinger stilles til rådighed i digital form. Godt 50% af læsesalsgæsterne oplyser således, at de benytter både Arkivalier-online og Dansk Demografisk Database, og 17% af gæsterne oplyser, at det har betydet en faldende benyttelse af læsesalene. For så vidt er der tale om en succes, idet det har været et udtalt mål med de web-baserede services at lette presset på læsesalene og samtidig øge arkiver-

nes „åbningstid“ ad denne vej. Undersøgelsen viste derudover, at andelen af erhvervsaktive gæster på læsesalene faldt til kun at udgøre en femtedel af samtlige læsesalsgæster.

Brugerundersøgelsen har sluttelig vist, at Statens Arkivers gæster i stadig højere grad benytter sig af www.sa.dk som forberedelse til arkivbesøg. Således havde 70% kendskab til sitet og halvdelen af alle læsesalsgæster brugte sitet forud for arkivbesøg. En tidligere undersøgelse blandt de brugere, der benytter Statens Arkivers webservices, har da også vist, at der blandt Statens Arkivers brugere findes en stigende forventning om at kunne forberede besøg på læsesalene hjemmefra via internettet. Der er ingen tvivl om, at der vil være stor efterspørgsel på den e-læsesal, som Statens Arkiver just nu er i færd med at etablere.

For læsesalene vil der være en fremtidig opgave i at udbrede kendskabet til de ydelser, der tilbydes. I den opfølgning på undersøgelsen, som er offentliggjort på www.sa.dk, tilsiges det da også, at der vil blive gjort mere ud af orientering herom, ligesom undersøgelsen i det hele taget vil blive drøftet med brugerråd og på brugermøder i 2007. ♦

Skribenten er arkivchef ved Landsarkivet for Fyn (Odense), Landsarkivet for Sønderjylland (Aabenraa) og ved Dansk Data Arkiv (Odense).

Tilfredshedsudvikling siden 2004 og ydelser/emner hvortil der er stort ukendskab blandt respondenterne

Stigende tilfredshed siden 2004

Åbningstider
Arbejdsborde og -stole
Internetadgang
Fotokopiering
Fotografering
Selvbetjeningsmagasiner
Vejledende emneark
Web-klubber
Elektronisk bestilling

Uændret tilfredshed siden 2004

Toiletforhold
Handicapforhold
Læsesalens overskuelighed
Mulighed for gruppearbejde
Mundtlig læsesalsvejledning
Læsehjælp
Ekspeditionstider
Kurser og foredrag
Kontakt til brugere
Sproglig udformning af breve

Faldende tilfredshed siden 2004

Frokostrum
Læseapparater
Håndbiblioteker

Stort ukendskab blandt respondenter

Handicapfaciliteter
Internetadgang
Mulighed for gruppearbejde
Kurser og foredrag
Kontakt til brugere
Web-klubber
Udformning af breve
Elektronisk bestilling
Servicedeklarationer
Klare mål
Emneark og guider på internettet

Indvielse af nyt magasin til Erhvervsarkivet, Århus

■ Skejby-magasinet i maj i godt vejr og uden receptionsgæster.

Foto: Henrik Vedel-Smith.

Chr. R. Jansen

3. maj 2007 blev et nyt magasin til Erhvervsarkivet og Statsbiblioteket indviet i Skejby uden for Århus. Med det kan de to kulturministerielle institutioner officielt tage 73 km hyldereoler i brug til henholdsvis arkivalier fra erhvervslivet og -organisationer og aviser.

I forbindelse med ændringsfor-slag til finansloven 2004 blev der bevilget 60 mio. kr. til etablering af det fælles magasin, og snart blev

8.650m² på adressen Tangen 2 købt, ca. seks kilometer fra bymidten ad gode trafikveje og tæt ved motorvej. Prisen var ca. 3,5 mio. kr. Grunden er ikke alene centralt, men også meget smukt beliggen-de.

Bygningen er 87m lang, 43m bred med en højde på 7,5m. Det samlede areal på de to etager er ca. 4.300m² med magasiner på 3.100m². De er opstillet i såkaldt mezzanin-løsning, dvs. compactus-reoler i to etager med et mellem-dæk. Kontorarealerne er 1.300m²

fordelt på to etager. Selve bygningen har kostet ca. 30 mio. kr., mens reolerne ligger på under 20 mio. kr. Med det nye magasin skulle de to institutioners magasinbe-hov frem til ca. 2020 være løst.

Arbejdet var fuldført i december 2006, men inden indvielsen fandt sted, var der gennemført betydelige flytninger. Aviser, bøger samt arki-valier var flyttet i et omfang på 16 hyldekilometer for Erhvervsarkivet, og for Statsbiblioteket drejede det sig om 30 hyldekilometer. Flytnin-gerne skete dels fra Statsbiblioteket

inde ved Universitet i Århus og Erhvervsarkivet i midtbyen, dels fra fjernmagasiner i Ballerup, Odense, Viborg samt i Århus-området fra Brabrand og Skæring skole. Opgaven er så stor, at den i foråret 2006 blev sendt i EU-udbud, og den samlede udgift forventes at blive ca. 4,5 mio. kr. Det sidste bliver først flyttet i sommerferien 2007, nemlig det fra Skæring skole. Skolebørnene skulle nødtigt komme noget til under flyttearbejdet.

Vejret var godt ved indvielsen, strålende sol. Mellem 100 og 200 mennesker var mødt op, repræsentanter for myndigheder, herunder Kulturministeriet, brugere, medarbejdere og personer, der havde været involveret i byggeriet. De blev godt beværtet med mad og drikke, med et glas champagne til velkomst. Statsbiblioteket direktør, Svend Larsen, bød velkommen, skildrede det knibningsløse samarbejde om byggeriet, der tilmed ikke havde haft noget underskud, samt takkede alle involverede. Selve indvielsen tog folketingsmedlem for Socialistisk Folkeparti, medlem af finansudvalget Ole Sohn sig af.

■ Rigsarkivar Johan Peter Noack og landsarkivar Jan Dahlin fra Lund underholder sig med to af Erhvervsarkivets medarbejdere. Foto: Henrik Vedel-Smith.

Han, der er en flittig forfatter af bøger om historiske emner og ivrig arkivbruger, skildrede glæden ved at arbejde med arkiver og værdien ved at bevare arkivalier. Han erkendte, at det var en kliche, men sagde alligevel, at hvis man ikke kender fortiden, forstår man ikke nutiden og kan dermed ikke tage bestik af fremtiden.

Derefter fulgte et musikalsk indslag. For anden gang nogen sinde blev kantaten *Tavs sig denne Verden strækker* sunget. Det var Musikstuderendes Kor ved Aarhus Uni-

versitet, der opførte den. Første gang, dette musikstykke med tekst af Rolf Harboe og musik af Arthur Allin (i dag ukendte) blev opført, var ved åbningen af Statsbiblioteket i Århus 17. juni 1902. Erhvervsarkivet ligger siden 1963 i den bygning, der med denne tidstypiske, noget tunge kantate blev åbnet i 1902. Det blev således markeret, at Statsbiblioteket og Erhvervsarkivet allerede før Skejby-magasinet havde en fælles historie.

Efter at have besøgt den velforsynede buffet var det muligt at få rundvisning i magasinerne, en mulighed som mange benyttede sig af.

Og så var det hele slut. Erhvervsarkivets medarbejdere (og sikkert også Statsbibliotekets) kunne tage hjem med stor glæde over ikke alene en vellykket dag, men også med vished om, at de årelange pladsproblemer nu for en umiddelbar fremtid er løst. Et stort ønske er blevet opfyldt. ♦

Forfatteren er arkivchef ved Landsarkivet for Nørrejylland og overarkivar ved Erhvervsarkivet

■ Musikstuderendes Kor optrådte med kantaten *Tavs sig denne Verden strækker* for de inviterede gæster. Foto: Henrik Vedel-Smith

Styrkelse af forskningen ved Statens Arkiver

Leon Jespersen

Statens Arkiver har for årene 2006–2008 fået tildelt ekstra midler til styrkelse af forskningen. Midlerne benyttes dels til frikøb af arkivarer til gennemførelse eller færdiggørelse af forskningsprojekter, dels til oversættelse forskningsarbejder, der skal publiceres i internationale tidsskrifter. Førstnævnte kan ses som en opkvalificering af arkivarer, mens sidstnævnte må ses i sammenhæng med den øgede vægt, der lægges på formidling af forskningsresultater i internationale tidsskrifter.

I Statens Arkiver er nogle arkivarer ansat med forskningstid, det vil sige med ret og pligt til at forske i 2/7 af deres arbejdstid. De fleste arkivarer er imidlertid ansat uden forskningstid, men en del af disse har vist interesse for forskning og har projekter i tankerne eller ufærdige manuskripter liggende. Som led i en opkvalificering af forskerkompetencer har flere arkivarer fået tildelt midler til gennemførelse og færdiggørelse af forskningsprojekter. Der er givet midler til forskellige formål, af forskellig længde og inden for forskellige ordnin-

ger. Her skal kort nævnes fem sådanne projekter, der har opnået støtte.

Arkivar Asbjørn Romvig Thomsen (Rigsarkivet) er tildelt et ph.d.-stipendium for at undersøge social mobilitet i det danske landbosamfund ca. 1750–1850. Udgangspunktet er fødte børn i tre sogne (1750–1830) og deres nærmeste familie, i alt ca. 5.000 personer. De enkeltes livsforløb anvendes til at kortlægge familierelationer, erhvervsmæssig og økonomisk status samt geografisk mobilitet. Analysen af den sociale mobilitet omfatter både det enkelte livsløb (karrieremobilitet) og generationsmobilitet. Især p.g.a. befolkningstilvækst kunne færre husstandsoverhoveder blive gårdbrugere, og den individbaserede undersøgelse skal vise, hvilke faktorer der på mikroplan afgjorde, at een gårdmandssøn beholdt gårdmandsstatus, mens en anden endte som husmand eller daglejer.

Christian Larsen (Rigsarkivet), er blevet frikøbt i 8 måneder for at afslutte et projekt om „Studier af forandringer i dansk uddannelses-

tænkning 1814–1923“, altså den måde hvorpå man gør sig tanker om uddannelse. Projektet skal beskrive og analysere forskellige aspekter af det danske uddannelsessystems historie: 1) købstædernes skolevæsen, 2) landdistrikternes skolevæsen (især realskolen), og 3) uddannelse af lærere. Tematisk handler de tre områder om hhv. decentraliseret og privatiseret uddannelse samt professionsuddannelse, hvor uddannelse opfattes både som processen -formning af mennesket gennem opdragelse, undervisning og oplysning – og som produktet man får, nemlig en uddannelse. Projektet skal munde ud i en paraplyafhandling, hvor en række artikler bindes sammen af en fælles overordnet problemstilling, indledning og konklusion.

Jesper Overgaard Nielsen (Landsarkivet for Nørrejylland) har fået midler til et 3-årigt forskningsprojekt om den russisk-ortodokse kirkes historie i Danmark. Denne kirke blev etableret som en gesandtskabskirke i 1700-tallet, hvor

■ Asbjørn Thomsen, arkivar ved Rigsarkivet i København

■ Christian Larsen, arkivar ved Rigsarkivet i København

■ Jesper Overgaard Nielsen, arkivar ved Landsarkivet for Nørrejylland

■ Anne Sofie Fink Kjeldgaard, arkivar ved Dansk Data Arkiv i Odense

■ Morten Andersen, arkivar ved Landsarkivet for Sønderjylland

den levede et stille og ubemærket liv, da mange af de russiske gesandter var baltiske tyskere af protestantisk overbevisning. Først da grundloven af 1849 indførte trosfrihed, etablerede kirken sig i egne lokaler i København, og da den danske prinsesse Dagmar ægtede den senere Aleksander III, fik kirken større offentlig interesse. Projektet skal dokumentere, hvorledes kirken udviklede sig m.h.t. personale og faciliteter samt dens relationer til det officielle Danmark i tiden omkring trosfrihedens indførelse. Et nyt kapitel i den russisk-ortodokse kirkes historie begyndte i 1917, da revolutionerne førte til en strøm af russiske flygtninge, og kirken kom til at fungere som eksilkirke. I denne periode er hovedtemaet derfor en undersøgelse af kirkens relationer til den russiske diaspora og konsekvenserne af de politiske konflikter i Sovjetunionen for kirken i Danmark.

Anne Sofie Fink Kjeldgaard (Dansk Data Arkiv) har fået midler til færdiggørelse af sin ph.d.-afhandling. DDA's materialer er maskinlæsbare, kvantitative data ind-

samlet ved hjælp af spørgeskemaer til beskrivelse af samfundet. Materialerne analyseres af forskere og studerende ved brug af statistiske programpakker. I projektet „Indvandrere og flygtninge – (for)fulgt i forskning og undersøgelser“, bruges datamaterialerne alternativt, idet det undersøges, *hvordan* spørgeskemaundersøgelser har medvirket til at producere viden om nye befolkningsgrupper. Der foretages en kvalitativ analyse af konkrete undersøgelses formål og indhold, samt af hvordan resultaterne er præsenteret. Analysen af udvalgte undersøgelser fra DDA's samling af datamaterialer sættes ind i en bredere ramme til vurdering af spørgeskemaet som produktionsfaktor for viden i vores samfund, hvor tallene engang i mellem synes at få mere vægt end ordene, de blev til af.

Morten Andersen (Landsarkivet for Sønderjylland) har fået tildelt 50% forskningstid til et projekt om dansk egnsudviklings- og regionalpolitik i perioden 1945 til ca. 1975. Projektet har tre dimensioner: 1) Sønderjyllands Erhvervsråds frem-

me af erhvervsudviklingen i Sønderjylland i årene 1947–1975, bl.a. gennem udnyttelse af marshallmidler og egnsudviklingsloven fra 1958; 2) vedtagelsen og implementeringen af egnsudviklingsloven fra 1958 i et regionalpolitisk perspektiv. Hvad var motiverne bag egnsudviklingsloven, og hvilken rolle spillede egnsudviklingsstøtten i den generelle økonomiske politik og udvikling? 3) De forskellige danske egnsudviklingsregioner. Kan der via egnsudviklingsstøttens fordeling udpeges egentlige regioner konstitueret ved økonomiske og identitetsmæssige strukturer, eller var Sønderjylland det eneste „historiske landskab“ i den henseende.

Disse fem, ret forskellige forskningsprojekter afspejler arkivernes mangfoldighed, og man kan kun glæde sig over, at der har været finansielle muligheder for at gennemføre og færdiggøre projekterne. ♦

Artiklen er sammenskrevet på grundlag af oplæg fra de fem projektholdere.

Fylkesfotonettverk Rogaland

– eit samarbeidstiltak på tvers av institusjonsgrenser

■ Medlemmar av Stavanger Turistforening på sommartur til Haugesund i 1935. Fleire medlemmar fotograferte då til årboka for 1936 som vart temanummer om denne byen. Dermed finst det negativ frå turen i privatarkiva etter fleire amatørfotografar og tilsvarande positivar i privatarkivet til Stavanger Turistforening. I dette tilfellet tek statsarkivet vare på både dei aktuelle private personarkiva og på arkivet til Stavanger Turistforening. Dette forenkler registrerings- og digitaliseringsarbeidet.

Foto: Otto Floor. Statsarkivet i Stavanger, privatarkivnr. 135, Stavanger Turistforening.

Fylkesfotonettverk Rogaland er eit treårig fotobevaringsprosjekt. Nettverket har til no fått støtte frå ABM-utvikling for 2006 og 2007 til ein prosjektkoordinatorstilling. Prosjektkoordinatoren tok til i stillinga si frå mai 2007. Statsarkivet i

Stavanger har arbeidsgjevaransvar for prosjektkoordinatoren, men han vil arbeida ved alle dei 14 institusjonane i nettverket. Prosjektkoordinatoren skal samordna det praktiske fotobevaringsarbeidet ved institusjonane. Han skal mellom

Lisabet Risa

anna leggja til rettes for og delta i digitaliserings- og registreringsarbeidet og leggja til rettes for felles søk i dette materialet.

Statsarkivet i Stavanger har i fleire år vore fylkesansvarsinstitusjon for fotobevaringsarbeidet i Rogaland. Ein av arkivarane ved statsarkivet fungerer som fotoarkivar og prosjektleiar. Fotoarkivaren har ansvaret for fotohistorisk kompetanse i fylket og vil få ansvar for drift av websida Fylkesfoto Rogaland.

Vinteren 2007 fekk fylkesfotonetttverk Rogaland fylkeskommunal støtte til etablering av felles heimeside for nettverket. Denne er no under ferdigstilling. Fylkesfotonettverk Rogaland går med andre ord inn i ein ny, meir aktiv fase frå våren 2007.

Arkiv og museum samarbeider

Alle større museum og alle arkivinstitusjonane i Rogaland fylke er med i nettverket. I praksis er dette dei fem regionmusea, dei fire arkivinstitusjonane og dei fire større spesialmusea i fylket. Den private institusjonen Misjonshøgskolen i Stavanger med NMS Arkiv er også med i nettverket. Dette siste arkivet går tilbake til 1842 og har ein internasjonale dimensjon over seg.

Før etableringa av nettverket i 2004 utførte prosjektleiarane ei kartlegging av alt fotografisk materiale ved institusjonane. Dette materialet fungerer i dag som arbeidsdokument for institusjonane, og det har vore grunnlagsmaterialet for den felles fotografihistoria. Eit av fleire konkrete resultat av prosjektarbeidet er nemleg at alle institusjonane har fått ei fotografihistorie for Rogaland som praktisk, elektronisk oppslagsbok, og ein presentasjon av alle fotosamlingane/arkiva ved alle bevaringsinstitusjonane i Rogaland.

Sett frå statsarkivet si side er

dette samarbeidstiltaket mellom alle museum og arkivinstitusjonar i fylket verdifullt, ikkje minst i arkivsamanheng.

Statsarkivet har nemleg eit fylkeskoordinerende ansvar for både fotobevaringsarbeidet og privatarkivarbeidet i Rogaland.

Det fotografiske materialet i museums- og arkivinstitusjonar

I utgangspunktet har arkiv og museum hatt ulik ståstad når det gjeld synet på fotografisk materiale. Tradisjonelt har ingen vore særleg bevisste på at fotografi er dokumentmateriale som høyrer til i ein arkivsamanheng.

Det fotografiske materialet ved bevaringsinstitusjonane kan delast i tre hovudgrupper. Det er viktig å skilja mellom desse tre ulike gruppene med fotoarkiv eller fotosamlingar:

1. Fotografisk materiale i dokumentasjonsarkiv

Med fotografisk materiale i dokumentasjonsarkiv meiner vi for det første materiale som dokumenterer produksjon, arkiv eller samlingar ved institusjonen. Gode eksempel er fotografia til gjenstandskatalogen ved eit museum og fotografi som dokumenterer arbeidsprosesser i samband med konservering av gjenstandar eller arkivmateriale, eigenproduserte utstillingar og publikasjonar. Dei fleste musea har også arkiv som dokumenterer eksterne interesseområde og arbeidsprosesser. Dei har også fleire prosjektarkiv som er resultat av ulike typar av samtidisdokumentasjon innan aktuelle fagområde. Alle større museum har slike dokumentasjonsarkiv som inneheld både fo-

tografisk og skriftleg materiale. Desse enkeltarkiva utgjer delar av det samla arkivet til institusjonen.

2. Fotografisk materiale i offentlege arkiv

Ein offentlig arkivinstitusjon, statleg eller kommunal, har etter Arkivlova plikt til å ta vare på fotografisk materiale som finst i dei arkiva institusjonen forvaltar. Dette kan vera både eigenproduserte fotografi der negativmaterialet også er bevart, eller bestillingsfotografi som eksterne fotografar produserte for ein institusjon. I så fall finst som oftast ikkje negativa i arkivet. Fotografisk materiale i offentlege arkiv står så å seia alltid i nær samanheng med det skriftlege materialet. Eit godt eksempel er fotografia som viser utbygginga av dei offentlege hamneanlegga i landet vårt i andre halvparten av 1800-talet og fotografia i saksmappene i politi- og rettsarkiva. Alle statsarkiv har denne type fotografisk materiale i retts- og politiarkiva sine, men desse går naturleg nok ikkje tilbake til 1800-talet. Fotomaterialet frå utbygginga av hamner og av kommunikasjonsnettene generelt i landet vårt finst vanlegvis berre i det aktuelle departementsarkivet i Riksarkivet.

3. Fotografisk materiale i ulike typar privatarkiv

Dei fleste bevaringsinstitusjonane har fotomateriale med privat opphav. Dette kan vera enkeltbilete, som store fotografi i glas og ramme, albumar for visittkortfotografi eller amatørfotografi, negativsamlingar, eller større fotografarkiv. Dette er materiale som institusjonane har fått som gåve, eller det er deponert ved institusjonen.

Institusjonane i Fylkesfotonettverk Rogaland

<i>Regionmusea:</i>	<i>etableringsår</i>
• Stavanger Museum	1877
• Dalane Folkemuseum	1910
• Karmsund folkemuseum	1925
• Ryfylkemuseet	1981
• Jærmuseet	1985
 <i>Spesialmusea:</i>	
• Vestlandske Skolemuseum	1925
• Arkeologisk museum i Stavanger	1975
• Norsk Oljemuseum	1981
• Rogaland kunstmuseum	1992
 <i>Arkivinstitusjonane:</i>	
• Haugesund byarkiv	1929
• Stavanger byarkiv	1973
• Interkommunalt arkiv i Rogaland	1975
• Statsarkivet i Stavanger	1970
 <i>Private institusjonar:</i>	
• NMS Arkiv (Misjonshøgskolen i Stavanger)	1842

For fylkesfotonettverket er det dette fotografiske materialet under punkt 3 som er det viktigaste samarbeidsområdet. Fotografisk materiale som høyrer til under punkt 1, utgjør for ein stor del av eigenprodusert dokumentasjonsmateriale. Derfor er dette ein del av internarkivet til den enkelte institusjonen. Fotografisk materiale under gruppe 2, høyrer til under offentleg bevaringsarbeid definert av Arkivlova. Men det er dessverre framleis slik at både bibliotek, museum, lokalhistoriske samlingar og private har fotografisk materiale som høyrer til offentlege arkiv. Før i tida akta nemleg ikkje alltid statlege institusjonar og kontor like godt på det fotografiske materialet sitt som på det skriftlege. Det hende meir enn ein gong at statlege institusjonar gav bort fotografisk materiale til museum eller lokale samlingar. Det eldste her i Noreg er fangeporrettalbumet frå arkivet til Christiana Botsfengsel der dei eldste port-

retta går tilbake til 1866. Denne albumet finst i dag ved eit museum i staden for i arkivet til Botsfengselet i Riksarkivet. Der finst nemleg den skriftlege informasjonen om portretta.

Denne type oppsplitting av arkiv er uheldig, både for materialet sjølv, for brukarane og ikkje minst når det gjeld å sikra best mogleg kunnskap om fotografa for ettertida.

Men det er særleg under gruppe 3 det finst mange delte arkiv. Erfaringa vår frå Rogaland er at svært mange privatarkiv er delte. Ofte har eit museum det fotografiske materialet som høyrer til arkivet og ein arkivinstitusjon det skriftlege materialet. Slik vi ser det, gjeld dette for både firmaarkiv, organisasjonsarkiv, foreiningsarkiv og andre typar privatarkiv. Derfor er denne type nettverkssamarbeid ein effektiv måte å føra saman att, om ikkje alltid fysisk, arkiv som er delte mellom fleire institusjonar.

Fotobevaring og privatarkivbevaring – eit fellesprosjekt

Alle typar bevaringsinstitusjonar bør registrera det fotografiske materialet sitt med privat opphav, ikkje som enkeltfotografi eller som gjenstandar, men først på arkivskaparnivå som arkiv eller som samling, deretter på serienivå, og til sist på dokumentnivå, med andre ord det enkelte fotografiet.

Dei 14 institusjonane i Fylkesfotonettverk Rogaland har i første omgang samarbeidd om komplettering av arkiv med fotografisk materiale. Vi har også kartlagt det eldre fotografiske materialet i fylket, og vi vil utarbeida ein verneplan for eldre fotografi i arkiv og samlingar med privat opphav.

For fotonettverket er dette første steget på vegen til eit aktivt vernearbeid i ein endå større, men naturleg samanheng, eit vernearbeid der både fotografi og skriftlege dokument eller tekstdokument høyrer saman. Neste steget bør vera ei iverksetting av ein organisert verneplan for dei eldre privatarkiva, både med og utan fotografisk materiale.

At Statsarkivet i Stavanger er ansvarsinstitusjon for både fotografisk materiale og for privatarkiv vil letta dei praktiske sidene ved dette bevaringsarbeidet. Med Fylkesfotonettverk Rogaland har vi etablert ei plattform for det vidare samarbeidet om alle typar privatarkiv ved bevaringsinstitusjonane i fylket vårt. ♦

Forfatteren er førstearkivar ved Statsarkivet i Stavanger.

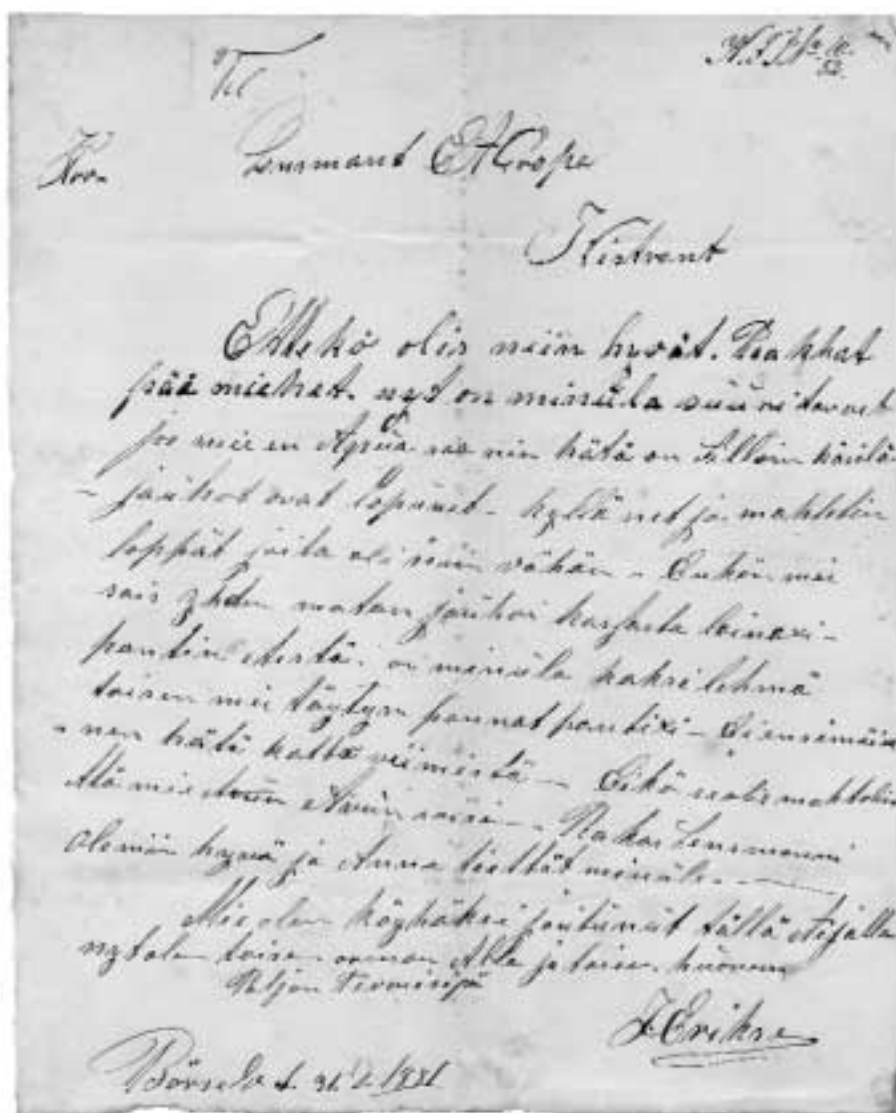
Minoriteter i offentlige arkiver

– en undersøkelse av minoritetskulturers plass i offentlige arkiver

Om prosjektet

Landslaget for lokal- og privat arkiv satte i gang det treårige prosjektet: „Minoriteter i offentlige arkiver – en undersøkelse av minoritetskulturers plass i offentlige arkiver“ høsten 2006. Prosjektet er finansiert av Norsk kulturråd, ABM-utvikling, Troms Fylkes kommune og Nordreisa kommune. I prosjektet vil man undersøke arkivmateriale knyttet til kvener og deres møte med offentlige institusjoner i to kommuner i Norge: Nordreisa i Troms og Porsanger i Finnmark. Kvenene er ei finskättet befolkningsgruppe som hovedsakelig i løpet av de siste 500 årene har vandret fra Nord-Sverige og Finland til Nord-Norge. Kvenene er en av de fem nasjonale minoritetene i Norge. I 2005 fikk kvensk språk status som minoritetsspråk. Prosjektet vil også undersøke dokumenter knyttet til den samiske kulturen.

■ Et brev skrevet på kvensk som forteller om en vanskelig livssituasjon og fattigdom. Brevet ble sendt i 1881 til lensmannen og ble behandlet i fattigkassen i Kistrand kommune.

Kaisa Maliniemi Lindbach

Prosjektets formål er å bringe kunnskap om minoriteter og deres møte med offentlige institusjoner til samfunnets forskjellige områder, som arkiver, kunnskaps- og kulturinstitusjoner, minoritetsgrupper, politikere, kommuner og enkeltmennesker. I demokratiske samfunn er tilgang til arkiv knyttet til menneskerettigheter. Arkivet bør representere også minoriteter og marginale grupper i samfunnet, ikke bare hovedkulturen. Dette prosjektet er et forsøk på å skape en kanal som man kan bruke for å nå fra minoriteter til majoritet, og derved virke på minoriteters og enkeltindividers mulighet til å delta i diskusjoner som angår dem og deres inntresser. Resultater fra denne undersøkelsen kan benyttes internasjonalt.

I undersøkelsen benyttes nyere arkivteorier sammen med postkolonial forskning for å belyse ulike maktforhold i offentlige dokumenter. Nøkkelordene er „arkiv“, „makt“, „rettferdighet“ og forholdet „minoritet/majoritet“. Nyere arkivteori har problematisert arkivenes objektivitet og maktforhold, samtidig som den vil knytte arkivet nærmere samfunnets øvrige strukturer. Postkoloniale teorier er spesielt anvendt i forbindelse med marginale grupper. Den er opptatt

av positive og negative påvirkninger av flerkulturelle felleskap. I analyse av dokumenter vil postkoloniale teorier ligge til grunn for begrepsbruk og hovedmetode. Undersøkelsen er komparativ.

Oppsiktvekkende funn

Etter to måneds systematisk gjennomgang av arkivmateriale som blir oppbevart ved Statsarkivet i Tromsø, har vi gjort oppsiktvekkende funn i Kistrand/Porsanger kommunes arkiv. Porsanger kommune het Kistrand helt til årsskiftet 1963–64. Vi har i gjennomgang av formannskapet, fattigstyret, skolestyret og forlikskommisjons arkiver funnet over 230 kvenskpråklige og over 120 samiskspråklige dokumenter. Funnet er omfattende og enestående. Det som er mest oppsiktvekkende er at kvensk ble brukt som administrasjonsspråk både i kommunestyre, fattigstyre, forlikskommisjon og i regnskap. Ut fra de samiske dokumentene ser det ut til at samisk språk ikke ble brukt i administrasjon på samme måte som kvensk, selv om over 50 % av befolkningen i Kistrand var samer på 1800-tallet.

Disse minoritetsspråklige dokumentene er viktige for kvensk og samisk språkforskning og for den

kvenske og samiske kulturen generelt. Spesielt gjelder dette det kvenske, fordi hittil har man ikke vist at det finnes skriftlig materiale fra 1800-tallet på kvensk. Det finnes meget lite materiale på kvensk i dag: Noen få skjønnlitterære tekster inkludert en roman fra 2004, noen artikler og noen få folkefortellinger samlet av Johan Qvigstad på begynnelsen av 1900-tallet. Videre kan disse funnene ha påvirkning i minoritetsforskning generelt i Norden.

Arkivfaglig representerer dette prosjektet noe nytt. Prosjektet er en av de første undersøkelser innenfor arkivfaget hvor nyere teorier blir anvendt. Gjennom systematisk gjennomgang har vi funnet en mengde spor av minoriteter skjult i majoritetskulturens arkiver. Disse funnene kan ha virkning i arbeidet for synliggjøring av både nasjonale og nyere minoriteter i nordiske arkiver i fremtiden.

Prosjektet er basert på forprosjektrapporten „Nasjonale minoriteter i offentlige arkiver, kartlegging av kilder relatert til kvener i Nordreisa og Porsanger“ som finnes på www.llp.no. ♦

*Skribenten leder prosjektet
Minoriteter i offentlige arkiv.*

Spør etter oss

*Det 3. norske arkivmøte ble arrangert i Oslo 16.–18. april. Arrangørene var som tidligere Riksarkivaren, ABM-utvikling, Kommunalt arkivfaglig forum, Landslaget for lokal- og privattarkiv og Norsk Arkivråd. Gjennom temaet – *Spør etter oss* – stilte de tre spørsmål: Er arkivene tilgjengelige nok i en stadig økende teknologisk hverdag? Setter den enkelte av oss spor i arkivene? Og hvilke spor setter arkivene i samfunnet og de virksomhetene arkivene er til for?*

En lyrisk trompetfanfare banet seg vei framover i salen og fikk 500 mennesker til å tie og lytte. Kim Koffelds improvisasjon over norske folketoner satte tonen for det 3. norske arkivmøte, denne gang på Hotell Plaza i Oslo.

Den verbale åpningen ble foretatt av lederen for arrangementskomiteen, seniorrådgiver Hans Eyvind Næss fra Riksarkivaren. Han tok utgangspunkt i det store antallet påmeldte og trakk linjen direkte til en arkivarprofesjon som spenner over alle aspekter av arkiv, fra elektronisk journalføring i daglig arkiv til konservering av middelalderdokumenter i depot. I Norge – og Norden – skiller vi ikke mellom records og archives, men holder dokumentenes livssyklus i ett grep fra begynnelse til slutt. Det er vår styrke, men det er også vår utfordring, fordi det er krevende å forene så ulike virksomheter som dette under én arkivarprofesjon.

Utgangspunktet for de norske arkivdagene er nettopp dette: å for-

Nina Hveem Carlsen

ene hele „arkivnorge“, å skape en felles møteplass for de ulike yrkesgruppene som inkluderes i det felles begrepet arkivar. Og derfor er det så gledelig at påmeldingene til arrangementet øker, at vi har gått fra 260 deltagere på det første møtet i Stavanger 2003 til bortimot en dobling allerede på det tredje. Det viser at interessen for „de andres“ arkivvirkelighet er stor i alle leire og det viser at arkivmedarbeidere på alle nivåer og av alle typer føler en viss samhörighet og ønsker en tilnærming og et felleskap.

Hovedtema for konferansen var altså *Spør etter oss*. Og på konferansens første dag var tre hovedtalere

■ Riksarkivar Ivar Fønnes ga sin visjon for neste århundre.

Fotograf: Anne Eldrid Jordfald

■ Oppmerksomme lyttere. Lengst til høyre statsarkivar Dag Mangset.

Fotograf: Anne Eldrid Jordfald

■ I folkehavet.

Fotograf: Anne Eldrid Jordfald

eller keynote-speakers engasjert for å sette tonen for det videre programmet.

Og i likhet med all tonal musikk, fra de store symfonier til den mest beskjedne blues, var det tre akkorder med hver sin keynote, hver sin grunntone, det hele dreiet seg om.

Åpne og tilgjengelige arkiver

Grunnakkorden – tonika – ble slått an av professor dr. Angelika Menne-Haritz fra Bundesarchiv i Berlin. Hun slo fast at arkivene er mangfoldige av natur, de representerer livet og det kan som kjent vanskelig standardiseres. Globalisering medfører ikke nødvendigvis ensretting og tiltunget likhet, men tvert i mot mangfold og kompleksitet, og utfordringen blir å lage programmer og maskinvare som kan legges på toppen av dette og framkalle de ulike lands arkiver under en og samme portal. Hovedmålene

for framtidens arkivarer er å skaffe bredest mulig tilgang til arkivene med generelt tilgjengelig søkemidler, at det er åpenhet rundt saksangang og bestemmelser og at det er full dokumentasjon av arkivene gjennom endringer og lagring i ettertid. Åpenhet og tilgjengelighet må være nøkkelordene i framtidens arkivbehandling, for hvorfor lager vi arkiver hvis det ikke er for å bruke dem i ettertid? Hun minnet også om at arkivene ikke i seg selv er hukommelse men derimot råvare for hukommelse, en råvare som må være tilgjengelig og som deretter kan benyttes eller ikke, alt etter hva man selv velger og situasjonen tilsier.

Arkivbegrepet i utvikling

Dominantakkorden – spenningskaperen – videreutviklet temaet arkiv og hukommelse. Professor Sue McKemmish startet sitt foredrag med å fastslå at menneskene

er historiefortellende dyr og at vår identitet er nær forbundet med evnen til å skape historien om oss selv. Vi setter hendelsene i våre liv sammen til en stadig løpende fortelling, og denne fortellingen blir selve vitnesbyrdet på at vi har levd, den blir en del av oss, en del av våre liv. Dermed blir også fortellingen det som holder fortiden fast, uten våre livs historier har vi ingen fortid, for vårt liv blir ett med hukommelsen om det. Fortellingen om de avdødes liv, fortellingen om forgangne tider blir livsviktige, og fornemmelsen av at disse fortellingene, disse sporene etter oss kan bli ødelagt – sågar av oss selv, skaper den lidenskapen i oss som Derrida kalte arkivfeber.

McKemmish tok til orde for et paradigmeskifte når det gjelder begrep som arkiv i forbindelse med hukommelse, minner, bevis osv. Arkiver og dokumenter er nok viktige deler av denne hukommelsen,

viktige vitnesbyrd å lage fortellinger av, men skal *spor etter oss* nå ut og bli viktige, må det sammenstilles med andre vitnesbyrd som landskap, dans, gjenstander, kunst, ritualer osv, slik at de til sammen kan danne grunnlag for vitnesbyrd om fortiden. Og samtidig som grensene mellom dokumenter og andre kilder til hukommelse må rives, må også grensene mellom ulike opphav rives. Det personlige kan være vitnesbyrd om et samfunns historie, og motsatt kan en felles historie være vesentlig for egen identitet og egen fortid.

Fornemmelsen av hva som er spor etter oss og hva som faktisk *er* oss, kan ofte være overlappende. Vissheten om dokumenter som inneholder ord og begreper om oss som virker fremmede og usanne, kan være en stor belastning å leve med. Også her er grenser i ferd med å flyttes, vi må etter hvert forholde oss til for eksempel muntlige arkiver og ikke minst blogging, wiki-teknologi og web 2.0. De er alle fenomener som bryter ned vante forestillinger om hvem som skaper et arkiv, hvem som eier det og hvem som forvalter det.

Arkiv i samfunnets tjeneste

Etter dette tankevekkende foredraget, fikk vi et atskillig mer subdominantisk, og som sådan både viktig og utfyllende innlegg. Aage Sel-dal, partner i KPMG Norge tok utgangspunkt i Enron skandalen i USA i 2001 – den direkte foranledningen til The Sarbane-Oxley Act – og viste hvordan mangel på tillit ødela en rekke store selskaper både i USA og ellers i verden. Nøkkelordet er etikk og omdømme, helt vesentlige elementer i ethvert selskap i dag.

The Sarbane-Oxley Act har som formål å sikre kapitalmarkedenes tillitt til selskapenes finansielle rap-

portering. Og tillit og godt omdømme skaper man ved å kunne dokumentere handlinger, å være åpen og tilgjengelig og legge forholdene til rette for gjennomgang og revisjon på et høyt nivå. Et oppløftende foredrag for arkivarer som bestandig har visst at arkiver er viktige for å dokumentere handlinger og hendelser, nå har de skjønnet det i finansverdenen også!

Det meste av de to påfølgende dagene foregikk i tre parallellsesjoner med de tre sidetemaene som overskrifter. Det fungerte utmerket, både fordi man da fikk en noe mer intim arena, mer direkte kontakt mellom taler og tilhørere, og ikke minst mulighet til å følge et mindre, mer spisset tema. Nå skal det sies at temaene og talerne ikke var valgt for å overraske eller provosere. Hensikten med konferansen var som nevnt å samle, å skape felles forståelse og felles basis, og sesjonene holdt seg stort sett på et overordnet og informerende plan helt i tråd med arrangementets ånd. Det var ikke derfor uinteressant, tvert i mot kom folk ut i pausene med både glødende kinn og i ivrig diskusjon, og nye erkjennelser og bredere forståelse lå i lufta de fleste steder.

Arkivaren – støvsamler eller magiker?

De to ettermiddagene var løsere i snippen og underholdende nok til å holde folk i ånde utover vanlig arbeidstid. Første dag var det arrangert omvisninger i beste ABM-ånd. Etter eget valg kunne vi besøke museer, bibliotek eller arkiv, det var noe for en hver smak og en hver interesse. Andre ettermiddag var viet temaet *arkivaren sett utenfra*, roller og definisjoner pådyttet av omverdenen. Arkivar Leith Johnson ved Wesleyan University Cinema Archives, Connecticut tok

for seg framstillinger av arkiver og arkivarer i et femtitalls spillefilmer. Med enkelte lysende unntak, må vi vel innse at fordommene og forventningene rundt vår yrkesgruppe er solid plantet i de grå fargetonene, det komisk pertentlige og den usosiale nærmest skeptiske holdningen til „livet der ute“. Likevel – det er ofte ved et besøk i arkivene, gjerne ved å bryte regler og rutiner, at helten får det avgjørende bevis, redskapet han løser floken med.

Arne Skivenes tok oss deretter med inn i tegneseriens verden og viste oss arkivaren som magiker og vokteren av det skrevne ord. Hendelser skaper arkiver, det vet vi fra før, men at arkiver skaper hendelser, at det skrevne ord har makt til å forme livet, det var vi kanskje ikke klar over før vi deltok i de 3. norske arkivdagene.

Avslutningsvis fikk professor Guttorm Fløistad, idehistorikeren og filosofen en liten time til disposisjon, han ville hatt seks! Men vi fikk åndelig påfyll og påminning om hvor viktig det er å være til stede i nået, men være forankret i historien, og at det hellige – det er møtet med et annet menneske.

Riksarkivar Ivar Fønnes og direktør Jon Birger Østby fra ABM-utvikling avsluttet med hver sin visjon for 21. århundre. De startet i hver sin ende av tidsperspektivet: Fønnes fokuserte på våre etterkommeres muligheter til å finne fram i og ikke minst stole på våre etterlatte elektroniske arkiver, mens Østby var mer opptatt av dagens brukere, hva vi legger ut av informasjon, hvordan vi utøver den rollen vi har som forvaltere av deler av vår felles historie. ♦

Forfatteren er arkivar i Riksarkivets yngre avdeling.

På nett med arkiv!

■ Publikum følger nøye med.

Foto: Eiríkur G. Guðmundsson.

Hva er god nettpublisering? Hvordan kan vi best presentere arkiver og arkivinstitusjoner på nettet? Internett gir oss enestående sjanser til å nå ut til nye og gamle målgrupper, men vi bør vite hvordan muligheten kan utnyttes.

Dette var hovedtema for Riksarkivarens 2. formidlingskonferanse

28. april. Nærmere 70 deltakere fra ulike arkivinstitusjoner i hele landet satte hverandre stevne i Riksarkivbygningen i Oslo. Regien var ved Publikumsavdelingen og Arkivverkets opplæringsleder.

Formidlingskonferansene har som mål å være praktiske og matnyttige møtesteder for basisopplæ-

Tine Berg Floater

ring innen formidling og utveksling av erfaring og tanker rundt ulike formidlingsgrep. Klarer konferansen å skape entusiasme rundt arkivformidling, er det bra! I år var det nettpublisering fra a til å som sto på programmet og ulike aktører

tok for seg problemstillinger knyttet til dette.

Norges nettguru Gisle Hanne-myra fra Institutt for informatikk ved Universitetet i Oslo, startet dagen med en generell gjennomgang om hva internett er og hvilke tekniske krav som stilles til nettpubliserings. Han tok også for seg opphavsrettslige problemstillinger. Informasjonssjef i Riksarkivet, Margaret S. Aarsæther fortsatte denne tematikken ved å belyse hvilke tekniske grep som er gjort på Arkivverkets sider for å gjøre dem tilgjengelige og lesbare for alle uansett programvare. Hun viste til undersøkelsen gjort av norge.no der Arkivverket er blant de seks beste nettsidene i landet når det gjelder brukertilpasning. Hun tok særlig opp tilgjengelighet på nett for svaksynte.

Nina Furu jobber med innhold og kommunikasjon på nett og hun snakket om lukten av informasjon og trigger-ord. Hvordan snakker man best med brukerne på nettet? Hva gjør at de stopper nettopp på din side for å undersøke mer? For alle fagfolk som arbeider med arkivterminologi ble det en vekker verdt å ta med seg.

En viktig del av formidlingskon-

feransen består i at deltakerne selv får komme til orde. Denne gangen ble det fokusert på hvilke ønsker vi har til hvordan egen institusjon skal framstå på nettet, hvordan vi skal nå målgruppene våre og hvilke grep som vi ser fungerer. Deltakerne diskuterte i grupper og det ble satt av tid til en presentasjon i plenum.

De to siste foredragsholderne gikk konkret til verks når det gjaldt henholdsvis tekst og bilde på nettet. Christine Calvert arbeider med skriftlig kommunikasjon på nettet, og ga eksempler på gode og mindre gode løsninger med Arkivverkets hjemmesider som eksempel. Helle Stølevik jobber med nettde-

sign og visuell kommunikasjon og tok for seg hvilke grep som må til for å bli sett på nett. Det var mange gode tips å hente fra begge to.

Formidlingsstuntet, en teatralisk opplevelse basert på et middelalderdiplom fra 1489, som avsluttet konferansen, ga deltakerne en morsom avslutning på dagen. Etter den avsluttende evalueringen å dømme var det mange som fikk ny kunnskap om emnet og gode ideer til egen nettpubliserings. ♦

Skribentet er underdirektør i Riksarkivet i Oslo.

■ Nina Furu, spesialist i webkommunikasjon og webstrategi, i talerstolen. Foto: EGG.

Kopierings- samarbete

mellan Finlands riksarkiv och ryska arkivinstitutioner

Eljas Orrman

Finlands öden var under närmare sju sekler knutet till det svenska riket, varefter följde elva årtionden av tillhörighet till det ryska imperiet som autonomt storfurstendöme och därefter fr.o.m. 1917 en självständighetstid som i hög grad var präglad av mer eller mindre konfliktfyllda relationer till en granne i öster som företrädde en annan samhällssyn än den nordiska. Under de två senaste seklen har betydande mängder handlingar rörande relationerna mellan Finland och Ryssland/Sovjetunionen samlats i ryska myndigheters arkiv liksom även en mångfald handlingar rörande inte endast de dödsdömda finländare som på 1800-talet deporterades till Sibirien utan även de skaror av finländare av alla stånd som under den autonoma tiden sökte sin lycka i imperiets olika delar eller efter infördeskriget 1918 som flyktingar tog sin tillflykt till sitt ideologiska hemvist i öster.

Finska riksarkivet blev i tillfälle

■ Riksarkivarie Jussi Nuorteva och direktör Kirill Anderson undertecknar ett avtal om mikrofilmningssamarbete 18.1.2007. Foto: Kerstin Kornvall.

att åren kring 1930 skaffa fotostatkopior av äldre handlingar rörande Finland i Sovjetunionens arkivinstitutioner. Sedan skulle det dröja ända till senare hälften av 1950-talet innan det åter blev möjligt att skaffa kopior av handlingar rörande Finland i sovjetiska arkiv. Nu var det fråga om anskaffning av mikrofilm vilket skedde enligt clearingprincipen så att de erhållna kopiorna betalades med motsvarande antal mikrofilmkopior som levererades till Sovjetunionens arkivförvalt-

ning. Inom ramen för denna verksamhet som fortgick under de följande decennierna fick Riksarkivet en betydande mängd mikrofilmkopior nästan uteslutande av handlingar från tiden före ryska revolutionen 1917.

Vid mitten av innevarande decennium aktiverades Finska riksarkivets anskaffning av kopior av handlingar från Ryssland. I samband med generaldirektör V.P.Kozlov's besök i Finland våren 2005 undertecknades ett ramavtal gällande mikrofilmningssamarbete mellan Rysslands centrala arkivförvaltning Rosarchiv och underlydande arkivinstitutioner å ena sidan och Finska riksarkivet å andra sidan. Enligt avtalet skulle separata avtal ingås med de arkivinstitutioner från vilka mikrofilmer önskades, och mikrofilmerna skulle framdeles betalas med pengar. Nu var det inte heller längre fråga om att enbart erhålla kopior av handlingar från tiden före Ryska revolutionen 1917.

Det första avtalet om mikrofilmningssamarbete i enlighet med

ramavtalet med Rosarchiv kom till stånd med det Ryska centralarkivet för socialpolitisk historia (RGASPI), d.v.s. det förutvarande äldre partiarkivet. Avtalet undertecknades den 18 januari 2007 av generaldirektör *Jussi Nuorteva* från finsk sida och direktören för RGASPI *Kirill Anderson* från rysk sida. Undertecknandet ägde rum på finska ambassaden i Moskva i anslutning till en mottagning för ledande tjänstemän vid den centrala ryska arkivförvaltningen och ryska arkivinstitutioner i närvaro av ambassadören *Harry Helenius* och generaldirektör *V.P.Kozlov*. Vid underteckningsceremonin talade förutom ambassadör *Helenius* även generaldirektörerna *Nuorteva* och

Kozlov. – I RGASPI finns rikligt med handlingar från 1910– 1930-talen och även senare tider av stort intresse för förståelsen av Finlands historia.

Vid Finska riksarkivet verksamma projekt har även ingått ett par separata avtal om anskaffning av kopior från ryska arkiv för projektens behov. Ett sådant undertecknades med Rysslands centrala krigsarkiv (RGVA) i Moskva den 19 januari 2007. ♦

Skribenten är arkivråd i Riksarkivet.

■ Artikelförfattaren bevittnade signeringen som ägde rum på Finlands ambassad i Moskva.

Foto: Kerstin Kornvall.

Pertti Hakala

Jubileums- seminarium

kring Mikael Agricola

■ Jubileumsseminariet var som synes välbesökt.

Foto: Matti Tiisanoja

■ Engagerade diskussioner fördes under kaffepauserna. Docent Jyrki Knuutila svarar på frågor.

Foto: Matti Tiisanoja

Riksarkivets gamla forskarsal har på senare tid allt oftare varit en skådeplats för olika evenemang, som i regel ändå haft anknytning till den ordinarie verksamheten. Fredagen den 13 april 2007 blev det dags för ett jubileumsseminarium om skaparen av det finska skriftspråket etc. *Mikael Agricola* 450 år efter hans död. Ett nittiototal inbjudna infann sig för att för att ta del av de nyaste rönen kring hans gärning.

Riksarkivarie *Jussi Nuorteva* noterade i sitt hälsningstal de många evenemangen med anledning av jubileumsåret, t.o.m. så många att professorn i kyrkohistoria *Simo Heininen*, som nyligen utgett en omfattande biografi över Agricola och var vidtalad som talare, i sista minuten fått ge återbud p.g.a. överansträngda stämband. Nuorteva fann även att den moderna forsk-

ningen kring Agricola tillförts nya synvinklar och fått en mer internationell dimension. Det är måhända ett tidens tecken; av hävd har forskarna främst intresserat sig för hans insats för det finska skriftspråket samt för den kyrkliga reformationen i Finland under Gustav Vasas tid.

Naturvetenskapliga perspektiv

Seminarieret öppnades av rektorn för Helsingfors Universitet *Kari Raivio*, och därefter blev det dags för det första blocket *Mikael Agricola i ljuset av naturvetenskaperna*. Professorn i astronomi *Tapio Markkanen* presenterade den sena renässansens världsbild och vetenskap där Aristoteles lära om de fem elementen inlemmad i kyrkans finalistiska världsförklaring utgjorde referensramen för Mikael Agricola och hans samtid. Åhörarna upplys-

tes bl.a. om att man ingalunda ens då trott att jorden var platt (frågan ställdes). Agricolas insikter i växt- och djurriket belystes av professor *Kaisa Häkkinen* och docent *Terttu Lempiäinen* från Åbo Universitet. Den tidvis något katalogartade framställningen gav en inblick i den dåtida artklassificering som på basis av yttre egenskaper medgav rätt skiftande tolkningar (Linnés standardiserande system lanserades betydligt senare, som känt). Ett problem var de exotiska djur i Nya Testamentet som måste få en målade finsk översättning eftersom åhörarna i Finland inte kunde förväntas känna till dem.

Eftersom Agricolas verk (Abcboken, bönboken och övriga kyrkliga handböcker, Nya Testamentet, Psaltaren, några profeter) tillkom i folkbildande religiöst syfte är det naturvetenskapliga elementet i

hans texter magert. Disproportionen mellan hans sporadiskt lakoniska notiser och den tunga apparat som på basis av t.o.m. enstaka ord företagit odysseer i renässansens vetenskapliga värld vittnade om en aktningsvärd vilja att uttyda, förankra och hitta nya synvinklar (var gränsen går för soppa på spik är sedan en annan fråga).

Att läget var magert för artefakternas del framgick med önskvärd tydlighet av professorn i arkeologi vid Åbo Universitet *Jukka-Pekka Taavitsainens* inlägg om utgrävningarna på de orter i Finland där Agricola verkat (Pernå, Viborg, Åbo). Några egentliga fynd utöver stenfötter har inte gjorts vare sig på den plats i Pernå där Mikael Agri-

colas barndomshem torde ha varit beläget, eller vid prästgården där han gjort sina första lärospån. Var den skola i Viborg där Agricola gått var belägen är oklart och de lärde tvistar om var han begravts (troligen i stadskyrkan i Viborg). Griffeltavelrester och stylusar har hittats på det ställe där Åbo katedralskola varit belägen (Agricola undervisade i skolan på 1540-talet). Alltid något, utöver den fördjupade bild av miljöer och bebyggelse som utgrävningarna gett.

Trots ny biografi går forskningen vidare

Nästa block var rubricerat *Mikael Agricola – kyrkoman och diplomat*. Professor Heininens frånvaro in-

nebar att f.d. riksarkivarie *Kari Tarkiainen* som på 1970-talet fullbordat en biografi över Agricola (se nedan) fick agera stand-in. Han konstaterade beträffande Simo Heininens magnum opus *Mikael Agricola. Elämä ja teokset* (2007) att det uttömt möjligheterna till biografisk forskning, men att det på språkvetenskapens område ännu fanns mycket att göra. Till de mer intressanta rönen hör den allt klarare bilden av Agricolas beläsenhet och stora boksamling samt uppgifterna om de studiekamrater från universitetet i Wittenberg som deltog i det finska översättningsarbetet (finansierat av de finska församlingarna). Heininen har även funnit ett par utdrag ur Agricolas produktion vilka översatts till svenska och förelagts Gustav Vasa för granskning. Tarkiainen noterade Heininens bild av Agricola som en självmedveten humanist men påminde även om att det hyperkritiska verket om honom låter vänta på sig p.g.a. statusen som nationell *heros*. Källäget är tunt och långtgående antaganden därför alltid riskabla.

Docenten *Jyrki Knuutila*s exposé över Agricolaforskningen jämte tillhörande källpublikationer gav publiken en inblick i en flitigt odlad genre. Intresset för Mikael Agricola vaknade under 1800-talet då folkmajoritetens språk finskan jämställdes i Finland med svenskan. Efter de första anspråkslösa utgåvorna i slutet av 1800-talet och en praktutgåva 1931 (då Finska Lit-

Mikael Agricola c. 1510–1557

- c. 1510 föds i Torsby i Pernå, Nyland
- c. 1520 inleder skolgång i Viborg
- 1528 blir skrivare hos biskop Martin Skytte i Åbo
- 1536 inleder studier vid universitetet i Wittenberg
- 1539 blir kanik och rektor för katedralskolan i Åbo
- 1543 utger en finskspråkig ABC-bok
- 1544 utger en finskspråkig bönbok
- 1548 utger Nya Testamentet på finska
- 1549 utger en kyrkohandbok, mässan och Jesu lidandes historia, samtliga på finska
- 1551 utger Psaltaren på finska
- 1552 utger profetiska böcker ur Gamla Testamentet på finska
- 1554 utnämns till biskop i Åbo
- 1557 deltar i fredsförhandlingar i Moskva, avlider

teratursällskapet fyllde 100 år) har utgivningen av Agricolas texter från 1980-talet antagit mer vetenskaplig karaktär. Knuutilas presentation av det Agricolarelaterade originalmaterialet bekräftade föregående talares iakttagelser: utöver en handfull brev består det främst av avskrifter och översättningar samt material av officiell natur (visitationsprotokoll, diplomatiska handlingar). Jubileumsårets bidrag till källlitteraturen är en historisk-kritisk praktutgåva av den förteckning över Finlands församlingar som Agricola utarbetat för Gustav Vasa. En avslutande ambitiös längd över aktuella forskningsteman bekräftade bilden av mycken pågående verksamhet i Mikael Agricolas hägn, i huvudsak vid Åbo Universitet.

Hyfsat mottagande i Moskva

Efter de många vittfamnande inläggerna var Kari Tarkiainens presentation av de fredsförhandlingar i Moskva mellan Sverige och Ryssland 1557 som Agricola deltog i välgörande konkret (Tarkiainens bok om förhandlingarna är nyutkommen), bl.a. tack vare gott källläge – utförliga redogörelser finns bevarade i såväl Stockholm som Moskva. Åhörarna upplyste om att krigsutbrottet förorsakades av Gustav Vasa, att deltagandet i den svenska fredsdelegationen närmast var ett straff, att delegationen fick ett relativt gott mottagande i Moskva vilket ingalunda var tidens sed,

■ F.d. riksarkivaren Kari Tarkiainen talade i två repriser om Mikael Agricolas liv och död. Foto: Matti Tiisanoja

att Ivan den förskräcklige 1557 ännu var rätt balanserad, att fredsavtalet om *status quo* var tolerabelt och att Mikael Agricolas insats måhända kan skönjas i textpassusar om de ryska härjningarna i Finland under kriget 1555–57. Redogörelserna för rangmarkeringarna var intressanta: från ryskt håll gjorde man på olika sätt klart att Gustav Vasa var av lägre rang än tsaren och de svenska delegaterna blev tvungna att i Novgorod (inte i huvudstaden!) bekräfta freden med korskyssande mm. Till råga på allt avfattades fredsavtalet på ryska och dålig tyska. – De svenska delegaternas hemfärd i vinterkyla, utan rast, blev för mycket för Mikael Agricola, som avled då man hunnit in på svenskt område på Karelska Näset.

Illustrationer, typografi och textkorporusar

Finska språket och litteraturen på

Agricolas tid var rubriken för det tredje block som avslutade det späckade seminariet. Doktor Anna Perälä från Svenska litteratursällskapet i Finland redogjorde för illustrationer och tryck i Mikael Agricolas publikationer. Hon noterade influenser från renässansen, och påminde auditoriet om att reformationen i Tyskland innebar ett klart avsteg från tidigare gotisk typografi till förmån för frakturen; den italienska antikvan dög inte. Motsvarande utveckling skedde i Sverige med Finland. De träsnitt som illustrerade Agricolas Nya Testamente hade tyska förlagor.

De sista talarna, forskare Heidi Merimaa och specialforskare Nobufumi Inaba från Åbo Universitet samt huvudredaktör Riitta Palkki från Forskningscentralen för de inhemska språken, gav ett alltmer uttröttat auditorium en inblick i pågående språkforskning och de textkorporusar vilka utgör ett viktigt instrument för filologin. Arbetet är tidskrävande vilket exemplen från koderna för text ur Agricolas ABC-bok (endast delar återstår, 24 sidor) klargjorde. Textkorporusen *Äldre finskt skriftspråk* (–1810) består idag av ca 3,5 miljoner ord.

Seminariet avslutades med sånger ur kalendariedelen av Mikael Agricolas bönbok, i tonsättning av Taneli Kuusisto. Valförtjänta förfriskningar väntade dem som orkat till slut. ♦

Frågor kring en jubilar

Finske lokalredaktören hade i samband med Agricola-jubileumsseminariet i Riksarkivet tillfälle att ställa några frågor till f.d. riksarkivarien Kari Tarkiainen, som de flesta läsare av NA också känner från en lång karriär vid svenska Riksarkivet. Tarkiainen har i ett antal repriser ägnat sig åt Mikael Agricola, och har lämpligt till det innevarande jubileumsåret utgett ett nytt bidrag till kännedomen om hans verksamhet.

Mikael Agricola är ju en gammal bekant för Din del. Du publicerade redan 1985 en biografi över honom, ett verk som har en litet ovanlig tillkomsthistoria. Hur gick det egentligen till?

Jag fick i slutet av 1970-talet tag i min farfars, litteraturprofessorn Viljo Tarkiainens halvfärdiga manuskript om reformatorn Mikael Agricola. Författaren hade sysslat med sitt ämne sedan 1920-talet men avlidit redan 1951 och all senare forskning om Agricola var därför obeaktad. Dessutom saknades en del kapitel. Jag färdigställde manuskriptet och biografien trycktes på Otavas förlag 1985, alltså med betydande dröjsmål hos utgivaren. Nationella stormän var då inte på modet. Nu ser jag med glädje, att den nyaste biografien, Simo Heininens "Mikael Agricola. Elämä ja teokset", som utkom i februari och anknyter till jubileumsåret, i rätt betydande grad byg-

ger på föregångaren. Annars är Heininens bok ett lysande verk, texten flyter elegant och greppet är helt igenom modernt.

Huvudpersonen är i Finland föremål för devota hyllningar, som innevarande år stegrats p.g.a. att 450 år förflutit sedan hans död. Jubileumsåret firas under devisen "eget språk, eget sinnelag". Kan Du kort förklara för en nordisk publik varför han är så hyllad?

Jag skulle inte tala om devota hyllningar. Våra övriga nationsbyggare – Runeberg, Snellman, Lönnrot, Topelius et consortes – är alla från det romantiska 1800-talet. Därför är det viktigt, att man nu lyfter fram den äldre historien genom att fira en människa som levde på 1500-talet. Dessutom var Mikael Agricola en viktig person – utan honom inget finskt skriftspråk, och kultur överhuvudtaget på annat språk än svenska, utan Finland hade liknat Irland, där ursprungsspråket bara lever i folkmun i några avlägsna trakter. Där ligger identiteten i katolicismen, hos oss mera i språket – i våra två språk givetvis.

Kan man se några förskjutningar eller nyanser i Agricola-firandet, som ju vidtog i och med finskhetsrörelsens frammarsch mot slutet av 1800-talet?

Förskjutningen syns närmast i bredden av firandet. Kyrkan, skolan, universiteten, Åbo och Pernå firar och efterfrågan är på sina håll stor. Rundradion och TV:n är myc-

Intervju: Pertti Hakala

ket aktiva. Den finska språkforskningen sitter i högsätet, där händer det mest nytt. Annars är Agricola inte längre en språkfråga – hans personliga svenskspråkighet är väl bevisad. Sedan finns det förstås en del som är allergiska mot ämnet (jag tror på grundval av en tidigare, alltför from Agricola-kult).

Det är inte helt lätt att bedriva biografisk forskning kring en 1500-talsbondson från Pernå socken, låt vara att han sedermera blev reformator och biskop. Hur går det till i praktiken?

Man vet i stort sett allt vad man behöver veta. Det gäller bara att sammanställa och väga allt vetandet, så att bitarna faller på plats. En livslång arkivtjänstgöring vid två riksarkiv ger den skolning som behövs. Eller vid andra liknande institutioner.

Vad vet vi egentligen om Mikael Agricola som person?

Tidigare ansåg man honom vara en högst harmonisk person (man tänkte på präst i allmänhet), en fattig skolman och barnens vän (han utgav ju en ABC-bok, fast den var mera en katekes för präster) och rentav ekumeniskt sinnad (man trodde, att hans trosuppfattning släpade efter och inte var alltigenom luthersk). Denna polerade bild är nu borta. Numera vet man

mera. Det var en sammansatt och trotsig natur, kolossalt lärd och stolt över sin lärdom, humoristisk och sällskaplig när det behövdes, servil i sitt förhållande till kungen, välbärgad och naturligtvis ingen ekumeniker utan en person med rent evangeliska uppfattningar. En blandning mellan Erasmus och Luther, fast i vår skala.

Du har nyligen återvänt till Mikael Agricola i en bok om fredsförhandlingarna i Moskva 1557 efter Gustav Vasas ryska krig. Var det ett kärt återseende?

Denna lilla bok – till största delen en källutgåva i översatt form – var ett beställningsarbete. Man har tillgång till det totala materialet om 1557 års fredsförhandlingar (på ryska i fond nummer 96 i Arkivet för de gamla akterna i Moskva, på svenska i Gustav Finckes kopiebok, numera nummer 654 i Svenska Riksarkivets Muscovitica). Varför inte utge dessa handlingar som belyser hur olika synsätten var? Novgorodforskarna Gennadi och Nina Kovalenkos hjälp var förstås ovärderlig och jag vill tacka dem även här.

Den nya boken handlar väl i huvudsak om själva förhandlingarna. Hur klarade sig den svenska delegationen hos Ivan den förskräcklige?

Med livet i behåll – utom Mikael Agricolas liv, därför att han avled på hemresan. Annars var mottagandet rätt hyggligt, tre audienser och två middagar, något över genomsnittet. Trätan om förhandlingstexten var visserligen hård, men ändå överkomlig. Ivan var inte alltigenom galen ännu utan hade också bättre stunder. Dessutom behövde han fred med Sverige för att kunna anfälla Livland.

Borde den nya boken också göras tillgänglig för en svensk läsekrets?

Allt kan och behöver inte översättas. Är väl medveten om att detta är en marginell sak. Översätt hellre Heininens nyaste!

Tänker Du ännu återvända till Mikael Agricola?

Nej. Nästa prestation blir en bok av större omfång, olämplig för läsning i sängen, med titeln SVERIGES ÖSTERLAND, som handlar om det svenska i Finland från tidernas början till Gustav Vasa. Et-

nicitetshistoria, med andra ord. Den utgör första volymen i ett fyrbandsverk, som troligen har undertiteln "En svensk historia – i Finland". Manuskriptet ligger redan på ombrytarens bord. ♦

Bibliografiska data

Ruotsin ja Venäjän rauhanneuvottelut 1557: Mikael Agricola Ruotsin lähetystön jäsenenä. Toimittanut ja ruotsinkieliset asiakirjat suomentanut Kari Tarkiainen; venäläiset asiakirjat suomentaneet ja kommentoineet Gennadi Kovalenko ja Nina Kovalenka [Fredsförhandlingarna mellan Sverige och Ryssland 1557: Mikael Agricola som medlen av den svenska delegationen. Redigerad av Kari Tarkiainen som också översatt de svenskspråkiga dokumenten till finska; de ryskspråkiga dokumenten har översatts och kommenterats av Gennadi Kovalenko och Nina Kovalenko]. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia 1104. Helsinki 2007.

Kurs om förmedling i praktiken

Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik har nu kommit igång med sin verksamhet. I februari i år hölls en nordisk konferens inriktad på pedagogiska frågor, och i höst kommer den första kursen att anordnas. Kursen vänder sig till dig som arbetar praktiskt med pedagogiska frågor (förmedling) med kulturarvet som bas, och hålls den 16–17 oktober 2007. Med utgångspunkt i värdegrunds-frågor får deltagarna ta del av två olika pedagogiska program, och sedan veta mer om hur man själv kan genomföra liknande satsningar på hemmaplan. "Det detaljerade schemat samt upplysningar om pris och anmälan finns tillgängligt på www.nckkultur.org."

Nordisk Arkivstatistik 2006

I Bestanden

Institution

Samlingernes omfang per 31. december (totalt antal hyldemeter)

	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Danmark (totalt SA)	230.981	259.475	282.093	313.233	353.560	376.049
Riksarkivet	105.300	119.910	129.067	142.958	166.161	176.908
LA København	25.943	30.709	36.055	46.856	48.971	48.978
LA Odense	11.504	11.342	12.263	14.699	16.763	16.900
LA Viborg	29.000	33.614	38.411	44.771	52.510	61.872
LA Aabenraa	12.550	14.000	14.397	16.267	17.736	18.889
Erhvervsarkivet	46.684	49.900	51.900	47.682	51.419	52.502
Dansk Data Arkiv	—	—	—	—		
StA København	21.800	31.500	29.300	30.400	35.641	36.360
Færøyerne						
Føroya Landskjalasavn	4.145	4.600	5.000	3.150	4.076	4.105
Grønland						
Nationalmuseum og arkiv	350		1.469	2.398	2.676	2.711
Finland (Arkiverket totalt)	125.561	133.389	149.375		172.184	172.641
Riksarkivet	36.980	37.853	39.569	41.198	45.489	45.954
LA Joensuu	2.938	3.107	5.901	7.106	8.291	8.410
LA Jyväskylä	3.155	3.804	4.126	4.391	5.795	5.378
LA S:t Michel	8.400	8.721	6.958	9.249	10.370	10.463
LA Tavastehus	5.305	6.563	7.530	8.520	9.265	9.323
LA Uleåborg	8.239	9.108	10.007	11.225	10.099	10.186
LA Vasa	5.497	5.405	6.121	6.750	7.373	7.512
LA Åbo	9.552	11.663	12.960	14.553	14.918	15.009
Krigsarkivet	31.000	32.665	40.943		42.944	42.806
Utrikesförvaltningens arkiv	8.460	8.900	9.060		9.290	9.340
Statsrådets arkiv	6.035	5.600	6.200	7.800	8.350	8.260
Åland						
Ålands landskapsarkiv	1.500	2.250	2.818		3.510	3.558
Island (totalt)	12.102	29.000	32.500	38.617	42.400	42.800
Nationalarkivet	7.160	23.300	26.600	31.900	34.700	35.000
StA Reykjavik	4.942	5.700	5.900	6.717	7.700	7.800
Norge (totalt)	85.665	105.862	124.710	152.321	187.336	191.977
Riksarkivet	41.616	52.097	62.234	74.449	93.273	95.000
SA Bergen	5.995	6.430	9.750	12.080	12.650	12.918
SA Hamar	4.135	4.340	5.724	6.867	8.231	8.572
SA Kongsberg	5.268	7.792	8.087	8.087	10.173	10.863
SA Kristiansand	4.760	4.955	5.609	6.896	7.881	8.138
SA Oslo	11.069	13.461	11.188	14.947	17.829	17.844
SA Stavanger	4.415	5.072	5.925	6.925	9.984	9.311
SA Tromsø	1.407	3.647	4.977	6.119	7.641	7.931
SA Trondheim	7.000	8.068	11.216	15.951	19.674	21.400
Samisk arkiv					9	243
Sverige (totalt)					635.914	652.570
Riksarkivet	221.156	117.500	126.486		175.774	180.548
Krigsarkivet	49.500	56.000	65.000		72.810	73.832
LA Göteborg	21.510	51.000	57.585		71.627	74.110
LA Härnösand	21.500	25.993	39.958		74.768	77.285
LA Lund	25.000	33.754	36.300		40.604	41.031
LA Uppsala	4.000	28.600	25.663	35.520	43.902	44.998
LA Vadstena	27.765	32.335	35.000		42.474	43.369
LA Visby	5.700	5.830	5.800		5.729	5.770
LA Östersund	4.000	4.741	5.600		8.250	8.446
Värmlandsarkiv	16.100	18.342	18.726		*19.885	21.343
StA Stockholm		42.000	45.250	58.800	**66.436	68.183
StA Malmö					***13.655	13.655

* allt material, varav 9.037 statligt

** inbegriper även statligt material

*** allt material, varav 4.886 statligt

Nordisk Arkivstatistik 2006

Institution

Personale aflønnet med

2 Personale/ressourceanvendelse

Personaleressourcefordeling på virksomhedsområder i procent af det totale antal disponible årsværk

Institution	Egne midler		Eksterne midler		Totalt		Tilsyn og rådgivning		Bevaring		Tilgængeliggørelse		Administration		Andet	
	Årsværk		Årsværk		Årsværk		%		%		%		%		%	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Danmark (SA)	248,8	270,1	39,5	57,5	288,3	327,6										
Rigsarkivet	148,0	162,8	18,7	27,4	166,7	190,2	22,4	24,2	21,8	19,5	27,3	30,6	20,9	20,3	7,7	5,5
LA København	13,0	12,4	0,6	1,0	13,6	13,4	4,5	1,9	0,5	1,3	61,5	59,0	20,8	17,5	12,8	20,3
LA Odense	13,3	14,1	0,7	5,8	14,0	19,9	4,8	5,9	6,6	7,9	46,7	60,7	29,9	21,2	12,0	4,3
LA Viborg	38,5	43,0	11,2	15,6	49,7	58,6	6,3	8,0	34,9	30,0	35,5	42,4	18,7	15,6	4,5	3,9
LA Aabenraa	9,7	10,8	2,1	1,4	11,8	12,2	6,8	5,9	12,7	19,8	36,8	33,3	17,7	17,7	26,0	23,3
Erhvervsarkivet	15,2	17,2	0,0	0,2	15,2	17,4	12,7	7,9	0,2	0,3	45,7	55,6	25,8	24,7	15,6	11,5
Dansk Data Arkiv	11,1	9,8	6,2	6,1	17,3	15,9	53,0	48,1	0,0	0,0	18,4	19,4	22,0	23,6	6,6	9,0
StA København	16,1	16,1	1,4	1,4	17,5	17,5	25,7	25,7	7,1	7,1	38,8	38,8	17,1	17,1	11,9	11,3
Færøerne																
Landskjalasavn	6,0	5,5	1,3	1,3	7,3	6,8	14,7	15,0	30,2	30,0	14,0	14,0	34,3	35,0	6,8	6,0
Grønland																
Nat. museum/arkiv	3,7	2,5			3,7	2,5										
Finland																
(Arkivverket totalt)	223,0	227,9	14,6	8,8	237,6	236,7										
Riksarkivet	101,5	101,5	7,5	6,9	109,0	108,4	8,1	9,0	23,5	23,2	23,6	21,3	16,6	14,6	28,2	31,9
LA Joensuu	14,0	14,0	0,8	1,0	14,8	15,0	9,5	8,5	32,7	36,5	28,3	27,9	13,2	13,1	16,3	14,0
LA Jyväskylä	11,4	11,4	0,4	0,5	11,8	11,9	1,8	3,8	26,9	37,7	27,5	25,3	12,5	16,4	31,3	16,8
LA S:t Michel	23,8	24,0	0,6	0,4	24,4	24,4	5,5	6,1	24,9	24,1	47,2	47,6	16,4	15,1	6,0	7,1
LA Tavastehus	11,9	12,4	0,6	0,0	12,5	12,4	4,7	11,1	29,8	26,0	39,8	33,9	8,9	13,4	16,8	15,6
LA Uleåborg	19,1	19,5	1,1	0,0	20,2	19,5	5,0	7,5	38,8	37,9	29,2	24,9	11,3	16,0	15,7	13,7
LA Vasa	18,6	18,6	0,5	0,0	19,1	18,6	10,0	3,6	40,0	38,9	27,0	27,6	15,0	16,7	8,0	13,2
LA Åbo	19,2	23,0	3,1	0,0	22,3	23,0	15,0	15,2	25,3	27,4	34,0	32,5	17,4	17,4	8,3	7,5
Krigsarkivet																
Utrikesförv. arkiv																
Statsrådets arkiv	3,5	3,5	0,0	0,0	3,5	3,5	5,0	5,0	20,0	20,0	65,0	65,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Åland																
Landskapsarkiv	4,0	4,1	0,5	0,0	4,0	4,1	30,0	30,0	5,0	6,0	55,0	54,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Island (totalt)	29,5	29,5	2,1	1,0	31,6	30,5										
Nationalarkivet	22,5	22,5	2,1	1,0	24,6	23,5	21,0	16,0	20,0	11,0	28,0	36,0	15,0	22,0	16,0	15,0
StA Reykjavik	7,0	7,0	0,0	0,0	7,0	7,0	20,0	20,0	2,0	2,0	35,0	35,0	25,0	25,0	18,0	18,0
Norge (totalt)	210,0	229,3	15,2	21,5	223,2	249,6										
Riksarkivet	93,2	108,0	2,0	6,0	95,2	114,0	17,9	17,4	13,6	10,9	32,8	31,3	29,3	31,5	7,8	8,8
SA Bergen	23,0	25,0	2,0	1,0	25,0	26,0	4,7	5,8	27,5	26,2	47,2	50,8	20,6	13,5	0,0	3,6
SA Hamar	14,0	13,8	0,0	0,0	14,0	13,8	3,0	9,7	28,6	27,6	38,8	34,0	25,4	26,8	4,0	1,8
SA Kongsberg	11,5	11,4	1,2	1,0	12,7	12,4	5,9	8,9	23,7	25,0	38,0	37,0	27,4	27,0	2,2	2,1
SA Kristiansand	12,0	12,7	0,0	1,5	12,0	14,2	7,0	3,5	24,9	29,2	34,0	37,1	26,3	22,6	7,7	7,7
SA Oslo	11,3	11,0	0,0	0,0	11,3	11,0	20,5	15,4	18,4	29,1	42,1	39,8	9,4	8,7	9,4	6,8
SA Stavanger	17,0	20,0	2,0	1,0	19,0	21,0	4,7	7,4	22,1	24,3	44,4	44,2	19,6	15,2	7,5	8,8
SA Tromsø	10,0	10,0	2,0	4,0	12,0	14,0	8,5	6,2	26,8	27,6	35,4	33,1	23,2	27,2	5,9	5,7
SA Trondheim	16,0	16,2	6,0	7,0	22,0	23,2	5,9	4,1	49,1	36,5	25,1	36,8	17,5	18,0	2,3	4,4
Samisk arkiv	2,0	1,2	0,0	0,0			3,1	12,6	53,9	21,1	7,9	26,7	34,9	33,8	0,0	5,6
Sverige (totalt)	501,0	506,1	101,0	150,9	602,0	657,0										
Riksarkivet	246,1	255,0	71,9	90,0	318,0	345,0	8,0	8,0	6,0	7,0	55,0	55,0	15,0	18,0	16,0	12,0
Krigsarkivet	29,0	27,3	0,0	3,7	29,0	31,0	19,0	18,0	7,0	7,0	53,0	61,0	12,0	10,0	9,0	4,0
LA Göteborg	37,8	38,4	3,2	5,6	41,0	44,0	8,0	9,0	6,0	6,0	63,0	63,0	17,0	18,0	6,0	4,0
LA Härnösand	58,8	56,7	6,2	16,3	65,0	73,0	12,0	9,0	10,0	11,0	60,0	60,0	15,0	16,0	3,0	4,0
LA Lund	34,2	31,0	6,8	15,0	41,0	46,0	5,0	4,0	9,0	10,0	61,0	66,0	17,0	15,0	8,0	5,0
LA Uppsala	36,3	38,0	3,7	7,0	40,0	45,0	14,0	11,0	3,0	5,0	61,0	65,0	14,0	13,0	8,0	6,0
LA Vadstena	38,0	37,8	4,0	3,2	42,0	41,0	10,0	7,0	7,0	8,0	54,0	57,0	24,0	20,0	5,0	8,0
LA Visby	10,9	10,9	3,1	6,1	14,0	17,0	13,0	7,0	2,0	2,0	54,0	66,0	20,0	13,0	11,0	12,0
LA Östersund	9,9	11,0	2,1	4,0	12,0	15,0	11,0	5,0	12,0	18,0	52,0	57,0	12,0	13,0	13,0	7,0
Värmlandsarkiv																
StA Stockholm																

Nordisk Arkivstatistik 2006

3:1 Tilgængeliggørelse (forskerservice)

Institution	Forskerpladser		Besøg på læsesalen		Udlån		Indlån	
	Antal pladser		Antal besøg		Antal enheder		Antal enheder	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Danmark (totalt SA)	428	428	78.269	72.206	9.756	8.524	6.506	6.495
Rigsarkivet	108	108	21.666	19.100	7.337	6.264	1.083	940
LA København	104	104	21.076	21.034	438	563	1.168	1.635
LA Odense	55	55	11.133	10.300	179	191	643	689
LA Viborg	99	99	13.096	12.737	955	884	2.237	2.087
LA Aabenraa	32	32	5.336	4.147	123	142	370	327
Erhvervsarkivet	30	30	5.962	4.888	724	480	1.005	817
Dansk Data Arkiv	0	0	0	0			0	
StA København	28	28	4.226	4.243	1	4	0	0
Færøerne								
Føroya Landskjalasavn	14	14	1.041	806	128	152	8	9
Grønland								
Nationalarkiv	5	5	327	346	12	12	0	6
Finland (Arkivverket totalt)	452	451	79.726	73.764	99.321	91.765	4.944	5.200
Riksarkivet	163	163	31.502	27.858	3.494	2.979	435	380
LA Joensuu	32	32	6.110	5.635	157	197	844	1.025
LA Jyväskylä	39	39	5.795	5.272	419	319	684	676
LA S:t Michel	35	35	4.233	4.110	92.312	85.182	72	105
LA Tavastehus	22	22	3.144	2.674	475	458	190	186
LA Uleåborg	50	50	6.144	5.823	614	583	414	349
LA Vasa	28	27	3.372	3.280	123	198	174	119
LA Åbo	47	47	11.911	11.589	641	456	554	571
Krigsarkivet	24	24	6.384	6.284	994	1.258	0	0
Utrikesförvaltningens arkiv	4	4	837	882				
Statsrådets arkiv	8	8	294	357	92	135	1.577	1.789
Åland								
Ålands landskapsarkiv	14	14	1.648	1.326	2.355	1.896	225	117
Island (totalt)	44	44	6.541	6.842	183	280	63	38
Nationalarkivet	34	34	5.190	5.622	181	264	63	38
StA Reykjavik	10	10	1.351	1.220	2	16	0	0
Norge (totalt)	276	276	22.785	24.984	219	465	126	107
Riksarkivet	80	80	*4.451	*9.117	114	266	16	26
SA Bergen	20	20	3.169	2.331	9	8	21	15
SA Hamar	31	31	2.476	2.259	23	21	23	2
SA Kongsberg	32	32	2.141	1.962	3	4	3	0
SA Kristiansand	20	20	1.782	1.671	9	45	9	23
SA Oslo	RA	RA	RA	RA	6	5	6	0
SA Stavanger	30	30	2.650	2.567	32	30	25	12
SA Tromsø	30	30	1.533	1.411	6	35	6	13
SA Trondheim	32	32	4.533	**3.631	17	51	17	16
Samisk arkiv	1	1	50	35	0	0	0	0
Sverige (totalt)	904	862	121.271	105.520	4.538	2.207	776	487
Riksarkivet	248	232	34.602	29.523	2.796	356	83	48
Krigsarkivet	31	32	4.956	3.873	204	607	0	10
LA Göteborg	83	83	15.921	12.895	365	268	187	22
LA Härnösand	60	58	4.507	4.386	590	418	59	38
LA Lund	115	120	12.650	12.300	60	124	295	252
LA Uppsala	75	75	12.511	10.127	34	53	22	39
LA Vadstena	50	50	7.466	7.053	298	255	44	4
LA Visby	47	22	4.852	2.971	47	17	34	11
LA Östersund	27	27	4.235	3.919	40	30	31	5
Värmlandsarkiv	40	41	4.726	5.049	54	17	10	14
StA Stockholm	104	89	10.406	9.039	42	53	6	39
StA Malmö	24	33	4.439	4.385	8	9	5	5

* frem til 29.8 2005 er besøgere som bruger mikrokort ikke medregnet.

** fra 1.10.06 og ud året var læsesalen stengt.

Nordisk Arkivstatistik 2005

3:2 Tilgængeliggørelse

Institution

Skriftligt besvarede brugerforespørgsler

Udstillinger

Antal forespørgsler

Antal arrangerede

2005

2006

2005

2006

Danmark (totalt SA)	3.541	3.720	12	—
Rigsarkivet	1.109	1.159	2	
LA København	772	924	1	
LA Odense	551	507	5	
LA Viborg	585	633	0	
LA Aabenraa	339	342	1	
Erhvervsarkivet	185	155	3	
Dansk Data Arkiv		0		
StA København	323	318	10	1
Færøylene				
Føroya Landskjalasavn	144	425	1	4
Grønland				
Grønland Nat. arkiv	49	37	0	
Finland (Arkivverket totalt)	20.568	19.512	34	32
Riksarkivet	2.641	1.831	9	10
LA Joensuu	551	410	2	1
LA Jyväskylä	253	213	1	1
LA S:t Michel	7.264	7.276	4	3
LA Tavastehus	1.035	1.000	2	1
LA Uleåborg	795	743	12	13
LA Vasa	451	479	1	2
LA Åbo	1.002	910	2	1
Krigsarkivet	6.215	6.309		
Utrikesförvaltningens arkiv			0	0
Statsrådets arkiv	361	341	1	0
Åland				
Ålands landskapsarkiv	79	102	4	2
Island (totalt)	1.573	1.363	6	10
Nationalarkivet	537	856	2	1
StA Reykjavik	1.036	507	4	9
Norge (totalt)	17.337	22.489	45	46
Riksarkivet	7.278	5.662	25	31
SA Bergen	1.709	1.965	8	4
SA Hamar	836	992	2	2
SA Kongsberg	1.782	2.902	0	0
SA Kristiansand	901	1.791	2	3
SA Oslo	1.423	2.665	3	2
SA Stavanger		1.394	1	1
SA Tromsø	1.260	1.633	1	0
SA Trondheim	2.132	3.469	3	3
Samisk arkiv	16	16	0	0
Sverige (totalt)	144.547	158.262	72	85
Riksarkivet	19.744	24.486	14	28
Krigsarkivet	2.233	2.200	10	4
LA Göteborg	17.249	18.046	1	4
LA Härnösand	39.759	40.201	8	9
LA Lund	11.258	11.664	4	4
LA Uppsala	15.930	17.496	12	13
LA Vadstena	11.629	13.823	0	1
LA Visby	927	1.049	5	5
LA Östersund	2.303	2.620	8	11
Värmlandsarkiv	3.040	3.828	7	2
StA Stockholm	18.149	20.465	1	1
StA Malmö	2.326	2.384	2	3

Krigsarkivet

– inte bara krig

Maria Gussarsson

Ny utställning på Krigsarkivet

Utställningar tar tid att göra, mycket tid. Detta har under många år varit ett dilemma för Krigsarkivet. Å ena sidan har det funnits en vilja att ha intressanta utställningar, å den andra har den arbetsinsats som krävts för det tyckts alltför stor. För flera år sedan väcktes idén om att göra något som skulle stå kvar en längre tid och att det skulle vara en presentation av Krigsarkivet. Ytterligare några utställningar, bland annat en i samband med Krigsarkivets 200-årsjubileum, gjorde att dessa planer drog ut på tiden. Men fredagen den 4 maj var det äntligen dags, då invigdes utställningen *Krigsarkivet – inte bara krig*.

Utställningen består av en sex delar. Den börjar med en allmän presentation av arkivet. Denna ger en historisk bakgrund som förklarar varför Krigsarkivet ser ut som det gör i dag, och det finns information om dagens arbetsuppgifter och arkivbestånd. Därefter följer fyra tematiska montrar, som vardera tar upp en aspekt eller företeelse som man kan finna material om på Krigsarkivet. De har rubrikerna "Människorna", "Landskapet", "Byggnader och teknik" och "Krig och fred".

■ Utställningen visar att Krigsarkivet innehåller inte bara material om militärer och krig. På ett utsnitt från en bataljkarta över slaget vid Leipzig 1642 syns några kvinnor vid en lägereld. Sveriges krig 4:80.

Gruppfotosamlingen: Krigsarkivet. Foto: Bertil Olofsson

Sibiriens ängel

Det första temat är "Människorna". Det är förstås främst militärer som det finns spår av i Krigsarkivet, och som därför åskådliggörs i utställningen. Indelta soldater represen-

teras av Johannes Spaak, som man finner anteckningar om i en generalmönsterrulla från 1800-talet; värnpliktiga soldater representeras av Raoul Wallenberg i form av hans stamkort. Men återigen: Ut-

■ *Krigsarkivet – inte bara krig* ger en presentation av arkivet: av dess historia, arbetsuppgifter och arkivbestånd. Fotot av forskarsalen i Generalstabens hus på Riddarholmen i slutet av 1890-talet illustrerar det förstnämnda. Gruppfotosamlingen: Krigsarkivet. Foto: Bertil Olofsson

ställningen har namnet Krigsarkivet – inte bara krig. I samlingarna finns alltså även material som speglar annat än rent militära ting. Där finns dessutom även spår efter kvinnor. Elsa Brändström, Sibiriens ängel, en sjuksköterska i början av 1900-talet, är ett exempel på detta som lyfts fram.

Hur land och hav ser ut

Det andra temat är "Landskapet". Militären har alltid haft stort behov av kunskap om hur land och hav ser ut, därför finns i Krigsarkivet gott om dokument om detta. Det mest omfattande materialet består av kartor, arkivets samling av äldre svenska och utländska kartor är både omfattande och internationellt känd. Men landskapet återfinns även i foton och i skriven text. I utställningen får en 1600-talskarta och en 1800-tals militärgeografisk

beskrivning över Gotland representera land, en sjökarta över Karlshamn vatten. En Marseillekarta från 1700-talet är ett internationellt exempel.

Montern "Byggnader och teknik" visar den ingenjörskonst, arkitektur och estetik som funnits för att fylla de materiella behov som militären haft. Dessa behov har varit av vitt skilda slag. Här visas ritningar på flygplan, en artilleripjäs och den vackert utsmyckade akterspeglarna på ett 1600-tals örlogsskepp. Byggnader som militären rest har varit såväl rent militära som delvis civila. Detta illustreras av ritningar över en försvarsanläggning respektive bostäder.

Krig och fred

Den fjärde tematiska montern heter "Krig och fred". Namnet Krigsarkivet leder förstås tankarna till

krig. Men dels har militären har ofta använts för fredliga syften, till exempel i FN-uppdrag, dels har krig även sidor som inte är direkt militära. Den svenska FN-truppen i Kongo på 1960-talet gav exempelvis ut en tidning, *Djungeltelegraf*en, som i den artikel som visas här diskuterar Afrikas framtid. Ett annat exempel på icke-militära aspekter är att kvinnor ofta följde med i gamla tiders fälttåg, vilket framgår av ett förstorat utsnitt ur en ytterst detaljerad bataljkarta som finns med i utställningen.

Soldaten Ståhlsköld

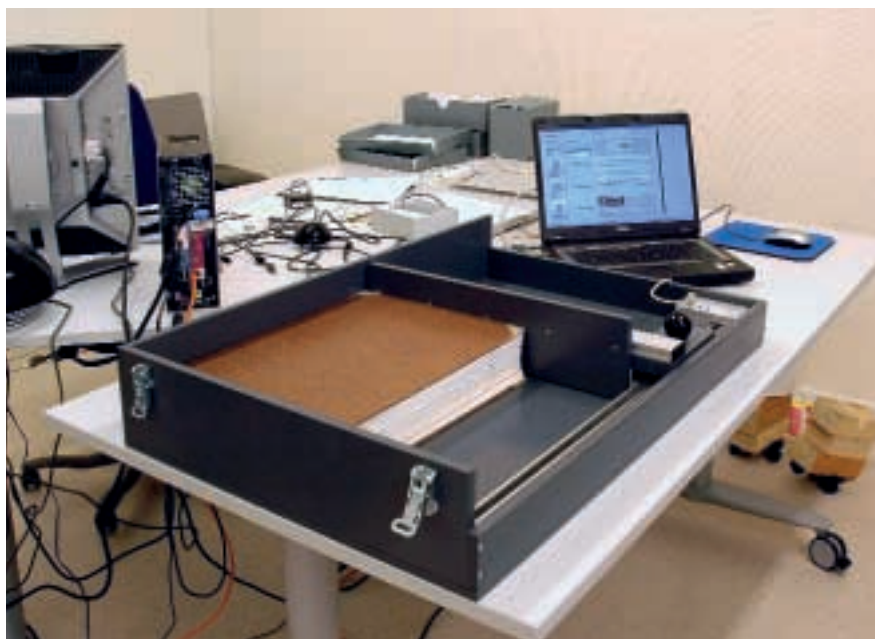
Trådarna dras ihop i en avslutande monter. Där illustreras bredden på Krigsarkivets material. Som exempel följs en enskild person, nämligen soldaten Ståhlsköld. Bland annat framgår av en generalmönsterrolla att han levde på 1700-talet, när han blev soldat och var; en topografisk karta visar var han bodde, en bataljkarta det slag han deltog i Neukalen 1762.

Krigsarkivet – inte bara krig syftar alltså till att presentera hela arkivet, vilket i sin tur förhoppningsvis innebär att den kan sprida kunskap och väcka intresse vid såväl visningar som hos enskilda besökare. Målsättningen är att ge en allsidig bild av arkivet. Krigsarkivets många uppgifter och stora bestånd presenteras. Utställningens fyra teman visar på en innehållslig bredd i samlingarna. Det poängteras att arkivets breda innehåll inte bara handlar om krig. Militären på land, i luften och på sjön lyfts fram och det finns en kronologisk spännvidd. ♦

Skribenten är verksam i Krigsarkivet.

Riksarkivet har skaffat en Boxmaskin

Anna Fornäs

■ Så här ser boxmaskinens måtenhet ut.

Fotograf: Hans Rydberg

Som de flesta med erfarenhet av arkivarbete vet är det väldigt svårt att få tag på lämpliga boxar för ovanliga format, dvs. allt som inte är A4 eller folio. Förebyggande vård som skydd mot slitage, damm och smuts blir också allt viktigare eftersom arkivmängden ökar mer än den personal vi har råd med, dvs. vi kan inte unna oss att riskera kostsamma och arbetskrävande restaureringsarbeten. Då kan en box i god kvalitet och med bra skyddseffekt vara en god investering. På

det svenska Riksarkivet har vi tagit konsekvensen av detta och investerat i en boxmaskin från Tyskland, som vi nu kommit bra igång med att använda. Vi producerar boxar både åt oss själva och andra, inte minst Landsarkiven där vi nu har ett formaliserat bevarandesamarbete som vi kallar SAMBA (Samarbete för Bevarande inom Statens Arkiv), ett projekt som skulle kunna vara värt en egen artikel, kanske i nästa nummer av NA. Vi tar också emot boxbeställningar från utom-

stående och flera museer och även Kungliga Biblioteket har visat intresse för och köpt våra boxar.

Tio modeller

Boxarna är kostnadseffektiva främst när det gäller små mängder, dvs. där man behöver en eller några få boxar av ett speciellt format. För stora mängder av identiska boxar blir det billigare att beställa en stans och låta stansa hos någon boxfabrikant, men prototypen kan man ju framställa i en sådan maskin som vi har. Det är faktiskt det den är utvecklad för från början, dvs. att göra enstaka prototyper. Vi har tio olika s.k. makron eller boxmodeller som man kan få i helt valfritt format med viss begränsning uppåt och nedåt, men det går att skarva kartongen så det kan bli ganska stora boxar.

Boxar för fotografier

Vi har med hjälp av maskinen tagit fram förvaringsboxar för olika arkivändamål, exempelvis för fotografier med och utan standardfotokvert, för glasplåtar, dagerrotypier och liknande fotografiska "föremål", för pergamentbrev med sigill, rullade kartor med pinnar, kli-

chéer, löpsedlar osv. Vi rekommenderar den intresserade som har möjlighet att besöka oss och titta på exempel för inspiration men också på Riksarkivets hemsida finns en hel del utlagt. Maskinen har gett oss nya möjligheter och vi har möjlighet att dela med oss av dessa möjligheter till andra, även om det inte är helt gratis, förstås.

Beställaren får vika ihop boxen själv

På Riksarkivets hemsida www.ra.se finns mer information under fliken Bevarande, detta ska förhoppningsvis gälla också den nya hemsidan för Statens arkiv som är under arbete. Där finns bl.a. beskrivet den mätlåda som kan användas för att beställa boxar där man mäter i en skjutmåttliknande anordning, måtten lagras i ett dataprogram varifrån man sedan kan maila beställningen till boxmaskinen. Lådorna skärs ut av maskinen och kan sedan skickas till beställaren som får vika ihop dem själv. Vid beställningen ges varje låda en identitet

■ Svenska Riksarkivet har skaffat en boxmaskinen .

Fotograf: Hans Rydberg

(namnges av beställaren) som gör det lättare att hålla ordning på vilken låda som ska vara till vilket objekt. De olika boxmodellerna finns också beskrivna på hemsidan och en del exempel på vad vi har gjort med hjälp av maskinen.

Det finns många frågor inom bevarandestrategin att försöka hitta

svar på och den här maskinen är ett konkret exempel på vad man kan göra för att förbättra situationen och prognosen för en del av våra arkiv. ♦

Skribenten är verksam vid Bevarandeavdelningen i Riksarkivet i Arninge.

■ Resultatet, en färdig arkivbox.

Fotograf: Hans Rydberg

Lena Adelsohn Liljeroth

besöker Riksarkivet

Sverige nya kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth gjorde i februari ett längre besök vid Riksarkivet. Hon tillträdde i oktober 2006 under tumultartade former, då det visade sig att statsminister Fredrik Reinfeldts förstahandsval, Cecilia Stegö, tvingades avgå under förnedrande omständigheter, då hon inte hade betalt TV-licensavgift på närmare två decennier. Onekligen lite pikant med tanke på att just mediefrågor var en av ministrarnas viktigaste ansvarsområden. Lena Adelsohn Liljeroth är välbekant med och inom kulturområdet. Hon har suttit i riksdagen för Moderata samlingspartiet sedan 2002 och i kulturutskottet samma tid. Under riksdagsarbetet har hon visat sig intresserad av kulturarvsfrågor och mera traditionell konservativ kulturpolitik, i kontrast mot den förre kulturministern som i huvudsak intresserade sig för evenemangskultur och idrott. Förutsättningarna för och förväntningarna på en ur Riksarkivet positiv förändring av kulturpolitiken är förhållandevis stora. Å andra sidan har Kulturdepartementet blivit ordentligt devalverat då den nya regeringen föredrog att återigen skilja på kultur och utbildning.

Ta emot, lagra och tillhandahålla e-handlingar

Vi hoppas med andra ord på en ur Riksarkivet positiv förändring av kulturpolitiken. Frågan är då vad som egentligen har hänt sedan maktskiftet? Inte så mycket än, kanske, men ett tidigt besök på Riksarkivet lovar ändå gott. Förutom att bilda sig en allmän uppfattning om verksamheten vid Riksarkivet och Landsarkiven, hade ministern i förväg bett att få information om vårt arbete med att ta emot, lagra och tillhandahålla e-handlingar. Hon ville också särskilt informera sig om vår inställning till den avgiftsbelagda verksamhet som bedrivs vid avdelningen Svensk Arkivinformation i Väster-norrland. Vi själva ville gärna informera om hur nöjda vi var med den s.k. accessatsningen som den förra regeringen beslutade om 2005 (som Leif Gidlöf behandlat i Nordisk Arkivnyt 2006:2). Den har för RA:s och landsarkivens del betydett, att dryga 60 personer kunnat anställas i syfte att via digitalisering och registrering och bevarande tillgängliggöra kulturarvet för en bredare allmänhet. Vi ville också peka på några andra viktiga frågor som vilat törnrosasömn på nå-

Tomas Lidman

gon handläggares överbelagda skrivbord. Ministern kom i släptåg med tre medarbetare och en fotograf och en journalist som dokumenterade "en dag i Lena Adelsohn Liljeroths liv". Det blev också senare ett vackert reportage och en stilig bild i Dagens Nyheter.

Inte helt lätt att utvärdera besöket

Det är inte helt lätt att utvärdera besöket. Informationen om hur vi hanterar de elektroniska handlingarna och informationen gick säkert fram till vissa delar. Ministern fick en klar uppfattning att vi ägnar dessa frågor stor uppmärksamhet och att vi även har ambitionen att betrakta frågeställningarna ur ett ABM-perspektiv. Vad beträffar avgiftsbeläggning och statliga konkurrens med privata aktörer (läs Genline och My Family) fick vi nog ingen ledtråd om hur framtiden kan gestalta sig. Vi har en utredning i full gång som ser över dessa frågor och möjligen väntar ministern på resultatet av denna innan hon tar ställning. Frågan har också regionalpolitiska, arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska och mänskliga aspekter och i en fyrpartirege-

■ Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth samspråkar med arkivråd Anna-Karin Hermodsson.

Foto: Emre Olgun

ring, med allt vad det innebär av särintressen, är det inte lätt att få ihop en slagkraftig policy i dessa frågor.

När det gäller att ändra i instruktion och lagstiftning så får man vara tålmodig!

Jag vet inte hur det ser ut i de övriga Nordiska länderna men jag misstänker att förhållandena påminner om varandra: när det gäller att ändra i instruktion och lagstiftning så får man vara tålmodig! Här gäller väntans tider. Vi har under ett par år lämnat in olika förslag som bl.a. handlar om sekretess-

gränser, avgifter och instruktion och ingenting händer, trots upprepade påstötningar. Vi försöker hantera problemen ändå efter bästa förmåga – men ministern ville inte avge några löften om en snabbare behandling.

Ministern lyssnade till våra tankar och önskemål

Mycket glädjande är ändå att hon lyssnade till våra tankar och önskemål om ytterligare statliga satsningar på Accessprogrammet. I vårpropositionen fick vi besked om att så blir fallet även under 2008 och 2009. I denna speciella fråga

har vi förutom muntliga föredragningar också med enad ABM-front fört fram behoven i begäran om anslag för kommande år. Våra ansträngningar har alltså krönts med framgång, vilket, som sagt, är verkligen glädjande.

Besöket avslutades som sig bör i bergrummen, där det bästa vi har lagts fram för beskådande och Lena Adelsohn Liljeroth blev, som sig bör och som var själva baktanken, mäkta imponerad. ♦

Skribenten är riksarkivarie i Sverige.

Til gensidig inspiration og udvikling

Arbejdsseminar i Nordisk Arkivformidlings Netværk

■ Deltagerne på seminaret kom fra Norge, Sverige, Island, Færøerne og Danmark. Her står de på trapperne til Rådhushaven. Foto: Eiríkur G. Guðmundsson.

**Bente Jensen og
Inger Bjørn Knudsen**

2005 har fået af den svenske regering. Harriet Marie Terjesen fra Fylkesarkivet for Vestfold diskuterede erfaringer fra brugen af metoden: Hot spot. Arkivet har udført to hot spot projekter, hvor de via utraditionelle arrangementer og tiltag har taget aktiv del i det omgivende samfund gennem et aktuelt tema. (se <http://hotspot.vfk.no>). Ellen Røsjø orienterede om Oslo Byarkivs multikulturelle projekt, og hvor væsentligt det er, at indvandrere er repræsenteret i arkivmateriale for også at gøre arkiverne relevante for denne samfundsgruppe. Projektet omfatter både indsamling og formidling. Marit Hosar fra Opplandsarkivet fortalte om et projekt, hvor arkivet havde lavet en udstilling i samarbejde med kunstnere, der tog synligt udgangspunkt i arkivmateriale. Vekselvirkning mellem kunst og arkivmateriale viste sig meget frugtbar og skabte opmærksomhed i lokalområdet og nu også på seminaret. Christer Bogefeldt fra Riksarkivet (S) talte om Arkivernes Dag og om behovet for nu at vurdere og videreudvikle arrangementet, der i Sverige har 10 års fødselsdag.

Seminaret blev afrundet med

I april 2007 samledes Det Nordiske Arkivformidlingsnetværk for 3. gang. Denne gang midt i København på Københavns Stadsarkiv. Mødet var planlagt som et arbejdsseminar af Det Danske Arkivformidlings Netværk i samarbejde med ODA, Organisationen af Danske Arkiver. Formålet var at inspirere gennem diskussion af nybrydende projekter. Samtidig var hensigten, at seminaret skulle fungere som „kreativt laboratorium“ og give rum til, at mødet mellem 30 kolleger fra forskellige typer arkiver

kunne generere projekter på tværs af de nordiske landegrænser.

Seminarets form var mindre oplæg fulgt af diskussion. Det første oplæg var om www.kulturhistorier.dk. Annette Månsson fra Historiens Hus, Ringsted, præsenterede sitet, der er tiltænkt skoleklasser og bl.a. indeholder en interaktiv del, hvor børnene kan lave udstillinger ud fra det arkivalske materiale på nettet. Arkivpædagog Karin Sjöberg fra Skånes Arkivförbund fortalte herefter om det arkivpædagogiske „opdrag“, de fra

■ Glade og angaserede deltagere i Borgerrepræsentationens udvalgslokale i Københavns Rådhus.

Foto: Bente Jensen.

en diskussion af mulige emner for fælles udviklingsprojekter. Netværkets forrige møde på Landsarkivet i Östersund i 2005 havde konkluderet, at arkivformidlingsfeltet havde

brug for metode- og teoriudvikling. Det ene fællesprojekt, der blev besluttet i København, er en indirekte følge af denne konklusion: Man blev enige om at arbejde videre

med udgivelsen af en fælles nordisk antologi og lærebog om arkivformidling med det danske arkivformidlingsnetværk som tovholder. Et andet projekt, der vandt nordisk genklang, var et forslag om samarbejde om en digital og analog udstilling, der skal udnytte samspillet mellem kunst og arkiver i formidlingen. I dette projekt er Marit Høsar/ LLP tovholder. ♦

Bente Jensen er arkivar på Aalborg Stadsarkiv. Inger Bjørn Knudsen er historiestud., tilknyttet Københavns Bymuseum og anmelder seminaret i tidsskriftet Nordisk Museologi.

Samling for den nordiske koordineringsgruppen for Arkivenes dag

Det er Norge som de neste tre år skal koordinere den nordiske innsatsen mot Arkivenes dag, og 27. februar møttes de nordiske delegatene til samling i Riksarkivbygningen i Oslo. Årets nordiske tema er Mennesket i arkivet.

Det satses på en forenkling og spissing av de fellesnordiske nettsidene, samt en bedre kommunika-

sjon om arrangementene. Det er viktig at alle som deltar vises på listen over arrangementer, og at entusiasmen holdes ved like. Til tross for liten økonomisk støtte til det nordiske samarbeidet syns vi det er viktig å være sammen om Arkivenes dag og vises blant publikum. Vi satser på tettere digitalt samarbeid på nettsidene våre og stort

Tine Berg Floater

oppmøte på de mange arrangementene til høsten.

Arkivenes dag 2007 er 10. november. Les mer etter hvert på arkivdag.nu. ♦

Skribentet er underdirektør i Riksarkivet i Oslo.

■ Den nordiske koordineringsgruppe. Denne gang dog uden repræsentant fra Finland.

Foto: EGG.

Grenseoverskridende konferanse om kulturarvspedagogikk

Maria Press

7.–8. februar var 70 arkiv- og museumsmedarbeidere fra Norden samlet ved Jamtli i Östersund på en konferanse i regi av Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik (NCK). Formålet var å diskutere det som i Norge pleier å kalles for formidling, men som NCK vil gi en ny benevnelse, nemlig kulturarvspedagogikk. Deltakerne kom hovedsakelig fra kulturhistoriske museer og kunstmuseer, men 14 deltakere kom fra arkivsektoren. Det var flest svensker, men 16 nordmenn og 5 dansker hadde også funnet veien hit. En av konferansens arrangører, Eva Sjögren-Zipsane, landsarkivarie i Östersund, fortalte innledningsvis om begrepet kulturarvspedagogikk. Man hadde begynt å ta det i bruk i Östersund for fem år siden, og nå har det blitt et etablert begrep. Formidling, mente hun, betyr at en person eller institusjon formidler sin kunnskap eller en historie til andre mindre vitende lyttere. Kulturarvspedagogikk derimot handler om å finne måter å stimulere publikums egen læring på, stimulere til opplevelser og til egen aktivitet. Det er et samlingsbegrep på ulike læringsprosesser, som kan brukes innenfor både arkiv, museer, kunst-

■ Bibbi Olsson och Birgitta Petrán i samspråk i en konferansepause på Jamtli.

sektoren, bibliotek og andre kulturmiljøer. Læringsprosessene kan ofte overskride de fagpedagogiske grensene mente Sjögren-Zipsane. Hun sa at kulturarvspedagogikk også innbefatter uformell læring og det som kalles „livslang læring“.

Første dagen ble bl.a. viet til diskusjon om begrepsbruk. Og det ble klart at ordet pedagogikk blir benyttet på ulike måter i ulike fagmiljøer og i ulike land, noe som lett kan føre til misforståelser og iblant til negative assosiasjoner.

Deretter fikk vi lytte til foredrag om utstillinger og andre aktiviteter der nye pedagogiske metoder har blitt tatt i bruk for å nå frem til og aktivisere publikum. Ofte hadde faglige grenser blitt kryssset i arbeidet.

Henrik Teleman fra Virserums konsthall hadde laget utstillinger som fungerte som et slags „fältstation“ mellom dokumentasjon og kunst. Ungdommer og arbeidere hadde deltatt i kunstprosjekter der de hadde latt seg intervjuet, og de-

res egne fortellinger hadde blitt vevd inn i ulike kunstnerlige fremstillinger. Det viktige med slike prosjekt mente Telemann var å klare å kommunisere med, og sette seg på samme nivå som de man ville nå frem til. Avstanden mellom publikum og kunstinstitusjoner mente han normalt er alt for stor. Et kommende prosjekt i kunsthallen var dokumentasjon av ungdommer med nasjonalistiske holdninger. Deretter viste **Marit Hosar** fra Opplandsarkivet i Norge hvordan hun hadde klart å lage en arkivutstilling sammen med kunstnere, og på den måten fått fram nye, annerledes perspektiv samtidig som hun nådde ut til nye målgrupper.

Jocelyn Dodd fra University of Leicester, Research center for Museums and Galleries, holdt et foredrag kalt „The impact of learning in museums“. Hun fortalte at museene i England har blitt viktige læringsarenaer. Staten ønsker at museene skal bidra til sosial inkludering, og skolene anvender seg av museer i undervisningen i stor utstrekning. Dodd fortalte at man i England lenge har diskutert hva læring i ABM-institusjoner egentlig er. Hva er det besøkeren tar med seg hjem etter et besøk ved et museum? Etter mange diskusjoner har man utviklet et rammeverk for å kunne måle dette. Forskningsinstituttet har gjennomført en omfattende og systematisk evaluering av 26 000 besøkende om deres utbytte av museumsbesøk. Evalueringen viste at lærerne var meget fornøyd med museenes læringsformer, som bl.a. går ut på at besøkende skal kunne lære etter egne forutsetninger og egen bakgrunn, og gjennom egen aktivitet. Lærerne mente bl.a. at museene hadde klart å per-

sonifisere læringen, slik at svake elever hadde hatt stort utbytte av museumsbesøkene. Dodd påpekte at det er utrolig viktig å få vist frem evalueringer for bevilgende myndigheter, slik at det vises at museene er viktige som læringsarenaer, og at de er viktige i samfunnet.

Anna Ketola, arkivsjef ved Skånes arkivforbund, fortalte om det nasjonale oppdraget innen arkivpedagogikk som de blitt tildelt for perioden 2006–08. Oppdraget har sitt utspring i den siste svenske arkivutredningen, og oppdraget går ut på å spre kunnskap om og styrke det arkivpedagogiske arbeidet. Arkeolog **Anita Synnøvd** fra Göteborg viste i ord og bilder hvordan hun hadde lyktes i å engasjere ungdommer i en forstad til Göteborg, de fleste innvandrere, til å gjøre utgravinger rundt et fornminne som lå rett ved siden av blokkene der de bodde. De hadde gravd seg ned til 1940-tallet og hadde fått et nytt perspektiv på boligområdet sitt, og de hadde blitt engasjert i sin egen lokalhistorie.

Vi fikk også høre om planlagte nye kultur- og førskolelærerutdanning i Sverige, Norge og Danmark som setter formidling av kulturarv for barn i fokus.

Henrik Zipsane, sjef for Jamtli, snakket til sist om hvordan man på Jamtli, Länsmuseum og Landsarkivet i Östersund har arbeidet med ungdommer som har falt ut fra videregående skole. Museene ønsker ikke å bare være underholdningsarenaer og turistmagneter, men ønsker også å bidra med produkter som samfunnet er villige til å betale for. Man har derfor innledet samarbeid med folkehøgskoler, kommunen og arbeidsformidlingen i et prosjekt kalt „Xpress on tracks“. Det går ut på å ta imot

ungdommer og stimulere deres empati, konsentrasjonsevne, personlig interesse og nysgjerrighet gjennom å gi dem oppgaver relatert til kulturarven, slik at de etter hvert skal våge å søke seg tilbake til skolebenken igjen. Så langt har prosjektet vært vellykket. 1/3 av deltakerne har søkt seg tilbake til skolen igjen etterpå, og 17% er fortsatt igjen i prosjektet.

For en arkivar var det mye interessant å ta til seg fra denne konferansen. Ikke minst blir man imponert over museenes jordnære kontakt med brukerne, deres interesse for brukernes behov, og deres ambisjoner om å stimulere brukerne til aktiv deltakelse og egenutvikling. Og ikke minst imponeres man av det nære samarbeidet museene har med skoler og andre institusjoner i samfunnet. Konferansen viste også helt klart at samarbeid med kunstmiljøet er sterkt på vei inn i kulturarvssektoren. Kontrastene mellom denne konferansen og en del synspunkter som ble fremført på det 3. norske arkivmøtet i Oslo i april i år (se side 78) var store. I Oslo ble det av flere arkivarer i Arkivverket foreslått at man i formidlingsarbeidet burde legge til rette mest for de profesjonelle forskerne – vanlig folk burde kunne nøye seg med å lese deres bearbejding av kildene. En slik gammeldags holdning kunne nok ha fått de fleste av deltakerne i Östersundskonferansen til å ramle av stolen. NCK skal etter planen arrangere en ny konferanse neste år, og jeg anbefaler arkivarer fra Norden til å delta – her er det mange nye, grenseoverskridende innfallsvinkler og perspektiv å ta til seg! ♦

Charlotte Jensen

– vinner av NCKs pris 2007

Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik har opprettet en årlig pris med følgende motivering:

„Det är viktigt att verka för att höja statusen för det kulturarvspedagogiska arbetet. NCK:s pris ska därför utdelas till person eller institution som gjort framstående insatser inom det kulturarvspedagogiska området, som genom sitt arbete givit goda exempel till inspiration och efterföljd och som medverkat till att omvärlden i bredare mening upptäckt det spännande kulturarvspedagogiska arbetsfältet.“

Prisen ble delt ut den 7. februar under NCK-konferansens festmiddag til Charlotte Jensen, som i følge juryen oppfylte samtlige krav som er nevnt over. Charlotte har arbeidet som konsulent i lokalarkivene i Vestsjællands amt og som arkivar i Statens arkiver, og gjort banebrytende arbeid for formidling. Hun har også redigert det populære historiske magasinet Siden Saxo, og er siden 2006 webredaktør for det danske Nationalmuseet. Hun er både via web og andre massemedier et respektert ansikt utad.

Jeg stjeler meg til noen minutter med Charlotte i Jamtlis kafé ved konferansens slutt og spør:

Hva føler du nå?

Det føles uvirkelig. Plutselig har jeg fått anerkjennelse for det arbeid som jeg har gjort gjennom årene. Dette er også en anerkjennelse for at arkiver kan og skal formidles, og over at arkiv har formidlingspotensiale.

Du har jo nylig forlatt Arkivverket og begynt å arbeide for Nasjonalmuseet.

Ja, det var den vanskeligste beslutningen jeg har tatt i mitt liv. Men etter 15 år i arkivbransjen følte jeg at jeg burde begynne å gjøre noe annet.

Er det forskjell på å drive formidling for et museum og for Arkivverket?

Ja, det er stor forskjell. Om man skal snakke metaforisk så er museer gode på å bedrive misjon, mens man i Arkivverket er gode til å gi menighetspleie. I Arkivverket er man flink på å ivareta den enkelte brukers behov, og hjelpe dem med egne prosjekter, mens museene er mye bedre på markedsføring og på å nå ut til de store massene. Der som man klarte å kombinere disse to egenskapene skulle man virkelig kunne oppnå synergieffekter. Men generelt sett må jeg si at det er arkivene som har det beste utgangspunktet for formidling, og som har det beste tilbudet til publikum. I

Maria Press

arkivene kan publikum stille egne spørsmål, og velge ut egne kilder til berikelse og økt kunnskap. Dessuten gir arbeid med arkiv økt kompetanse innenfor mange felt, og man lærer hele tiden noe nytt. Arbeid med arkiv åpner også for samarbeid med andre mennesker, og andre fagdisipliner.

Den elektroniske revolusjonen – hva mener du at den har betydd for formidlingsarbeidet?

Den har betydd mye. Tilgjengeliggjøring gjennom data har åpnet opp mange muligheter for å hjelpe publikum, nå frem til dem og få dem aktivisert. Jeg kan bare nevne noen prosjekter som man nå har startet opp i England. „Moving here“ er et prosjekt som har alt. Det har på en unik måte klart å aktivisere ulike samfunnsgrupper i et elektronisk formidlingsprosjekt som drives av det engelske Riksarkivet. Her har arbeidsformidlingen, innvandrere, arkiv og andre kulturarvsinstitusjoner inngått et meget fruktbart samarbeid som dessuten gir store muligheter for interaktivitet. Og den måten det engelske Riksarkivet har begynt å arbeide med arkivkataloger på, må også nevnes. I England legger man

nå lenker fra sine elektroniske kataloger til Wikipedia slik at vanskelige ord og uttrykk kan forklares for brukeren. Slike løsninger gir flotte muligheter for å forenkle for publikum, fjerne noen av tersklene for å bruke arkiver, og gjøre materiale spennende.

Er England noe av et foregangsland i dag mener du når det gjelder tilgjengeliggjøring og formidling av arkiv?

Ja, absolutt.

Hva syns du om denne konferansen ?

Den var meget bra! Man må se kulturarven som en helhet, slik man har gjort her. Det er i ABM-samarbeidet som fremtidens formidlingsmuligheter ligger. De ulike institusjonstypene har ulike nøkkelkompetanse. Gjennom å lære av hverandre, og innlede samarbeid kan man finne nye måter til å formidle på og nå frem til publikum på. Noe som for eksempel ble tydelig her er at den estetiske innfallsvinkelen nå er på fremmarsj i formidlings- og tilgjengeliggjøringsarbeidet mange steder. Samarbeid med kunstsektoren kan for eksempel gi nye arbeidsmåter og trekke til seg et nytt publikum.

Jeg skulle ønske NCKs arbeid kunne føre til at det blir satt i gang flere nordiske prosjekter rettet mot

■ En alvorlig Charlotte Jensen under NCKs festmiddag på restaurant Hov.
Foto: Anna Jonsson.

nye brukergrupper. Og som et apropos til den norske formidlingsdebatten fra i fjor sier Charlotte bestemt at „å ikke drive med formidling er å ta politisk stilling like mye som å gjøre det“.

Til sist ble jeg nødt til å spørre om noe som ble nevnt ved gårdagens prisutdeling. Noe om at Charlotte Jensens sys-

tematikk i formidlingsarbeidet kan sammenlignes med hennes private kreasjoner som konditor – hva var det?

Jeg har som hobby å lage bryllupskaker. Slike som er i flere etasjer med et brudepar på toppen. Den peneste kaken jeg har laget var for to arkivkollegaer som giftet seg ! ♦

ICA

hovedbestyrelse

holder møde i Island

ICA's hovedbestyrelse (executive board) holdt sit møde i Reykjavík 31. marts til 2. april 2007. 30 repræsentanter og ICA-personale deltog i mødet. Som sædvanligt talte hovedbestyrelsen om forbundets traditionelle opgaver og driften af dem. Blandt ICA's største opgaver i den nærmeste fremtid er CITRA arkivernes årlige ringbordsmøde, som denne gang bliver holdt i Quebec i Canada. Mødets tema er Co-

operation to preserve diversity. Øverst på programmet er også forberedelse af arkivernes verdenssession, som bliver holdt næste år i Kuala Lumpur i Malaysia. Der vil være mange temaer på sessionen i retning af det, der blev tilbudt på sidste verdenssession i Wien i 2004.

Archives, Governance and Development, Mapping Future Society er temaer på sessionen, som afholdes

Ólafur Ásgeirsson

21.–28. juli 2008. Der er allerede nu ønske om, at de, der er interesserede i at være med indlæg eller præsentationer, giver sig til kende.

Forberedelsen af ICA's nye hjemmeside har taget lang tid, og på bestyrelsesmødet blev det emne drøftet. Siden vil helt sikkert give forbundet endnu bedre mulighe-

■ ICA's hovedbestyrelse i mødelokalerne på Radison SAS Hotel Saga i Reykjavík.

Foto: Benedikt Jónsson.

der for at få vigtige oplysninger ud til sine medlemmer. Der lægges nu meget arbejde i at aflevere et virkelig godt stykke arbejde, så forbundets web-side bliver et realistisk værktøj for fremstød.

Hovedbestyrelsen drøftede den idé at knytte ICA's jubilæum år 2008 og CITRA's internationale arkivdag sammen, hvilket man så længe har kæmpet for.

Så er der indledt arbejde med en ny projektperiode i forbundet, hvor valgperiode og opgaveperiode forkortes, og der sættes mere kraft i at aflevere projekter indenfor den afsatte tidsramme. Der er meget, der skal undersøges i denne forbindelse, idet det da også drejer sig om et indviklet internationalt forbund. Det står klart, hvis man gennemgår mødets opgaver, at ICA er et levende forbund, som stiller store krav til sine medlemmer om omhyggelige faglige arbejdsmetoder i enhver henseende og om at gøre sit yderste for at yde sine medlemmer god service, uanset hvordan deres finansielle status er. I hovedbestyrelsen sidder bl.a. formændene for verdensdelene og formændene for forbundenes specialområder, så man kan sige, at på mødet mødes et tværsnit af faglig viden og praktiske opgaver, som verdens arkiver beskæftiger sig med på det givne tidspunkt. ♦

Skribenten er Nationalarkivar i Island.

Dr. Lorenz Mikoletzky (t.h.), leder af det østrigske rigsarkiv, er præsident for ICA og David Leitch (t.v.) arbejder som vicegeneralsekretær på ICA's kontor i Paris. I frokostpausen den afsluttende dag fik NA's redaktion kontakt med de to herrer. De blev spurgt, om mødet havde været tilfredsstillende og givet gode resultater. Mikoletzky sagde, at han var „generelt tilfreds med mødet, og de resultater vi er nået frem til.“ David var enig med Mikoletzky og sagde supplerende:

„Jeg tror, at vi har gjort store fremskridt med hensyn til ledelse, vi har gjort store fremskridt i strategi og i kommunikation. Vi har hørt om fremskridt i programmet. Alt dette har været positive resultater. Dette er sager, vi fortsat skal tage fat på. Vi skal også være sikre på, at det nye finansielle system gennemføres fuldstændigt. Vi har netop her til morgen talt om at færdiggøre den nye web-side så hurtigt som muligt. Hovedbestyrelsen er meget ivrig efter at se den igang så hurtigt som muligt. Så opsummeret vil jeg tro, at dette er de vigtigste sager.“ Mikoletzky var enig med Davids gennemgang og tilføjede at „hele diskussionen har været meget givende.“ ♦

EG

PREMIS

i Stockholm

Jan Aspenfjäll

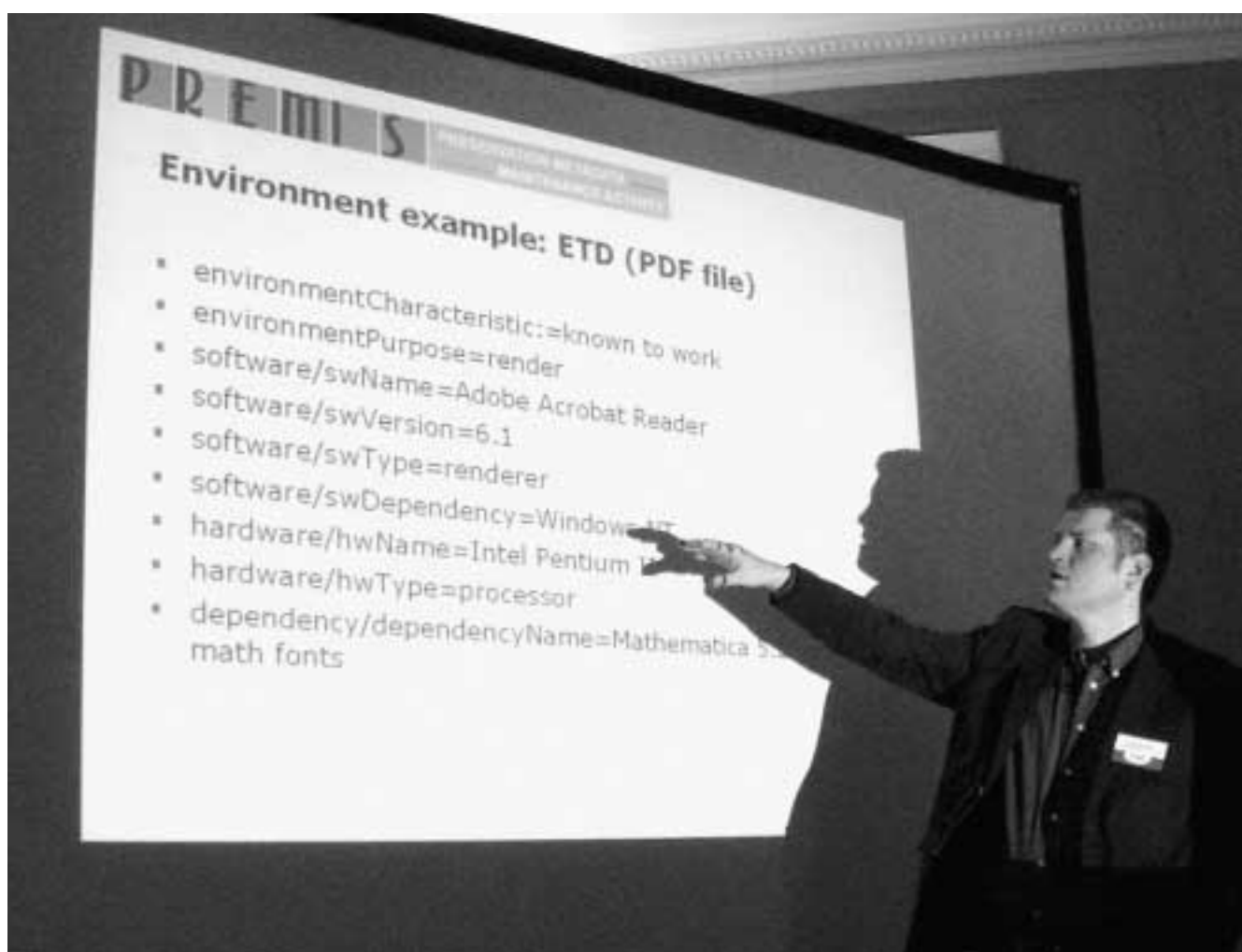
■ De flesta deltagarna på seminariet var från Sverige.

Foto: EGG.

LDB-centrum är ett svenskt kompetenscenter för forskning och utveckling inom området digitalt bevarande. I mars arrangerade LDB-centrum en två dagars internationell utbildning i en metadatamodell som

heter *Preservation Metadata Implementation Strategy* (PREMIS) som gick av stapeln i Stockholm och samlade deltagare från Sverige, Norge, Island, Finland, Belgien, England och Tjeckien.

Som lärare till utbildningen hade LDB-centrum engagerat tre framstående personer inom PREMIS, Rebecca Guenther (Library of Congress, USA), Steve Bordwell (The National Archives of Scot-

■ Olaf Brandt, medlem av *Premis Editorial Committee*, på scenen.

Foto: Eiríkur G. Guðmundsson.

land), Olaf Brandt (The Goettingen State and University library). Alla tre är medlemmar i PREMIS Editorial Committee.

Utbildningen inleddes med att Rebecca och Steve gav oss en bakgrund av arbetet med datamodellen i PREMIS och det två år långa utvecklingsarbetet. Av genomgången förstår man att det lagts ner ett stort arbete med metadatamodellen och konkretiseringen i XML-strukturer.

Vi fick också lära oss att PREMIS kan nyttjas till all sorts digitalinformation för att hålla beskrivande information och en del teknisk information om objektet som skall bevaras.

Slutet av dag ett och förmiddagen dag två innehöll en genom-

gång av de semantiska enheterna i PREMIS. Dag två fortsatte med att Olaf gav oss vägledning hur PREMIS kan implementeras. Vi fick sedan genom en panel diskussion några praktiska exempel på implementationer av PREMIS genom Filip Boudrez från Antwerpens stadsarkiv i Belgien, Olaf Brandt från universitets och stadsbiblioteket i Göttinger i Tyskland, Steve Bordwell från national biblioteket i Skottland och Rory McLeod från national biblioteket i England. Dessa praktiska erfarenheter var nyttiga och gav oss mycket om hur andra nyttjar PREMIS och var väl avvägda med olika varianter av implementationer.

Dagen slutade med att de deltagare som var med på utbildningen

fick en möjlighet att beskriva sin situation och om de har funderat på att implementera PREMIS hos sig. Det fanns då även möjlighet att ställa frågor utifrån sin organisations specifika problem och möjligheter med PREMIS.

Totalt sett har dessa två dagar gett de cirka 50 deltagarna en djupare insyn i hur och när man skall använda PREMIS metadatamodell, jag tror att alla deltagare nu har fått ett beslutsunderlag för om man skall använda metadatamodellen eller inte. Alla deltagare kan nu också tack vare de praktiska exemplen implementera metadatamodellen i sitt bevarande system. ♦

Skribenten är verksam som utvecklingsansvarig i LDB-centrum.

Ellen Røsjø

I mange arkivsammenheng i Norge, enten det dreier seg om konferanser, prosjekter, kurs eller datasystemer, dukker forkortelsen LLP opp. Hva er egentlig det?

Landslaget

for lokal- og privatarkiv (LLP)

Landslaget for lokal- og privatarkiv er en landsdekkende organisasjon for institusjoner som arbeider med bevaring og formidling av arkiver etter private og offentlige rettssubjekter. LLP ble stifta den 6. september 1986 på en konferanse på Ås med representanter for 20 arkivinstitusjoner til stede. Bakgrunnen var behovet for et faglig forum, for å styrke privatarkivarbeidet i Norge, og for en organisering av det faglige arkivarbeidet for institusjoner utenfor det statlige Arkivverket. Landslaget organiserer nå de fleste arkivinstitusjonene i landet, også flere av arkivverkets institusjoner. Ved utgangen av 2006 hadde LLP 148 medlemmer, fordelt på kommunale, interkommunale, fylkeskommunale og statlige arkivinstitusjoner, museer, biblioteker, kommuner, bedrifter og historielag.

Arkivpolitisk talerør

Landslaget for lokal- og privatarkiv skal være talerør for arkivinstitusjonene i arkivpolitiske spørsmål i forhold til myndighetene. Et viktig mål er å arbeide for utvikling av en nasjonal arkivpolitikk. Denne politikken må favne private og offentlige arkiv som integrerte deler av

■ Anne Aune og Ellen Røsjø, fra LLPs styre.

Foto: Marit Hosar.

samfunnets hukommelse og dokumentasjon av samfunnet i hele sin bredde. Den må også innebære en betydelig økning i de statlige bevilgningene til hele sektoren, både i form av driftsstøtte og en prosjektstøtte som monner. Driftsstøtte til arkivinstitusjoner er påkrevet for å løfte arkivsektoren opp på et nivå der den kan fylle sine forvaltningsmessige og kulturhistoriske oppgaver. En støtteordning til privatarkiver er nødvendig for å sikre

disse noe utover helt marginale ressurser til ordnings- og registreringsarbeid som resulterer i et svært skeivt samfunnsminne.

Arbeid for kompetanseheving

Videre arbeider organisasjonen for å heve det faglige nivået på arkivarbeidet. Det er derfor viktig for LLP å gi medlemmene tilbud om fagseminarer der arkivfaglige og kulturpolitiske spørsmål blir drøftet, om kurs og videreutdanning for å høy-

ne kompetansen i faglige spørsmål og å utvikle faglige fellesskap og nettverk. Landslaget har i løpet av de siste åra utarbeidet en studieplan for videreutdanning av arkivarer. Noen få av studiene vil bli satt i gang ved Universitet i Oslo og Høgskolen i Lillehammer fra høsten 2007. LLP vil arbeide videre for at det blir etablert flere studietilbud og at det kan gis en arkivfaglig utdanning på masternivå.

Organisasjonen vil ferdigstille et utdanningstilbud i arkivformidling ved Universitetet i Oslo i 2008. Tilbudet vil gis til arkivarer i Norden, og er delt opp i 6 ulike moduler og samlinger. I tilknytning til dette studiet ønsker landslaget å utvikle et nasjonalt nettverk i arkivformidling.

LLPs kompetanseprogram består også av tre innføringskurs som gis som regionale tilbud: „Lokalt arkivarbeid“, „Arkivarbeid i museum“ og „Arkivarbeid i bibliotekene“.

LLP har nedsatt et Forsknings- og utdanningsutvalg som arbeider med kompetansespørsmål og forskning innen arkivfaget.

Asta – sentralt fagsystem

LLP er med å sette faglige og fagpolitiske standarder i arbeidet med arkiv. Vedtektene la fra starten vekt på en heving av det faglige nivået og oppmuntring til enhetlig praksis for oppbevaring og registrering. Det førte fram til rapporten „Krav til edb-registrering av arkiver“. Landslaget tok så initiativ overfor Riksarkivaren til å få utarbeidet kravspesifikasjoner for edb-registrering av privatarkiv. De to nedsatte ei arbeidsgruppe for å lage et felles informasjonssystem for Arkivverket og LLP. Programmet Asta - ArkivSystemTilAlle - var ferdigutvikla i september 1994. Stiftelsen Asta ble etablert av LLP den 18. september 1995.

Stiftelsen Astas virksomhet er et samarbeid mellom Riksarkivaren og LLP. Samarbeidet reguleres av en egen avtale mellom partene (juni 1995). Stiftelsen er en privat næringsstiftelse og har fått overdratt fra Riksarkivaren og LLP rettighetene til å distribuere programvaren Asta. Stiftelsen Astas overordnede mål er å fremme standardisering, kvalitetssikring og å gjøre tilgjengelig informasjon om arkivbestanden i offentlige og private virksomheter.

Faglig nybrottsarbeid – elektronisk arkiv

De siste åra har LLP i samarbeid med medlemsinstitusjoner tatt initiativ til og fått midler fra ABM-utvikling til to prosjekter om elektroniske arkiver. Det såkalte eArkiv-samarbeidet er et nasjonalt samarbeidsprosjekt mellom kommunale arkivinstitusjoner, LLP, Riksarkivet og ABM-utvikling. Kommuner og fylkeskommuner som offentlige organer er underlagt et felles reglement om avlevering av elektronisk informasjon til arkivdepot. Målet for eArkiv-samarbeidet er å utveksle arkivfaglig og teknisk kompetanse for å tilrettelegge og effektivisere bevaringsarbeidet på tvers av kommune- og fylkesgrenser.

OpenARMS (Archives Resource Management System) er et open-source-prosjekt. Utgangspunktet for prosjektet er å kunne forvalte elektronisk arkivert informasjon, herunder tilgjengeliggjøring, styring og kvalitetssikring av elektroniske arkiver. LLP håper å videreføre prosjektet om langtidslagring ved kommunale og fylkeskommunale arkivinstitusjoner, samt se på overføringsverdien til privatarkiver. Institusjonene som har deltatt i prosjektet har nedlagt en stor arbeidsinnsats.

Arkivdokumentasjon av minoriteter i offentlige arkiver

LLP startet i 2006 opp et forprosjekt for å dokumentere arkivdokumenter på kvensk i offentlige arkiver fra Nordreisa og Porsanger kommuner. Les mer om det på side 76.

Samarbeid for utvikling

Landslaget ønsker fortsatt å utvikle samarbeidet med ABM-utvikling, Riksarkivet og andre aktører i kultursektoren og kommunesektoren og være talerør inn til politiske myndigheter. LLP samarbeider med resten av arkivmiljøet om De norske arkivdagene 2007. I løpet av året deltar LLP på ABM-utviklings kontaktmøter sammen med Norsk museumsforbund og Norsk bibliotekforening, Norsk arkivråd og Kommunalt arkivfaglig forum og på årlige seminarer som ABM-utvikling avholder for fylkeskommuner og Sameting. I stiftelsen ASTA har LLP flere representanter i styret og utvalg. LLP har jevnlige kontaktmøter med Riksarkivaren og Riksarkivaren er representert i LLPs Forsknings- og utdanningsutvalg.

Arkivorganisasjonene Norsk arkivråd, Kommunalt arkivfaglig forum og LLP har to felles ledermøter i året for å drøfte og samarbeide om arkivfaglige spørsmål. De tre organisasjonene har siste året gjennomført en utredning om grunnlaget for å slå seg sammen til en arkivpolitisk og arkivfaglig organisasjon. Dette spørsmålet vil bli behandlet på årets landsmøter.

I inneværende periode er LLPs styreleder Marit Hosar fra Opplandsarkivet, avd. Maihaugen. Nestleder er Anne Aune fra Hordaland fylkesarkiv. Ellen Røsjø fra Oslo byarkiv sitter også i arbeidsutvalget. ♦

Forfatteren er seksjonsleder i Oslo Byarkiv.

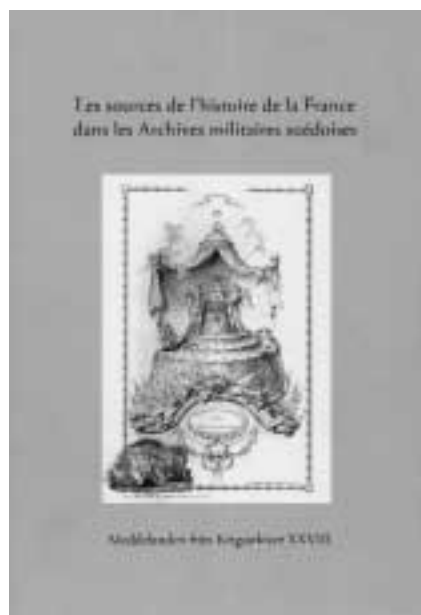
Les sources de l'histoire de la France dans les Archives militaires suédoises, Meddelande från Krigsarkivet XXVIII

Redaktör Anders Degerström.
Översättning till franska Lena
Ånimmer, Kalmar 2006, 266 sidor.
ISSN 0562-8457
ISBN 91-974009-7-1.

Det är med en viss förvåning jag öppnar det bokpaket jag fått av svenska Krigsarkivet i min egen-
skap av lokalredaktör för NA. Den
ena volymen är på franska! Förkla-
ringen är att Försvarshögskolan ar-
rangerade den 25–26 oktober 2005
i Stockholm ett seminarium om
det svensk-franska samarbetet ge-
nom tiderna. Vid detta tillfälle fick
Krigsarkivet av sin franska motsva-
righet, le Service Historique de la
Défense française, en framställ-
ning med titeln *Les Sources de l'his-
toire de la Suède dans les archives mi-
litaires françaises*. Vilket är en över-
sikt av arkivbeståndet som är av in-
teresse vid forskning kring fransk-
svenska förbindelser genom sek-
len. Översikten är synnerligen vär-
defull enligt krigsarkivarie Ulf Sö-
derberg.

Material i Krigsarkivet som är av in- teresse i Frankrike

Det föll sig naturligt för Krigsarki-
vet att göra en motsvarande över-
sikt över material i det svenska
Krigsarkivet som är av intresse i
Frankrike. Resultatet blev *Les sour-
ces de l'histoire de la France dans les
Archives militaires suédoises, Medde-
lande från Krigsarkivet XXVIII*. Re-
daktör för skriften har Anders De-
gerström varit. Anders är förste ar-
kivarie i Krigsarkivet. Översätt-

ningen av det digra materialet från
svenska till franska har Lena
Ånimmer stått för. Lena är förste
arkivarie på avdelningen för enskil-
da arkiv i Riksarkivet. I bokens in-
ledning redogörs för KrA:s historia
och för offentlighetsprincipen. In-
ledningen innehåller också tips om
arkiv förvarade i RA som kan in-
tressera den forskare som söker sig
till denna volym. Bokens första ka-
pitel tar upp arkiv tillhörande myn-
digheter m.m. framförallt arméns,
marinens och flygvapnets centrala
staber och förvaltningsmyndighe-
ter samt försvarets gemensamma
myndigheter. I detta kapitel redo-
görs även för arkiv efter arméför-
band, skolor, personalkårer och
kommittéer. Här tas även de atta-
chérapporter upp från militär-, ma-
rin- och flygattachéer som tjänst-
gjorde vid den svenska Parisam-

Maria Nordström Jarnryd

bassaden under åren 1859–1981.
Dessa redovisas i en särskild bila-
ga.

Ämnesordnade samlingar

Därefter följer ett kapitel som tar
upp de enskilda arkivbildarna i
KrA som kan vara av intresse. Det
är främst personarkiv som redovi-
sas. Ett kapitel redovisar ämne-
sordnade samlingar, som på
många ställen växte denna typ av
samlingar på KrA under 1800-ta-
let. Kartor, ritningar och fotografier
har förstås fått ett eget kapitel.
Krigsarkivets samling av kartor och
ritningar är tillsammans med Lant-
mäteriets den viktigaste i Sverige
och är även i internationell jämfö-
relse av stor betydelse. Sedan följer
tre bilagor. Den redan nämnda för-
teckningen över attachéer i Paris,
en förteckning över franska far-
tygsritningar i samlingen Mari-
nens ritningar samt en förteckning
över dokument som relaterar till
Frankrike i KrA:s personarkiv.

Vackra illustrationer

Boken innehåller ett litet antal
vackra illustrationer ur arkiven så-
som utländska krigsplaner. Jag gis-
sar att det är av ekonomiska skäl
boken inte innehåller fler bilder.
Det är fascinerande att det görs en
sådan här bok och roligt. ♦

*Skribenten är verksam i Riksarkivet,
Marieberg.*

Den vanskelige bodeling

Alfhild Nakken, *Å holde på sitt. Det dansk-norske arkivspørsmålet i mellomkrigstiden.*
Riksarkivaren, skriftserie 27
Universitetsforlaget, Oslo 2006.
199 sider.
ISBN 13: 978-82-15-0108-9
ISBN 10: 82-15-01048-2.

Opløsningen af den tidligere nordiske konglomeratstat har stillet eftertiden over for store praktiske og principielle spørgsmål og problemer med hensyn til fordeling af det arkivmateriale, der blev skabt i konglomeratstatens tid. Afdelingsarkivar i Riksarkivet i Oslo, Alfhild Nakken, har fulgt forhandlingerne mellem Danmark og Norge i mellemkrigstiden om fordeling af den fælles kulturarv. Spørgsmålet drejede sig nemlig ikke blot om arkivmateriale, men blev på forskellige tidspunkter også udvidet til at omfatte udlevering af museumsgenstande.

Konglomeratstaten blev styret fra København, og det meste arkivmateriale befandt sig derfor på det danske rigsarkiv, men fra norsk side ønskede man også udleveret materiale fra andre institutioner: Den Arnemagnæanske Samling, nemlig det, der i sin tid var blevet lånt fra norske myndigheder til Arne Magnusson, materiale fra Det Kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie, fra Det Kongelige Bibliotek samt noget materiale fra kongehusets arkiv. Mens det i vidudstrækning drejede sig om udlevering af materiale fra Danmark til Norge, befandt der sig også arkivalier i norsk varetægt, som Danmark ønskede udleveret, først og fremmest Münchensamlingen med ma-

teriale fra Christian 2.s landflygtighed, der var havnet i Norge.

Efter adskillelsen af Danmark og Norge i 1814 rummede Kielerfreden en bestemmelse om udlevering af materiale til Norge, der var nødvendig ud fra administrative hensyn. Fra dansk side blev der også udleveret andet materiale, som man mente mest naturligt hørte hjemme i Norge, altså tillem্পning af et lidt andet princip, og i 1851 blev udleveringerne afsluttet med en fælles erklæring om, at Norge herefter ikke ville rejse krav om udlevering af yderligere materiale. Udleveringerne og erklæringen byggede imidlertid på et noget ufuldstændigt kendskab til materiale i dansk varetægt vedrørende norske forhold. Behov for nye forhandlinger viste sig, og det er lykkedes forfatteren at følge forhandlingerne i mellemkrigstiden samt forhandlerne på ganske tæt hold.

Bag de langstrakte og komplicerede forhandlinger mellem Dan-

Leon Jespersen

mark og Norge i 1920'erne og 1930'erne toner både principielle og personrelaterede faktorer op. Mens de første udleveringer af arkivmateriale til Norge baserede sig på administrative hensyn, blev de senere kombineret med rimelighedsbetragtninger. Og i mellemkrigstiden begrundedes udleveringer på mange måder: At yngre danske historikere ikke interesserede sig for helstaten, at materialet ville blive benyttet mere i Norge, at bilighed tilsagde en udlevering, og at folkeopinionen ønskede det samme. Hertil knyttede sig udenrigspolitiske hensyn: På den ene side, at en fredelig ordning af arkivspørgsmålet – især efter dommen i Grønlandssagen i 1933 – ville gavne forholdet mellem de to lande, ligesom arkivspørgsmålet i slutningen af 1930'erne blev koblet sammen med ønsket om en nordisk forsvarsunion. På den anden side dannede Danmarks arkivaftaler med Island og Tyskland præcedens for, hvad man kunne tilbyde Norge.

Statsretlige hensyn spillede også en rolle: At en suveræn norsk stat også havde ret til at råde over arkivalier fra den tidligere fællesregerings arkiv, det vil sige også norske sager i fælles dansk-norske pakkeserier. Hovedinteressen rettede sig her mod at få udleveret kopibog-rækkerne Norske Registre og Norske Tegnelser, der imidlertid også rummede materiale fra andre dele af konglomeratstaten, hvad der komplicerede sagen. En affotografering af kopibøgerne og udlevering af fotografierne kunne symbolsk opfattes som en underkendelse af

Norges suverænitet før 1814. Klart nok kunne dette kollidere med arkivmæssige hensyn, herunder respekt for proveniensprincippet.

Proveniensprincippet forsøgte også bøjet, så det kunne begrunde en opsplitning af tidligere fællesarkiver, med påstand om, at de kun gjaldt inden for en og samme stats område. Ved opløsningen af et politisk-administrativt fællesskab skulle princippet anvendes på de selvstændige staters suverænitet, grænseforhold og administration i nutiden. Som Alfild Nakken konkluderer, er der snarere tale om et territorielt og funktionelt pertinensprincip.

Til stats- og folkeretlige forhold, arkivmæssige hensyn, ret og rimelighed, folkeopinion med mere kom modsætningsforhold mellem arkivfolk og politikere samt inden for hver af grupperne. Forhandlingerne blev præget af personcentrerede ind- og udfald, af åbenmuredhed, der grænsede til illoyalitet. Men omvendt førte personlige sympatier til et forhandlingsresultat og udlevering af arkivmateriale i 1937. Den norske og den danske rigsarkivar, Steinnes og Linvald, udviklede et personligt venskab, der befordrede et forhandlingsresultat.

Hvis arkivforhandlinger for no-

gen kunne lyde kedelige, modbevises det her, for Alfild Nakken har leveret en både velskrevet og spændende bog om et stort emne, hvor detaljer om forhandlingsforløb og – udspil samt personlige sym- og antipatier kædes sammen med større principielle spørgsmål og overordnede strategier – herunder „å holde på sitt“ – at man under forhandlingerne har holdt trumfkortene, det dyrebareste arkivmateriale, tæt ind til kroppen. En velvalgt titel til en velskrevet bog, hvor forfatteren forholder sig både nøgternt og sobert til de mange konfliktemner, der knyttede sig til arkivspørgsmålet. ♦

Kilder fra de varme og de kolde lande

Erik Nørr og Jesper Thomassen (red.), *Nordatlanten og Troperne. Forvaltningshistoriske kilder fra Færøerne, Grønland, Island og Tropekolonierne, bd. V. (Selskabet til Udgivelse af Kilder til Dansk Historie)*. Kbh. 2007, 416 sider. ISBN 978-87-7500-198-5. DKR 195 frem til 31. marts 2008, herefter DKR 275.

Udgivelsen af serien *Forvaltningshistoriske Kilder* nærmer sig sin afslutning. I år udkommer de tre sidste bind i serien. Med dette bind V behandles forvaltningshistoriske kilder fra Grønland, Færøerne og Island samt fra de tidligere tropekolonier i Ostindien, Guinea og Vestindien. Bogen er struktureret som øvrige bind i serien.

Først gives der en administrativshistorisk oversigt over de områder, der behandles. Inden for hvert geografisk område præsenteres forskellige kildetyper. For hver kildetype transskriberes teksten ord og bogstavret, og i dette bind findes der desuden oversættelse til

dansk af kilder, der er skrevet på grønlandsk, islandsk og færøsk. Kilderne kommenteres, herunder ordforklaringer, ligesom lovgrundlag for kildetyper er angivet. Nok så vigtigt gøres der opmærksom på kildetypens anvendelsesmuligheder, på relevant litteratur samt hvor kildetypen findes.

Mens strukturen er velkendt, rummer bindet meget nyt stof. Ikke blot præsenteres og beskrives

Leon Jespersen

her nogle kildetyper for første gang, men også de forvaltningshistoriske oversigter rummer stof, der vist er nyt for mange læsere og arkivbrugere. Fra Færøerne finder vi blandt andet grunderegnskaber og bygdeprotokoller, fra Grønland Junipapirer og Grønlænderbøger, fra Island nævnes blandt andet kilder til det særlige kommunale styre (repsstyret). Kildetyperne fra tropekolonierne omfatter blandt andet algerske søpasprotokoller, palaberbøger, negotiebøger, fribreve for slaver samt plantageindberetninger.

Bogen er skrevet af 12 arkivarer fra Grønland, Færøerne, Island og Danmark; den rummer 71 kildetyper, og når serien er fuldendt, har der i alt været beskrevet 469 kildetyper. Bogen rummer en fyldig litteraturfortegnelse samt et register til alle fem bind i serien med forvaltningshistoriske kilder. Dette bind rummer et væld af oplysninger, der vil gøre den til et nyttigt hjælpemiddel for mange brugere. ♦

Zacharias Topelius Skrifter

– en utgåva för 2000-talet

Zacharias Topelius (1818–1898) hör till Finlands mest kända författare. Idag är han bäst känd för *Fältskärns berättelser*, *Boken om vårt land* och sina sagor, medan hans övriga insatser i samhället som publicist, opinionsbildare och historieforskare fallit i glömska. Ett nyligen inlett utgivningsprojekt väntas ändra på detta.

Arbetet med ny utgåva inlett

För första gången kommer hela Zacharias Topelius produktion att samlas och ges ut i en historisk-kritisk, kommenterad utgåva. Arbetet med utgivningen av *Zacharias Topelius Skrifter* inleddes 2005 av Svenska litteratursällskapet i Finland och en stor del planeras vara slutförd 2018. I *Zacharias Topelius Skrifter* publiceras Topelius litterära verk och övriga skriftliga kvarlätskap så heltäckande som möjligt. Förutom de välkända historiska romanerna, dikterna, psalmerna, sagorna och skolböckerna ingår även journalistik, brev, dagböcker och föreläsningar. Skrifterna utges både som tryckta böcker och i elektronisk form och blir tillgängliga på Internet. Redan nu finns en omfattande beskrivning av projektet och Zacharias Topelius liv på adressen www.topelius.fi.

Den nya utgåvan blir den andra samlade utgåvan efter *Samlade skrifter af Zacharias Topelius* som utkom i 34 delar 1899–1907, i nystavad upplaga 1921–1922, och kommer att innehålla mycket tidigare otryckt material som föreläsningar, brev och diari. Den blir således mer komplett än ovan nämnda *Samlade skrifter af Zacharias*

■ Skaldebrev från Topelius till C.A. Wetterbergh 18.10.1879. Foto: SLS.

rias Topelius, som utgavs av Topelius mångårige förläggare Bonnier i snarare kommersiellt än vetenskapligt syfte med betoning på de skönlitterära verken. Även dessa verk kommer nu att publiceras med inledningar som placerar in dem i Topelius författarskap samtidigt som de belyser deras historiska och litterära bakgrund samt deras betydelse för samtid och eftervärld. Därtill förses de med kommentarer som ger sakupplysningar och förklaringar till enskilda textställen.

Mängder av opublicerat material

Största delen av Zacharias Topelius skriftliga kvarlätskap finns bevarad i Finlands Nationalbiblioteks (f.d. Helsingfors Universitetsbiblioteks) handskriftssamling. Topeliussamlingen består av 8,6 hyllmeter i 132 kapslar. En stor del är

Jens Grandell

manuskript till sådant som senare tryckts, men i samlingen ingår också en hel del material som aldrig utgivits i tryckt form, t.ex. tusentals brev, flera anteckningsböcker samt journaler och krönikor över både personliga och politiska ämnen. Därtill kommer allt från kontoböcker till julklappsrim. Det finns också skönlitterära manuskript som aldrig publicerats, bl.a. till skådespel skrivna ad hoc för någon fest eller högtid, och till noveller och dikter, särskilt från ungdomstiden. I samlingen finns också en hel del utkast och idéer, varav en del förverkligats och tryckts, andra inte. Handskrifter av Topelius finns förutom i Finlands Nationalbibliotek också i andra arkiv. Bland annat finns flera hundra brev hos Svenska litteratursällskapet i Finland och hos Finska Litteratursällskapet, samt i förlaget Bonniers arkiv i Stockholm. Brev av Topelius finns även i många skandinaviska vetenskapliga bibliotek och sannolikt också i privata arkiv. ♦

Skribenten är redaktör vid utgivningsprojektet Zacharias Topelius Skrifter.

■ Z. Topelius poserar i tidstypisk stil.

Foto: SLS.

Zacharias Topelius var Finlands mest produktiva publicist och författare under 1800-talet. Han föddes 1818 på Kuddnäs gård utanför Nykarleby i Österbotten. År 1833 blev han student i Helsingfors och 1840 filosofie magister från Kejserliga Alexanders-Universitetet. Åren 1842–1860 arbetade Topelius som redaktör för *Helsingfors Tidningar*. Han utnämndes till e.o. professor i Finlands historia 1854 och 1863 blev han ordinarie professor i finsk, rysk och nordisk historia. År 1875 blev Topelius professor i allmän historia och samma år valdes han till rektor för universitetet. Han var aktiv inom en mängd olika föreningar och deltog aktivt i den samhällseliga debatten under större delen av 1800-talet. Tillsammans med hustrun Emilie (f. Lindqvist) hade han sex barn, tre döttrar överlevde till vuxen ålder. Från 1840-talet till sin död hörde Topelius till Finlands främsta skriftställare och opinionsbildare, som tidningsredaktör, författare och historieprofessor. Sina sista år levde Topelius som hyllad "sagofarbror" på Björkudden i Sibbo, öster om Helsingfors. ◆

J.G.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Zacharias Topelius Skrifter

Svenska litteratursällskapet i Finland initierade 2004 publikations- och forskningsprojektet *Zacharias Topelius Skrifter*, för utgivningen av en ny, historisk-kritisk och kommenterad utgåva av tidningsmannen, författaren och professorn Zacharias Topelius (1818–1898) litterära verk. En redaktion för utgåvan tillsattes 2005.

För att kunna åstadkomma en så fullständig utgåva som möjligt önskar vi samarbeta med arkiv, bibliotek och med allmänheten både i Finland och i det övriga Norden. Redaktionen vill med detta upprop rikta sig till alla som har eller känner till manuskript av eller om Topelius, brev till respektive från honom, eller annat material eller upplysningar om Topelius som kunde vara till nytta för projektet. Information av detta slag riktas till utgåvans redaktion.

Topelius produktivitet är legendarisk. Han var en oerhört flitig skribent inom i stort sett alla litterära genrer. Därtill skrev han mycket i egenskap av tidningsredaktör, universitetsman och föreningsmänniska samt förde en stor korrespondens. Hans skandinaviska kontaktnät var vittförgrenat och ett stort antal manuskript och brev m.m. finns runtom i Norden.

Zacharias Topelius Skrifter utges både i bokform och digitalt. Bokbanden beräknas bli 20–25 och en stor del av detta planeras vara publicerat 2018. För mera information, se projektets hemsida www.topelius.fi, eller kontakta redaktionen.

Postadress
Svenska litteratursällskapet i Finland
Zacharias Topelius Skrifter
Riddaregatan 5, FI-00170 Helsingfors

Projektsekreterare
Kim Björklund
kim.bjorklund@sls.fi / Tfn + 358 (0)50 52 32 475

Finska Vetenskaps-Societeten, Undervisningsministeriet och Svenska kulturfonden är projektets officiella samarbetspartners

www.sls.fi

„Something is Rotten in the State of Denmark“

„At vogte kulturarven eller at slette alle spor. Om arbejdet med den danske bevaringsstrategi“
bd. 1–2.

(hhv. 149 og 123 sider)
Redaktører: Elisabeth Bloch og Christian Larsen.
Arkivforeningen.
København 2006.
ISBN 87-990238-1-4
ISBN 87-990328-2-2.

Etter at Statens Arkiver inngikk såkalte resultatkontrakter med Kulturministeriet fra 1995, har man i Danmark ført en stadig mer konsekvent og radikal kassasjonspolitikk. Målsettingen er å oppnå høye kassasjonsprosent. Mens man i bemerkningene til arkivloven i 1992 oppgav at Statens Arkiver kasserte 70–80 prosent av arkivene, kunne Kulturministeriet i 2003 meddele at kassasjonsprosenten var på ca. 90 prosent. Fra et norsk ståsted er en kassasjonsprosent på 70–80 temmelig drøy kost, 90 prosent er nesten sjokkerende.

Nå er heller ikke alle arkivkolleger i Danmark akkurat begeistret for utviklingen. Det murren i rekene. Slektsgranskere, lokalhistorikere og profesjonelle historikere er utilfredse med bevaringsstrategien. Bevaring og kassasjon er et tema som også har fått spalteplass i dansk presse. Ja, til og med den danske sivilombudsmannen blandet seg inn i debatten og anbefalte at ministeriet selv ivaretok utstedelsen av bevarings- og kassasjonsbestemmelser (b/k-bestemmelser). Den danske Arkivforeningens nye tobinds publikasjon „At vogte kulturarven eller at slette alle spor“ vi-

ser med all tydelighet at mange, både i og utenfor det danske arkivmiljøet, mener at „something is rotten in the state of Denmark“.

„At vogte kulturarven eller at slette alle spor“ er et resultat av Arkivforeningens beslutning om å utgi to jubileumsforedrag som ble holdt i 2004 i anledning av at det var 30 år siden Arkivforeningen skiftet navn fra Arkivarforeningen. I tillegg ønsket man å utgi en rekke skriftlige arbeider som ansatte i Statens Arkiver hadde utarbeidet som en del av et internt kursopplegg. De utvalgte oppgavene handlet alle om bevaring og kassasjon. Mens redaksjonsarbeidet pågikk, ble Statens Arkivers bevaringspolitikk gjenstand for en bred debatt i dagspressen, en debatt som nådde helt inn i Folketinget. Arkivforeningens styre besluttet derfor å utvide publikasjonen med bidrag fra flere aktører både i og utenfor

Torkel Thime

arkivverdenen. Det var en god idé. Resultatet er blitt utmerket.

I det første bindet får vi en gjennomgang av dansk b/k-politikk helt tilbake til 1880-årene, men med hovedvekt på de siste 40 årene. Det andre bindet inneholder en rekke artikler som primært berører problemstillinger knyttet til dagens b/k-politikk.

På 1970-tallet foregikk det meste av den nordiske debatten omkring bevaring og kassasjon i dansk regi. Det danske tidsskriftet Arkiv, som utkom fra 1966, inneholdt en mengde artikler om emnet. Ifølge Else Hansen, en av bidragsyterne i boken, representerte 1970-årene en gullalder i dansk arkivfaglig debatt. Også norske arkivarer bidro. Det er ingen tvil om at debatten og de mange solide artiklene i Arkiv bidro sterkt til faglig skolering og bevisstgjøring også av det norske arkivmiljøet. 1980-årene var preget av nedskjæringer og en generell skepsis til offentlige utgifter. Debatten om bevaring og kassasjon opphørte i stor grad og gikk mer i retning av et økt fokus på statens utgifter til å drive arkiver. Slik sett er dagens b/k-strategi, der Statens Arkiver iverksetter de mest omfattende kassasjoner i Norden, ikke så veldig overraskende. Denne b/k-politikk er gjengitt uavkortet i bind 2 i Statens Arkivers egen redegjørelse av 14. november 2005. Her orienteres det blant annet om prosedyrene for b/k-arbeidet. Det understrekes at grundige og kvalifiserte vurderin-

ger ligger bak kassasjonsbeslutningene, med til dels omfattende undersøkelser og analyser av arkivene både ved drøftinger med arkivskaperne og gjennom besiktigelse av arkivene. Bevaring skjer primært hos de myndigheter som treffer avgjørelser og ved å utelukke redundant materiale. Ikke minst baserer kassasjon av elektroniske arkiver seg i stor grad på redundansanalyser, som skal sikre at data bare bevarer ett sted.

Arkivforeningens nye bøker er spennende og varsler ett nytt og vitalisert debattklima i Danmark. For her gis det ikke mye støtte til dagens offisielle b/k-strategi i Danmark. Fra kommunearkivarer hevdes det at „Tiden er inde til forandring“. Både kommunearkivarer og forskere uttrykker uro over måten Statens Arkiver håndhever sin bevarings- og kassasjonsfullmakt på, og ikke minst at denne makt utøves uten noen form for kontroll eller innsyn, og uten en reell diskusjon med det øvrige arkivmiljøet. Statens arkiver karakteriseres som „en hermetisk lukket kommandocentral“ for kassasjon av mesteparten av de offentlige arkivene. Man er skeptiske til det innførte skillet mellom nasjonal og lokal bevaringspolitikk og en bevaringspolitikk som skjeler mer til økonomi enn til arkivfaglige vurderinger og til kulturvernoppgraden. Selv medarbeidere i Statens Arkiver er kritiske til en rekke sider ved dagens offisielle bevaringsstrategi. Det stilles spørsmål ved verdien av å bevare såkalte representative utvalg, som spiller en sentral rolle i Statens Arkivers radikale og omfatten-

de kassasjon av bl.a. personsaker. Særlig uttrykkes det misnøye med at man har opphøyet en bevaringsprosent på tre til alminnelig regel for enstypesaker. Det hevdes også at dagens metodiske tilnærming ukritisk forutsetter at den offentlige forvaltningen har en klar og entydig funksjons- og oppgavefordeling, og at avgjørelser i enkeltsaker alltid gjenspeiler regelverket på gjeldende område. Slektsforskere leverer en bredside mot Statens Arkiver ved å kalle kassasjon av 97 prosent av en rekke personarkiver „noget nær en katastrofe“ for genealogiske studier. Et synspunkt som for øvrig støttes fullt ut fra forskerhold.

Statens Arkiver legger betydelig vekt på redundansanalyse for å øke kassasjonsprosenten. Dette aspektet burde etter mitt syn vært drøftet mer inngående. Forsker Birgit Kirkebæk peker nemlig på et sentralt moment når hun fastslår at „Det samme dokument ikke er det samme, selv om teksten er ens.“

Arkivforeningens publisasjon er både nyttig, interessant og spennende. Ikke bare fordi de gir en god oversikt over dansk bevarings- og kassasjonsarbeide på 1900-tallet og et innblikk i dagens debatt, men vel så mye fordi prinsipper og metoder som også har hatt stor betydning for utformingen av norske (og trolig også nordiske) kassasjonsbestemmelser blir kritisk analysert. Riktignok er artiklene av varierende kvalitet. Men her er det mye å lære også for nordiske arkivarer i arbeidet med å foredle vår b/k-strategi. Og så er det morsomt å lese artikler som til tider gløder av en-

gasjement. Det lover jo i seg selv godt for fagets utvikling generelt og for videreutviklingen av bevarings- og kassasjonsarbeidet spesielt. ♦

Skribenten er førstearkivar ved Statsarkivet i Stavanger.

Presshistorisk årsbok 2007

*Svensk Presshistorisk Förening.
Redaktör Ellinor Melander
Stockholm 2007, 239 sidor.
ISSN 0282-020X.*

Presshistorisk årsbok 2007 har kommit ut. I år är det för tjugofjärde gången. Denna gång är många av artiklarna personhistoriska. Redaktör är pressarkivarie Ellinor Melander. Omslaget är gjort av Maria Balke. Två presshistoriska kandidater medverkar med varsin artikel. Cathrine Andersson presenterar Lis Asklund, radiokurator och folkbildare, som avled 2006. Niklas Lindstedt skriver om boulevardredaktören Georg Lundström som är känd som signaturen Jörgen. Han medverkade bla i Figaro.

Jag är örnen!

För den som liksom jag är intresserad av pennskaft har denna årgång en hel del att erbjuda. Under rubriken "Jag är örnen!" skriver Inger Larsson om Elsa af Trolle som var journalist, översättare och författare. Elsa af Trolle var främst naturskildrare. Hennes karriär inleddes på Svenska Dagbladet. Senare kom hon att försörja sig som frilansare. Nina Linder som är arkivarie vid Enskilda avdelningen i Riksarkivet har ordnat och förtecknat journalisten Synnöve Bellanders (född Carlbom) arkiv. I årsboken berättar Nina om denna spännande kvinna och journalist som var redaktör för Idagsidan i Svenska Dagbladet under många år. I detta arkiv finns många brev och en klippsamling som Synnöve Bellander arbetade mycket med. Hon klippte "kvinnoklipp" från sin pensionering 1959 och fram till sin död 1980. Det var meningen att "kvinnoklippen"

skulle lämnas till Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek. Men av någon anledning blev de kvar i Bellanders eget arkiv. Årsboken har en teckning föreställande Synnöve Bellander på framsidan. Teckningen är gjord av Nils Melander.

Rösträttskvinnor

Pressarkivarien själv skriver om "Hilda Sachs och rösträtten i Afton-Tidningen". En artikel som berättar om många engagerade rösträttskvinnor. Inte bara journalister den här gången utan även andra såsom läkaren Ada Nilsson. Hilda Sachs hade en artikelserie i Afton-Tidningen där hon porträtterade ett antal rösträttskvinnor. Artikelserien blev också en bok berättar pressarkivariens bidrag till årsboken.

Skånska kriget

Annat läsvärt i årsboken är Anna Maria Forsbergs artikel om "Glada budskap eller inga – Posttidningar-

Maria Nordström Jarnryd

na under skånska kriget." Den handlar om nyhetsförmedling under dessa krig. Roligt med ett bidrag som berättar om något som ligger så pass långt bak i tiden som 1600-talet. Syftet med artikeln är att ta reda på om allmogen genom predikstolar och fogdar fick samma budskap om kriget som överklassen som läste Svenska Mercurius som Post- och Inrikes Tidningar kallades under denna tid. Svenska Mercurius hade en upplaga på 200 tidningar. Årsboken berättar också vad som hänt under året som gått För Svensk Presshistorisk Förening och Sveriges Pressarkiv. En lista över föreningens medlemmar finns längst bak i boken. Som vanligt är hela årsboken mycket läsvärd. Den innehåller fler artiklar än vad jag har nämnt här och alla har jag uppskattat att läsa. ♦

Eva Malmberg landsarkivarie i Vadstena

Maria Nordström Jarnryd

Sedan den förste januari 2007 är Eva Malmberg landsarkivarie i Vadstena. Eva har varit vikarierande landsarkivarie sedan i februari 2004 och ställföreträdande landsarkivarie sedan 1993. Eva började redan 1968 i Vadstena. Då var det ett sommarjobb hon fått. På den tiden blev man direkt inslängd i arbetsuppgifterna. Eva fick sitta i forskarexpeditionen, handlägga ärenden, ordna och förteckna arkiv och ta hand om studiebesök. 1970 fick hon en tjänst på landsarkivet och hon har varit landsarkivet trogen.

Lärexamen

Eva studerade till lärare i Linköping. Några kortare vikariat som lärare har hon hunnit med. Dessförinnan läste hon i Lund, där hon träffade sin blivande man, Sven Malmberg, som är östgöte. Sven var den som först kom in på arkivbanan först på Landsarkivet i Visby och sedan på Landsarkivet i Vadstena. Malmbergs valde Östergötland och snart var de båda på landsarkivet och än idag är de kollegor. Eva tyckte om att arbeta med arkiv och sin lärarutbildning har hon säkert haft nytta av inom arkivvärlden.

På landsarkivet har man tills nu arbetat såsom Eva gjorde som ny, dvs. alla arkivariar gör allt. Nu är det dock en omorganisation på gång vilket bl.a. betyder att de får en tillsynsavdelning som skall arbeta med tillsyn och inte med andra frågor.

■ Eva Malmberg har varit Landsarkivet i Vadstena trogen under alla år och nu är Eva Vadstenas landsarkivarie. Foto: Peter Jansson, Klockrike

Många resor i distriktet och i hela landet

Det roliga med arbetet har varit att man får göra allt på ett landsarkiv säger hon. Att både få arbeta med gamla arkiv och serva forskare och att gå ut på myndigheter och kommuner och ge tillsyn och rådgivning. Allra bäst har hon tyckt om att arbeta med utåtriktad verksamhet mot myndigheterna. Som ny på arkivet blev Eva utsedd till arbetsledare för fältassistenter som ordnade och förtecknade arkiv på myndigheter och i kommuner i hela distriktet. Det blev många resor och var väldigt roligt. 1980 fick Eva göra ett särskilt utredningsuppdrag

gällande försäkringskassornas arkivbildning. Hon fick resa i hela landet och hålla kurser. Eva som gillar den utåtriktade verksamheten har kvar ansvaret gentemot enskilda arkiv och tills vidare kommunerna.

Verka för chefskapet

När Eva tillträdde som vikarierande landsarkivarie var det helt oväntat och hon kastades in i arbetet samtidigt som hon hade kvar sina gamla arbetsuppgifter. I och med utnämningen nu i januari kan hon börja agera på ett helt annat sätt och hon ser fram emot att verka för chefskapet. Nu har de även börjat tillsätta lediga tjänster. De skall normalt vara 43 personer anställda på landsarkivet i Vadstena.

Bor på landet och gillar naturen

Eva och Sven bor på landet och har tre vuxna barn. Alla har haft diverse anställningar på landsarkivet såsom vaktmästare men ingen av dem har valt arkivarieyrket. Fritidsintressena är att läsa, musik, att vara ute i naturen, miljöfrågor och så är hon engagerad i Naturskyddsföreningen. ♦

Staffan Smedberg i pension

Maria Nordström Jarnryd

Staffan Smedberg, med ett förflutet både som svensk lokalredaktör och huvudredaktör för Nordisk arkivnyt, har gått i pension. Staffan är uppvuxen i Jämtland. Han studerade i Uppsala, historia och statskunskap, för att kanske bli lärare. År 1972 disputerade Staffan i historia på en avhandling om frälsebönder i Halland och Skåne. När Gustav III tog makten i Sverige räknade frälsebönderna med att de skulle få det bättre och lindrigare villkor. Deras synpunkter kom ända fram till kungen och de använde de möjligheter som fanns. Både politiskt och i domstolarna. Om detta läste Staffan i arkiven. När han disputerat arbetade han en kort tid på landsarkivet i Uppsala.

För 35 år sedan

För 35 år sedan började han arbeta på Riksarkivet (RA). Att arbeta som arkivarie var ett sätt för historiker att få arbete. På 1970-talet skulle en arkivarie ha disputerat. Staffan hade kamrater som arbetade på RA. Men det var Staffans professor, Sten Carlsson som uppmanade honom att be om ett sammanträffande med riksarkivarien. Det blev ett möte och riksarkivarien uppmanade honom att skicka in en ansökan. Efter en månad erhöll Staffan anställning på RA. Första året arbetade han i forskarexpeditionen. Därefter kom han till r:s sektionen dit hörde bl.a. Kunglig Maj:t kansli. Staffan blev därefter kommittéarkivarie, vilket var ett självständigt arbete. Nästa anhalt på RA blev Byrå 2 Utredning och utveckling. Där arbetade Staffan

bl.a. med kommuner och landsting. Han satt som sekreterare i en utredning om kommuner och landsting som leddes av dåvarande landsarkivarien i Uppsala Lars-Otto Berg. Resultatet var klart 1984 och blev en DS (Departementsserien).

Stockholms stadsarkiv

Efter 16 år på RA år 1988 var det dags att prova något nytt. Staffan började på Stockholms stadsarkiv (SSA) och där blev han kvar till pensioneringen. Officiellt gick han i pension i februari 2007 men i praktiken slutade han sin anställning till julen 2006. Det roliga med SSA har varit att få arbeta både med statliga och kommunala arkivbildare berättar Staffan. När arkivmyndighet fick göra tillsyn på de kommunala bolagen var det en riktig utmaning. Jag frågar Staffan hur han uppfattar skillnaden mellan att arbeta i RA och i SSA. Skillnaden är att man på SSA påverkas av politikerna på ett annat sätt. Stockholm har bytt makthavare många gånger. I Stockholms stad är stadsarkivet en del av organisationen och det gör det lättare att komma intill för att göra tillsyn. Jag undrar om det inte kan bli ett problem också. Jo, absolut i mindre kommuner kan det bli problem, men Stockholm är så pass stort. Utomlands har det varit skandaler berättar Staffan. De sista åren på SSA var han chef för tillsynsavdelningen och biträdande stadsarkivarie.

Arkivlagen en vändning

Jag frågar Staffan vad Arkivlagen betytt. Det blev mycket lättare att jobba i och med arkivlagen. RA var under press att öka gallringen av

ekonomiska skäl av både myndigheter och regering. När arkivlagen kom till försvann kostnadsaspekten. För kommunernas del betydde det att antalet utbildade arkivarier ökade. På RA hade Staffan arbetat med att ge underlag för arkivutredningen. Claes Gränström var en drivande sekreterare i utredningens senare del. På SSA arbetade Staffan med att informera om arkivlagen när den var ny. I Sverige har vi kvar Arkivlagen. Den föreslagna Lagen om allmänna handlingar stoppades. Det är synd att den inte blev av säger Staffan. Arkivlagen behöver revideras.

Nytt sätt att arkivredovisa

I Sverige har vi använt oss av allmänna arkivsystem sedan 1903. Arkivsystemet är uppbyggt för att passa för hur en myndighet arbetade runt sekelskiftet 1900. Nu skall ett nytt sätt att redovisa arkiv införas. Att detta är något som behöver göras har Staffan varit medveten om länge och han har också varit inblandad i en del arbete som gjorts genom åren. Nu införs detta

när Staffan gått i pension. Det gör inget säger han. Eftersom han tänker fortsätta att engagera sig i arkivfrågor är han delaktig ändå. Idag passar allmänna arkivschema bäst för föreningsarkiv påpekar han.

Nordisk arkivnyt

I slutet av 1970-talet var Staffan svensk lokalredaktör under några år. Fyra gånger om året fick han ett brev från huvudredaktören att skicka in material till tidningen. När Grete Ilsö slutade som huvudredaktör beslutades att Nordisk arkivnyt skulle bli nordisk på riktigt och inte bara "dansk". Staffan blev erbjuden att bli huvudredaktör och han tog sig an uppdraget. Han införde att bidragen skulle skickas till honom på diskett. Staffan arbetade i ett desktopprogram och gjorde själv originalet. Till slut insåg Staffan att uppdraget som huvudredaktör inte gick att förena med alla andra uppdrag han hade. Under denna period hade han också bytt arbetsgivare och arbetade nu på SSA. Staffan berättar att han fick många nordiska kontakter som han fortfarande har kvar. Detta var väldigt roligt. Staffan tycker att det är viktigt med internationella kontakter.

Kul att pröva

I ca 30 år har Staffan undervisat på Arkivkursen vid Stockholms universitet. Jag fortsätter så länge de vill ha mig säger han. I mitten av 1970-talet var Staffan handledare till arkivstudenter. När arkivrådet Josef Edström som undervisade i att ordna och förteckna arkiv bestämde sig för att sluta undervisa frågade han om Staffan ville ta

över. Kul att pröva var Staffans inställning och på den vägen är det.

Fackligt engagemang

Staffan har arbetat fackligt i många år. Han har varit ordförande i SACO (akademikerfacket) på RA och i ARK (Sveriges arkivtjänstemäns förening) i många år. Han har också varit ledamot i DIK:s styrelse. När Staffan började engagera sig fackligt hade precis MBL (Medbestämmandelagen) kommit. Det var lite tuffare tag. Staffan deltog i lokala löneförhandlingar. Jag frågar Staffan vad han har åstadkommit som facklig företrädare. På central nivå har han arbetat för att få upp lönerna för eftersatta grupper såsom kommunarkivarierna. Förändringar har skett sedan dess med deras löner. Han har också arbetat med att markera professionen gentemot andra grupper som inte har denna utbildning. "Det har inte alltid varit roligt med konflikter" säger Staffan. "Däremot har det varit roligt att samarbeta med andra yrkesgrupper inom DIK-förbundet." DIK organiserar förutom arkivarier även bibliotekarier, museitjänstemän, logopeder, antikvarier, kultursekreterare och informatörer. Jag frågar vad som återstår att göra för dem som arbetar fackligt idag. Lönefrågan är alltid viktig säger Staffan och avgränsningen gentemot dem som inte är arkivarier. Det är viktigt att behålla det som är uppnått. Kanske en certifiering av arkivarieryrket. Det kanske inte är en facklig fråga tillägger han. Arkivsamfundet arbetar med detta.

Livet som pensionär

Förutom att Staffan tänker under-

visa i arkivkunskap på Stockholms universitet så kommer han också att undervisa på SIDA-kursen i höst. I SIDA:s regi ordnas arkivkurs för arkivarier från utvecklingsländer. Kursen går för femte gången till hösten. Staffan berättar att det var en utmaning att undervisa på engelska men att det gick bra. "Studenterna förstod vad jag sa." Landsarkiven i Lund och Göteborg skall ge ut en bok om arkivhistoria i olika länder. Staffan skall skriva om Sverige. Eventuellt skall han arbeta med fler läromedel i arkivkunskap och så skall han uppdatera sitt kompendium om "Att ordna och förteckna arkiv" som vi är många som haft nytta av under åren när vi gjorde våra första arkivförteckningar. Han sitter också kvar i redaktionen för *Arkiv, samhälle och forskning*. Staffan är öppen för fler uppdrag. Jag frågar vad han skall göra mer som pensionär som inte har med arkiv att göra. "Resa med hustrun, vara i naturen och läsa. Det finns hur mycket som helst att göra." ♦

Roland Persson, en glad skåning, har gått i pension

Eva Malmberg

Roland Persson har avslutat sin långa tjänstgöringstid i arkivväsendets tjänst. Han kom liksom många andra in på arkivbanan i samband med sina studier i historia och liksom många andra blivande kolleger började han i Lund. Under sin första anställningsperiod vid Landsarkivet i Lund, 1975–1976, fick han i huvudsak ordna arkiv varefter han kom till Riksarkivet. Hos Riksarkivet kom Roland Persson in på det område han sedan i stor utsträckning ägnat sina yrkeskunskaper nämligen det utåtriktade arbetet mot myndigheter, liksom olika utredningsuppdrag. Från Stockholm mellanlandade han i Lund under fem års tid där intensivt arbete på fältet vidtog. Roland Persson fortsatte även med utredningsuppdrag åt Riksarkivet bl. a. rörande yrkesinspektionernas arkiv. Men tiden i Lund räckte även till olika konsultuppdrag såväl åt kommuner som åt statliga myndigheter som Länsstyrelsen i Hallands län.

Vadstena

Så kom då Roland Persson 1984 till slutstationen på arkivbanan nämligen Landsarkivet i Vadstena, där han tillträdde tjänsten som förste arkivarie och ställföreträdande landsarkivarie för att 1993 bli landsarkivarie. Här har han dels fortsatt sitt arbete utåt mot myndigheterna och anlitats av Riksarkivet för olika utredningsuppdrag, dels arbetat med administrativa är-

■ Roland Persson kom till Landsarkivet i Vadstena 1984. År 1993 utsågs han till landsarkivarie. Foto: Peter Jansson, Klockrike

enden. Ett större utredningsuppdrag rörde Arbetsmarknadsverkets arkiv på olika nivåer. Roland Persson tog också hand om olika interna utredningar rörande landsarkivets interna arbete.

Under sin landsarkivarietid var han mycket engagerad i lokalfrågorna och hade nöjet att uppleva att slottet blev färdigbyggt vad gäller södra vallen och fyrkantstornen.

Bilresor

Men trots alla resor i tjänsten blev det många bilresor för Roland Persson också på fritiden. Sedan uppväxten i Landskrona är han mycket sportintresserad och har stöttat sina barn i deras sportut-

övande. Det har blivit många resor då han följt sonens framgång som bordtennisspelare. Nu som pensionär kan Roland Persson ägna sig åt forskning och är en trogen besökare i landsarkivets forskarsal. ♦

Skribenten är landsarkivarie i Vadstena.

Två gånger Wetterling

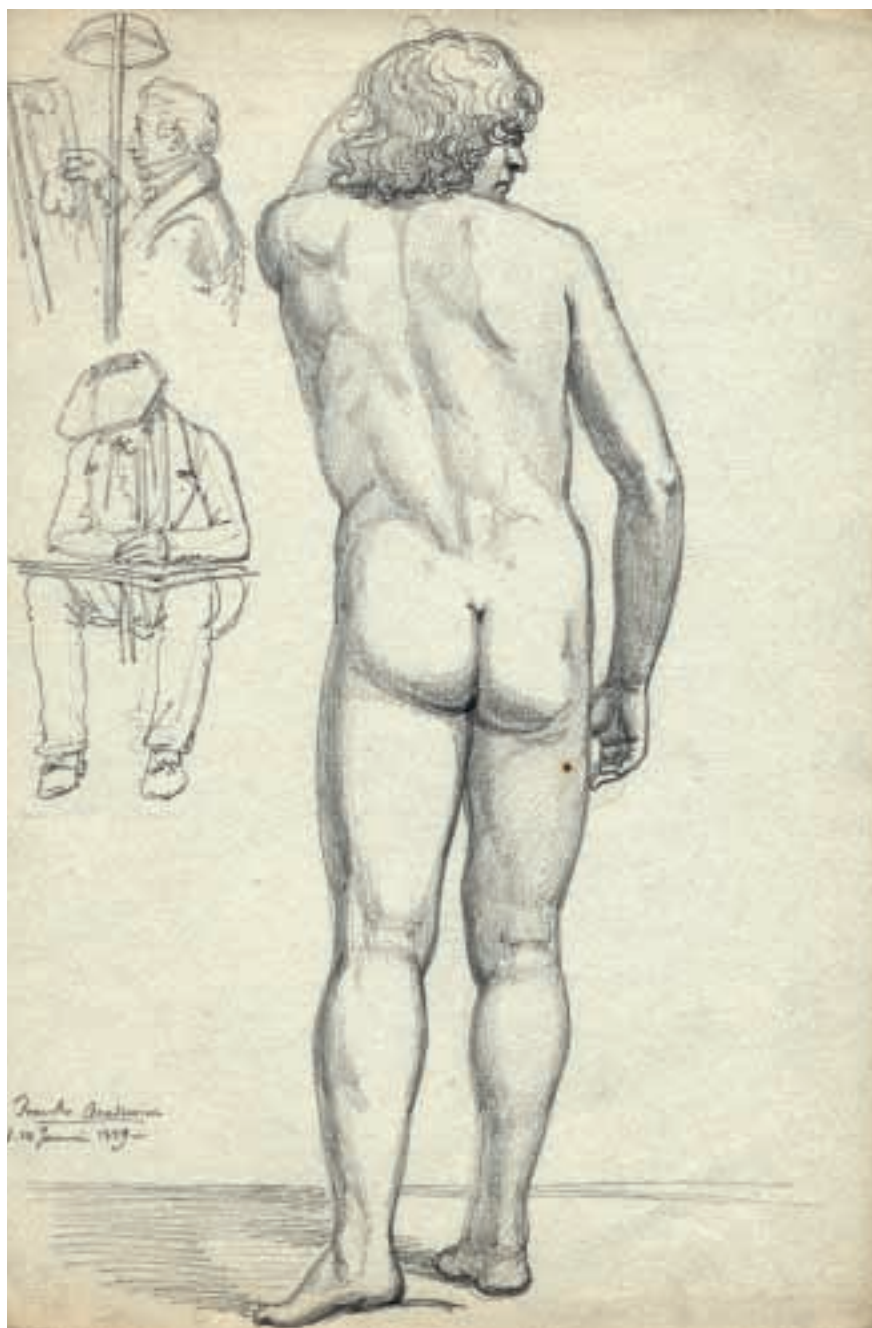
Bo Lundström

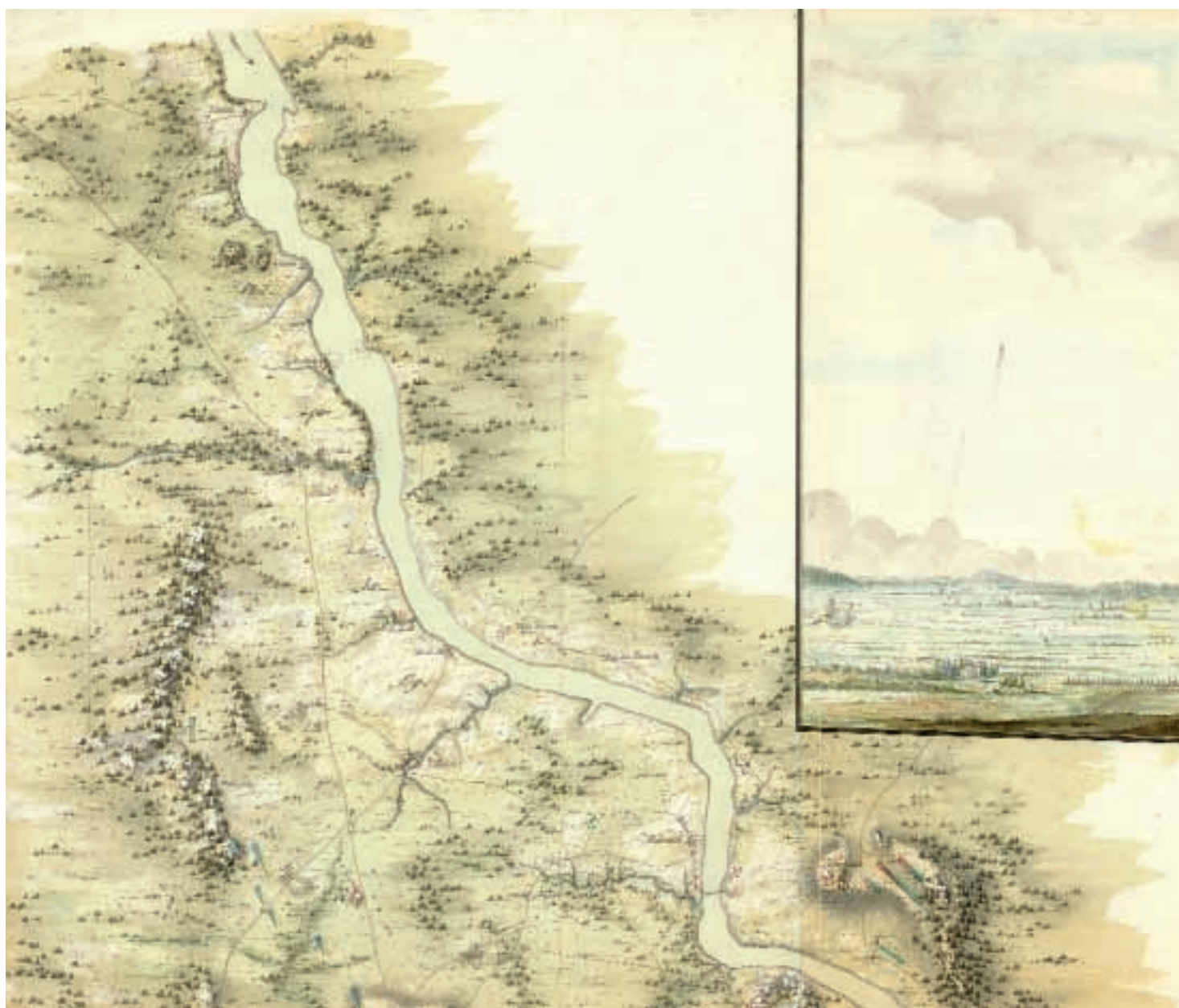
Att det svenska Krigsarkivet förvarar stora samlingar av unika, handritade kartor från 1600-, 1700- och 1800-talen är känt. Mindre känt är kanske att det också finns andra typer av bilder i samlingarna, som frihandsteckningar och akvareller av mer tillfällig karaktär. Det förekommer att det finns samband mellan dessa kartor och bilder. De kan skildra samma händelse och de kan vara utförda av en och samma person. Men sambanden kan också vara av annat slag, som de följande objekten är exempel på.

Den svenska armén under befäl av Gustav III hade slagit tillbaka ryssarna

Utsnittet ur denna karta, tillkommen efter kriget mot Ryssland 1788–90, visar situationen vid Värälä i juni 1789 där den svenska armén under befäl av Gustav III slagit tillbaka ryssarna och där fredsfördraget ratificerades följande år. Kartan är ritad i svart bläck och akvarellerad i ljusa och lätta färger. Höjder och kullar i terrängen är utmärkta med hjälp av lavering, en

- Naken manlig modell. Studieteckning från Rom av Alexander Clemens Wetterling 1829. Alexander Clemens Wetterlings arkiv, volym 2.
Foto: Bertil Olofsson

■ Detalj ur fortifikationsofficeren Nils Israel Wetterlings karta över situationen vid Värälä 1790. Titeln lyder i original: *Carta öfver Situationerne vid Wårrele hvarest konung Gustaf den III med Svenska Armeén gick öfver Kymmeni Elf den 25 Juni År 1789 samt gaf Ryssland frid den 20 Augusti 1790. Arméns läger med utlagde Wårck. Aller underdånigst I. Wetterling Captain vid fortificationen. Sveriges krig 17:355*

Foto: Bertil Olofsson

teknik som blev vanlig inom kartografin under 1720-talet.

Till vänster på kartan är de svenska trupperna, markerade med små rektanglar med diagonalt målade blå och gula fält. Till höger de ryska trupperna, som är återgivna i rött och grönt. Till kartan hör vidare en lång förklarande text och en teckenförklaring, som dock inte finns med i detta utsnitt.

Prydda med Gustav III och Katarina II sammanflätade namnchiffer

Men vad man framför allt lägger märke till är den perspektiviska framställningen, som är infälld i kartans övre högra hörn. Det är en utsikt över landskapet vid Värälä. Om kartan återgivits i större format skulle det gå att se *Endräktens* och *Vänskapens* tempel, som hade uppförts enbart för fredsförhand-

lingarna och som var prydda med Gustav III och Katarina II sammanflätade namnchiffer.

Propaganda

Nils Israel Wetterling, känd som en skicklig militärkartograf och som aktivt deltagit i kriget, har ritat kartan. Den är gjord i efterhand, men efter skisser och utkast utförda på plats. Kartan har alltså inte

tillkommit i militärt rekognosceringssyfte eller på annat sätt fungerat som ett praktiskt redskap. Det är propagandafunktionen som varit det viktigaste, även om vissa taktiska och strategiska lärdomar säkert kan dras av innehållet. Händelsen vid Värälä, liksom kriget i övrigt, hade ju för svenskt vidkommande – trots ganska dryga förluster i manskap och materiel – resulterat i en seger. Det är knappast överraskande att Wetterlings karta även finns återgiven i åtminstone två mindre kopparstick, som är försedda med längre beskrivande text

men i övrigt endast skiljer sig från originalkartan i mindre detaljer.

Wetterlings karta är därtill ett utmärkt exempel på den konstfärdighet som kännetecknade inte minst den militära kartografin. Kartorna var prestigeobjekt, dyrbara och exklusiva. Och genom att kartan var en av många bildtyper, fanns det ingenting som sade att också en karta inte förtjänade ett lika omsorgsfullt och vackert utförande som någon annan bild.

Naken, manlig modell i klassisk kontrapost

Så till en bild av ett helt annat slag. "Franska akademien d. 14 Januari 1829" står det i nedre vänstra hörnet på denna blyertsteckning. Den visar en naken, manlig modell i klassisk kontrapost, en ofta använd kompositionsform där kroppstyngden huvudsakligen vilar på ett ben. Till vänster på bladet ser vi ytterligare två figurer, som båda är upptagna av att teckna. Den nedre figuren är okänd, medan däremot den övre föreställer tecknaren själv. Det är Alexander Clemens Wetterling, som var son till Nils Israel Wetterling och i likhet med fadern officer. Men när han tecknade denna modell var han på permission i Rom för att utveckla sina konstnärliga anlag. Vid flera tillfällen deltog han i teckningsövningarna vid Franska akademien samtidigt som han var knuten till konstnärskretsen kring den berömde svenske skulptören Johan Niclas Byström på Villa Malta. Från studietiden i Rom finns, förutom portföljen med studieteckningar i Krigsarkivet, flera teckningar och skissböcker bevarande, främst med landskaps- och folklivsmotiv, den övervägande delen i Nationalmuseum.

Far och son

För Wetterling d.ä. hade det viktigaste varit att använda ritkunskaperna i den militära yrkesutövningen, och det finns ingenting som tyder på att han skulle ha varit intresserad av att professionellt eller på amatörnivå ägna sig åt konsten. För sonen däremot förhöll det sig på annat sätt. Han förblev visserligen artilleriofficer och så småningom lärare i artilleriritning på Högre artilleriläroverket i Stockholm, men han blev även en betydande amatörkonstnär. På kungligt uppdrag målade han de stora drabbningarna från Karl XIV Johans fälttåg mot Napoleon 1813 och han gav ut flera album med topografiska och humoristiska motiv. Vidare deltog han regelbundet i Konstakademins utställningar med porträtt, landskaps- och genremålningar.

Den konstnärliga talang han ärvt av fadern

Kartan över Värälä och modellteckningen från Franska akademien är två skilda bildtyper och tillkomna med helt olika syften. Kartan är, trots sitt konstnärliga utförande, i första hand en militär propagandaprodukt, medan frihandteckningen däremot illustrerar att en uppövd och driven ritteknik inte behövde begränsas till den professionella yrkesutövningen. Den kunde också med fördel användas för att tillfredsställa ett personligt intresse, som i Alexander Clemens Wetterlings fall hade sin förutsättning i den konstnärliga talang han ärvt av fadern. ♦

Skribenten är Fil. Dr och arkivarie i Krigsarkivet.

At vogte kulturarven eller at slette alle spor

En antologi med den danske kulturekspertise

Læs anmeldelse om bogen
At vogte kulturarven eller slette
alle spor på side 118–119.

Indhold

Islands Nationalarkiv fylder 125 år	59	Til gensidig inspiration og udvikling Arbejds- seminar i Nordisk Arkivformidlings Netværk	101
<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>		<i>Bente Jensen og Inger Bjørn Knudsen</i>	
Nyt frimærke	61	Samling for den nordiske koordineringsgruppen.....	102
<i>Ólafur Ásgeirsson</i>		<i>Tine Berg Floater</i>	
Liv på Reykjavík Stadsarkiv på Museumsnatten	62	Grenseoverskridende konferanse om kulturarvspedagogikk	103
<i>Svanhildur Bogadóttir</i>		<i>Maria Press</i>	
Deltagelse	65	Charlotte Jensen – vinner av NCKs pris 2007.....	105
<i>Ólafur Ásgeirsson</i>		<i>Maria Press</i>	
Brugerundersøgelse i Statens Arkiver.....	67	ICA hovedbestyrelse holder møde i Island	107
<i>Steen Ousager</i>		<i>Ólafur Ásgeirsson</i>	
Indvielse af nyt magasin til Erhvervsarkivet	69	PREMIS i Stockholm.....	109
<i>Chr. R. Jansen</i>		<i>Jan Aspenfjäll</i>	
Styrkelse af forskningen ved Statens Arkiver	71	Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP).....	111
<i>Leon Jespersen</i>		<i>Ellen Røsjø</i>	
Fylkesfotonetværk Rogaland.....	73	Les sources de l'histoire de la France	113
<i>Lisabet Risa</i>		<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Minoriteter i offentlige arkiver.....	76	Den vanskelige bodeling	114
<i>Kaisa Maliniemi Lindbach</i>		<i>Leon Jespersen</i>	
Spor etter oss.....	78	Kilder fra de varme og de kolde lande	115
<i>Nina Hveem Carlsen</i>		<i>Leon Jespersen</i>	
På nett med arkiv!	81	Zacharias Topelius Skrifter	116
<i>Tine Berg Floater</i>		<i>Jens Grandell</i>	
Kopieringssamarbete mellan Finlands riksarkiv och ryska arkivinstitutioner	83	„Something is Rotten in the State of Denmark“	118
<i>Eljas Orrman</i>		<i>Torkel Thime</i>	
Jubileumsseminarium kring Mikael Agricola.....	85	Presshistorisk årsbok 2007.....	120
<i>Pertti Hakala</i>		<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Frågor kring en jubilar	89	Eva Malmberg landsarkivarie i Vadstena	121
<i>Intervju: Pertti Hakala</i>		<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Kurs om förmedling i praktiken	90	Staffan Smedberg i pension.....	122
Nordisk Arkivstatistik 2006.....	91	<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Krigsarkivet – inte bara krig	95	Roland Persson, en glad skåning, har gått i pension .	124
<i>Maria Gussarsson</i>		<i>Eva Malmberg</i>	
Riksarkivet har skaffat en Boxmaskin	97	Två gånger Wetterling	125
<i>Anna Fornäs</i>		<i>Bo Lundström</i>	
Lena Adelsohn Liljeroth besöker Riksarkivet	99		
<i>Tomas Lidman</i>			